

PRIROČNIK ZA CSD: DELO S PRISILNO RAZSELJENIMI OSEBAMI

2024

Samer Arkawi, Uršula Lipovec Čebtron , Tanja
Kalan, Nina Mešl, Mateja Sedmak, Jelka Zorn

Skupnost centrov za socialno delo Slovenije

Priročnik za CSD: Delo s prisilno razseljenimi osebami

Avtorice in avtorji poglavij: Samer Arkawi, Uršula Lipovec Čebren, Tanja Kalan, Nina Mešl, Mateja Sedmak, Jelka Zorn

Dopolnitev poglavja 1.: Romana Zidar

Uredili: Barbara Martini, Oleg Rogoza, Iza Thaler, Dalida Smlatić, Romana Zidar, Špela Zupan

Lektoriranje: Iza Thaler

Naslovnica in ilustracije: Oleg Rogoza

Grafično oblikovanje: Oleg Rogoza

Založnik: Skupnost centrov za socialno delo Slovenije

Leto izdaje: 2024

Poglavje »*Prenosnik, ne pralni stroj, mi je takrat pomenil preživetje*«, izkušnje begunk in beguncev s centri za socialno delo, je nastalo v okviru raziskovalnega programa št. P5-0058 na Fakulteti za socialno delo, financira ga Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije.

» *Ta priročnik je bil pripravljen s pomočjo Urada visokega komisarja Združenih narodov za begunce (UNHCR). Vsebina tega priročnika je izključna odgovornost Skupnosti centrov za socialno delo in ne odraža nujno stališč UNHCR.* »

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID 222364163

ISBN 978-961-90682-4-3 (PDF)

KAZALO

UVODNI NAGOVOR.....	5
PRIROČNIKU NA POT	6
SEZNAM UPORABLJENIH OKRAJŠAV.....	9
TEMELJNI POJMI.....	10
1. PRAVNA UREDITEV PODROČJA MEDNARODNE ZAŠČITE	13
1.1. UVOD	13
1.2. MEDNARODNI PRAVNI OKVIR, KI UREJA PODROČJE MEDNARODNE ZAŠČITE.....	13
1.3. SISTEM MEDNARODNE ZAŠČITE V REPUBLIKI SLOVENIJI	15
1.3.1. Predhodni postopek v primeru namere za mednarodno zaščito	20
3.3.1.1. Vloga in naloge CSD v predhodnem postopku z otrokom brez spremstva.....	24
1.3.2. Nastanitev v sprejemnih kapacitetah UOIM.....	28
1.3.3. Imenovanje zakonitih zastopnikov in vloga CSD	30
1.3.4. Vložitev prošnje za mednarodno zaščito	31
1.3.5. Osebni razgovor.....	33
1.3.6. Pravice in dolžnosti prosilcev_k za mednarodno zaščito.....	35
1.3.7. Odločitve v postopku mednarodne zaščite	36
3.3.7.1. Pozitivna odločba.....	36
3.3.7.4. Zavrnitev prošnje.....	39
1.4. Uporabljeni in dodatni viri.....	41
2. »PRENOSNIK, NE PRALNI STROJ, MI JE TAKRAT POMENIL PREŽIVETJE«, IZKUŠNJE BEGUNK IN BEGUNCEV S CENTRI ZA SOCIALNO DELO	44
2.1. Uvod	44
2.2. Spoznavanje socialnovarstvenega sistema.....	44
2.3. Grajenje odnosa s socialno delavko na centrih za socialno delo.....	46
2.4. Med strokovno avtonomijo in sistemskimi omejitvami	46
2.5. Kulturna občutljivost in patriarhalni vzorci.....	48
2.6. Pomanjkanje priložnosti za učenje slovenščine.....	49
2.7. Potreba po medkulturnih mediatorkah v institucionalnem okolju	50
2.8. Obremenjenost s prejemanjem socialne pomoči	52
2.9. Nesprejetost begunk in beguncev: prepletenost institucionalnega rasizma in mikro-agresij.....	53
2.10. Zaključek: predlogi.....	56
2.11. Viri in literatura.....	58
3. SOCIALNO DELO Z DRUŽINAMI Z IZKUŠNJO PRISILNE RAZSELITVE: »POTREBUJEMO OSNOVNE ŽIVLJENJSKE DOBRINE, DOSTOP DO INFORMACIJ IN SOČUTNO RAZUMEVANJE«.....	60

3.1.	Uvod	60
3.2.	Na razumevanju travme utemeljena podpora in pomoč na centrih za socialno delo.....	61
3.3.	Kompleksnost socialnega dela z družinami z izkušnjo prisilne razselitve	63
3.4.	Proaktivna pomoč, priskrba in sočutno razumevanje odpirajo vrata	64
3.5.	Od primanjkljajev k perspektivi moči	65
3.6.	Razumevanje izzivov družinskega življenja in starševstva v družinah z izkušnjo prisilne razselitve.....	66
3.7.	Namesto zaključka: Institucionalni okvir, ki podpira proaktivno in sodelovalno socialno delo z družino	68
3.8.	Literatura	68
4.	INTEGRACIJA IN SOCIALNA VKLJUČENOST	71
4.1.	Uvod	71
4.2.	Kaj je integracija?.....	71
4.3.	Integracija prisilno razseljenih otrok in mladostnikov	72
4.4.	Integracija odraslih	74
4.5.	Integracija migrantk.....	77
4.6.	Seznam ključnih vladnih in nevladnih organizacij v Sloveniji, ki nudijo podporo procesu integracije	78
4.7.	Literatura	81
5.	PREPREČEVANJE KSENOFOBIE, RASIZMA, RASNE IN ETNIČNE DISKRIMINACIJE IN S TEM POVEZANIH NESTRPNOSTI	83
5.1.	Uvod	83
5.2.	Zavedanje in spoštovanje medkulturnih razlik	83
5.3.	Kaj vpliva na naš odnos do ljudi drugih etničnih skupin?	84
5.4.	Preprečevanje ksenofobije, rasizma, rasne in etnične diskriminacije in s tem povezanih nestrpnosti	86
5.5.	Kako krepiti kulturne kompetence?.....	88
5.6.	Literatura	89
6.	PRILOGE	90
6.1.	Opomnik za pogovor z otrokom	90
6.2.	Komunikacija s prisilno razseljenimi osebami: priporočila	94
6.3.	Pogovor z otrokom: primeri vprašanj	95
6.4.	Kartica počutja: otroci	98
6.5.	Kartica počutja: najstniki	99
6.6.	Prepoznavanje in prednostno razvrščanje ogroženih otrok v okviru postopkov na meji	100
6.7.	Shema postopka z otrokom brez spremstva.....	103
6.8.	Napotitveni obrazec	104

6.9.	Kontaktne podatke izvajalcev storitev	107
6.10.	Seznam ključnih organizacij v Sloveniji s kontaktnimi podatki	108
6.11.	Dejavniki največje otrokove koristi: kontrolni seznam	110
6.12.	Obrazec za izdelavo ocene največje otrokove koristi.....	112
6.14.	Sistem namestitvev po podani nameri za mednarodno zaščito.....	118
6.15.	Temeljne informacije za otroka o Sprejemnem in nastanitvenem centru za otroke brez sprejemstva v Postojni.....	119
6.16.	Poročilo o prvi socialni pomoči.....	120
6.17.	PRAVICE RAZSELJENIH OSEB IZ UKRAJINE Z ZAČASNO ZAŠČITO V SLOVENIJI	122
	Pravice oseb z začasno zaščito.....	122
	Pravica do nastanitve ali do denarne pomoči za zasebno nastanitev	124
	Pravica do zdravstvenega varstva	125
	Pravica do dela	126
	Pravica do izobraževanja.....	127
	Pravica do denarne pomoči ali žepnine.....	127

UVODNI NAGOVOR

Spoštovane kolegice in kolegi strokovni delavci centrov za socialno delo.

S strani Skupnosti centrov za socialno delo Slovenije vam v sodelovanju z Visokim komisariatom Združenih narodov za begunce - UNHCR predstavljamo »Priročnik za CSD – Delo s prisilno razseljenimi osebami.« V današnjem svetu, ki je zaznamovan s kompleksnimi geopolitičnimi spremembami, naravnimi nesrečami in konflikti, se tudi v Sloveniji soočamo z vedno večjim številom prisilno razseljenih oseb, ki so se znašle v izjemno ranljivih življenjskih situacijah. Priročnik, ki vam ga predstavljamo, je zasnovan kot orodje, namenjeno strokovnim delavcem, ki se srečujete s kompleksnimi izzivi pri delu s prisilno razseljenimi osebami. Vaše delo je ključno in neprecenljivo pri ustvarjanju trajnih rešitev ter nudenju podpore tistim, ki so bili primorani zapustiti svoje domove.

Priročnik je premišljeno strukturiran, da omogoča celovit vpogled v raznolike vidike dela s prisilno razseljenimi osebami – od mednarodnih in nacionalnih pravnih okvirov, do konkretnih primerov socialnega dela z družinami, ki so bile prisilno razseljene. Razumevanje sistema socialne zaščite v Sloveniji je ključno za nudenje podpore in vodenje prisilno razseljenih oseb skozi proces vključevanja v novo okolje. Skozi zgodbe begunk in beguncev boste bolje razumeli, kako jim predstaviti kompleksni sistem socialne zaščite, jih informirati, jim nuditi potrebno podporo in pomoč ter razumeti njihove stiske. Strinjamo se, da je ključnega pomena vzpostavitev delovnega odnosa, ki temelji na medkulturni občutljivosti.

V zaključnem delu priročnika se bomo osredotočili na socialno delo z družinami, ki so doživele prisilno razselitev in na integracijo prisilno razseljenih oseb v skupnost. Predstavljene bodo smernice za razumevanje travme, s katero se soočajo te družine ter pomoč, ki jim odpira vrata k perspektivi moči.

Hvala vam, ker vsak dan stopate korak dlje v svojem delu in se posvečate tem pomembnim vprašanjem. Želimo si, da bo ta priročnik postal uporaben v vašem vsakdanjem delu z ljudmi, ki iščejo zatočišče in podporo onkraj meja svoje države. Skupaj oblikujemo bolj sočutno in vključujočo družbo.

Tatjana Milavec, sekretarka Skupnosti CSD Slovenije

PRIROČNIKU NA POT

Zagotavljanje zaščite ljudem, ki bežijo in iščejo zatočišče, je ena najdaljših tradicij človeštva. Je vrednota, ki nam je skupna in je del številnih verskih ter kulturnih tradicij, pa tudi del mednarodnega prava. Kljub temu gre za vrednoto, ki nenehno prestaja preizkušnjo časa.

Vloga države je zagotavljati spoštovanje osnovnih človekovih pravic in fizično varnost svojih prebivalcev, a žal številne države in vlade tovrstne varnosti zaradi različnih razlogov ne zagotavljajo. V situacijah, ko se ljudje soočijo s prisilno razselitvijo, izgine zagotovilo, da bo država tista, ki bo ustrezno poskrbela za osnovno varnost in zaščito svojih prebivalcev. Prisilno razseljeni, v nasprotju z migranti, namreč ne uživajo zaščite s strani lastne države, saj so pogosto ravno strukture oblasti tiste, ki jih preganjajo. Če jim druge države ne dovolijo vstopa ali jih ne zaščitijo, so lahko obsojeni na nevzdržne razmere, v katerih so ogrožene njihove temeljne pravice, varnost in celo življenje.

Podatki zadnjega poročila UNHCR o svetovnih trendih¹ kažejo, da se je do konca maja 2024 število prisilno razseljenih oseb povzpelo na 120 milijonov, kar je 8 odstotkov več kot v letu 2022. Najnovejši podatki o prisilnih razselitvah torej kažejo, da bi bilo svetovno prisilno razseljeno prebivalstvo v letu 2023 enako 12. največji državi na svetu, kar je približno toliko kot Japonska.

Eden izmed 69 ljudi na svetu ali 1,5 odstotka vsega svetovnega prebivalstva se je v letu 2023 soočalo s prisilno razselitvijo. To je skoraj dvakrat več kot pred desetimi leti, ko je bil razseljen vsak 125. prebivalec.

Medtem ko je bila v letu 2023 velika večina, kar 57% (68,3 milijona), vseh beguncev notranje razseljenih je 43,4 milijona nastanjenih zunaj svojih držav, najpogosteje v sosednjih državah. V letu 2023 je 6,9 milijona prosilcev za mednarodno zaščito čakalo na končno odločitev pristojnih organov, 4,4 milijone ljudi je bilo brez državljanstva, medtem ko je Agencija Združenih narodov za pomoč palestinskim beguncem - UNRWA poročala o kar 6 milijonov beguncev iz Palestine, od tega je bilo ob koncu 2023 na območju Gaze zaradi katastrofalnega nasilja, razseljenih 75 odstotkov prebivalstva (1,7 milijona ljudi).

Kar 75 odstotkov beguncev je leta 2023 prebivalo v državah z nizkimi in srednjimi dohodki, ki skupaj ustvarijo manj kot 20 odstotkov svetovnega dohodka – napačno in neodgovorno je torej trditi, da večina beguncev skuša priti v Evropo ali ZDA. Države, ki dejansko prevzemajo največje breme namreč dokazujejo, da je solidarnost mogoča tudi v najtežjih okoliščinah.

Poročilo UNHCR o svetovnih trendih je pokazalo, da se je leta 2023 po vsem svetu domov vrnilo več kot 5 milijonov notranje razseljenih oseb in 1 milijon beguncev, kar kaže na določen

¹ UNHCR Global Trends Report 2023: [Global Trends report 2023 | UNHCR](#)

napredek pri iskanju dolgoročnih rešitev. Pozitivno je tudi, da se je število beguncev vključenih v programe trajne preselitve leta 2023 povečalo na skoraj 160.000².

Prisilne razselitve neposredno vplivajo tudi na Slovenijo. Slovenija se namreč nahaja na tako imenovani Zahodno balkanski mešani migracijski poti, po kateri potujejo tako ljudje, ki zaradi vojn, spopadov ali preganjanja potrebujejo mednarodno zaščito kot migrantke in migranti, ki so svoje domove zapustili zaradi nevzdržnih socialno-ekonomskih razmer. Tako eni kot drugi izberejo tvegane in nevarne poti proti Evropi predvsem zato, ker so zanje zakonite in varne poti pogosto nedostopne. Glede na podatke policije³ je bilo v letu 2023 zabeleženih nekaj manj kot 59 tisoč namer za mednarodno zaščito, v letu 2024 pa nekaj več kot 44 tisoč, največ s strani državljanov Sirije in Afganistana. V letu 2024 je več kot osem od desetih ljudi, ki so v Slovenijo vstopili nedovoljeno, to storilo na območju Policijske uprave Novo Mesto, večidel na območju Posavja. Center za socialno delo Posavje je posledično samo v obdobju med mesecem januarjem in oktobrom 2024 obravnaval skoraj 2.800 otrok brez spremstva.⁴ Velja, da devet od desetih oseb, ki so podale namero za mednarodno zaščito nadaljuje pot v nekaj dneh po prihodu v Slovenijo, kar se odraža na številu formalno podanih prošenj za mednarodno zaščito (nekaj več kot 5.000 v 2024).

Slovenija je od leta 1995 dalje 1.477 ljudem podelila status mednarodne zaščite, od začetka vojne v Ukrajini pa preko 11 tisoč prisilno razseljenim status začasne zaščite. Vojna v Ukrajini je v Slovenijo razselila 50% žensk in 30% otrok. Lahko rečemo, da gre pri začasni zaščiti za najbolj spolno zaznamovano begunsko situacijo našega časa, ki s seboj prinaša specifične izzive in terja prilagojene rešitve.

Begunci potrebujejo dostop do azila, azilnih postopkov in ustrezne ravni zaščite, ne glede na to od kod prihajajo. Zagotavljanje zaščite je še posebej pomembno, ko se osebe srečujejo s tveganji, ki so posledica dejavnikov kot so starost osebe, spol, spolna identiteta, spolna usmerjenost ali izraz, se soočajo s tveganji povezanimi z zdravjem, imajo potrebe po mednarodni zaščiti v primerih ko gre za ljudi, ki so preživeli mučenje, spolno nasilje ali nasilje na podlagi spola, so žrtve trgovanja z ljudmi, so preživeli travmatsko izkušnjo in podobno. Socialne delavke in delavci se v praksi najpogosteje srečujejo z ljudmi, ki potrebujejo mednarodno zaščito in se sočasno srečujejo z drugimi oblikami ranljivosti. Obseg in zapletenost današnjih prisilnih razselitev sta neposredno povezana z razširjenostjo, obsegom in dolgotrajnostjo konfliktov ter odsotnostjo učinkovitega sodelovanja in usklajenih prizadevanj za njihovo reševanje. Brez ustreznega naslavljanja kršitev človekovih pravic in reševanja podnebne krize se bo število razseljenih oseb še naprej povečevalo.

Pomembno je ohraniti jasno razlikovanje med begunci in migranti, pri čemer imajo begunci v mednarodnem pravu poseben status, saj se zaradi spopadov in preganjanja ne morejo vrniti domov. Ne glede na to ali govorimo o migrantih ali beguncih velja, da se obe skupini soočata

² Ibid.

³ Policija. Nedovoljene migracije na območju RS, oktober 2024. [Oktober2024.docx](#)

⁴ Podatki CSD Posavje. Osebna korespondenca z dne 21. 11. 2024.

s podobnimi tveganji, saj so smrti, poškodbe, zlorabe in nasilje pogosti spremljevalci tveganih poti.

V sodobnem svetu je načelo zaščite beguncev vedno znova na preizkušnji, pogosto zaradi ravnanj nekaterih držav, ki omejujejo dostop do azila, zapirajo meje, nezakonito pridržujejo ljudi ali uvajajo pravne in postopkovne ovire, ki preprečujejo pravičen in učinkovit dostop do zaščite. Zaradi navidezno nerešljivih konfliktov, povečane zaskrbljenosti glede varnosti in gospodarskih izzivov se nekatere vlade odzivajo tako, da zapirajo svoje meje, sprejemajo dogovore, s katerimi odgovornost za zaščito beguncev prenašajo drugam, ter dovoljujejo, da se retorika ksenofobije in nacionalizma nadaljuje brez nadzora. Vendar tudi velja, da tako v svetu kot v Evropi obstajajo druge, do načel humanitarnosti in mednarodnega prava spoštljivejše poti, ki kažejo na moč družb in držav, da ohranjajo odprte meje za ljudi, ki bežijo pred vojno, ter skozi solidarnost kažejo na odprtost in sprejemanje do ljudi, ki so bili primorani v beg.

Zagotavljanje učinkovitosti mednarodnega okvira zaščite beguncev ter vzpostavljanje in ohranjanje nacionalnih azilnih sistemov, ki spoštujejo temeljna načela zaščite in se lahko učinkovito odzovejo na sodobne izzive, je naloga vseh, tako odločevalk in odločevalcev kot strokovnjakov in strokovnjakinj, ki delate z begunci.

dr. Romana Zidar, sodelavka za področje zaščite, Visoki komisariat ZN za begunce

SEZNAM UPORABLJENIH OKRAJŠAV

AD	Azilni dom
CSD	Center za socialno delo
EU	Evropska unija
LGBTIQ+	lezbijke, geji, biseksualne, transspolne in interpolne osebe, kvir osebe ter druge nenormativne spolne usmerjenosti in spolne identitete
OBS	Otrok brez spremstva
MDDSZ	Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti
MNZ	Ministrstvo za notranje zadeve
RS	Republika Slovenija
SOP	Standardni operativni postopki za preprečevanje in ukrepanje v primerih spolnega nasilja
SNNPS	in nasilja na podlagi spola
TzL	Trgovanje z ljudmi
UNHCR	Visoki komisariat ZN za begunce
UOIM	Urad Vlade RS za oskrbo in integracijo migrantov
ZMZ-1	Zakon o mednarodni zaščiti
ZTuj-2	Zakon o tujcih
ZZ	Zakoniti zastopnik

TEMELJNI POJMI

Mednarodna zaščita: mednarodna zaščita v Republiki Sloveniji pomeni status begunca_ke in status subsidiarne zaščite.⁵ V praksi se pogosto uporablja tudi izraz azil.

Začasna zaščita: je izredni postopek, ki v primeru množičnega prihoda ali neizbežnega množičnega prihoda razseljenih oseb iz tretjih držav, ki se ne morejo vrniti v svojo matično državo, zagotavlja takojšnjo in začasno zaščito, zlasti če obstaja tudi tveganje, da azilni sistem ne bo zmožen obdelati prihoda brez neželenih učinkov na njegovo uspešno delovanje.⁶ Začasna zaščita ni sistem zaščite, ki bi nadomestil mednarodno zaščito, prav tako ni primerna rešitev, če se bivanje podaljša.⁷

Vlagatelj_ica namere: je državljan tretje države ali oseba brez državljanstva, ki je v Republiki Sloveniji in je pred uradnimi organi izrazil namen podati prošnjo za mednarodno zaščito.

Oseba brez državljanstva: Oseba, ki je nobena država v skladu s svojim pravnim redom ne priznava za svojega_o državljana_ko.⁸

Prosilec_ka za mednarodno zaščito ali azil: Prosilec_ka za mednarodno zaščito je državljan tretje države ali oseba brez državljanstva, ki je v RS podal prošnjo za mednarodno zaščito.⁹

Oseba z mednarodno zaščito: Oseba, ki ji je priznana mednarodna zaščita, je oseba, ki ji je priznan status begunca ali status subsidiarne zaščite.¹⁰

Načelo nevračanja: Konvencija o statusu beguncev iz leta 1951, ključni pravni dokument s področja zaščite beguncev, vsebuje načelo nevračanja (*non-refoulement*), ki določa, da se begunca ne sme prisilno vrniti na ozemlje, kjer obstaja zanj resna nevarnost, da bo podvržen smrtni kazni, mučenju ali drugemu nečloveškemu ali ponižujočemu ravnanju ali kaznovanju. Načelo nevračanja opredeljujeta tudi slovenski pravni red in Evropska konvencija o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah.

Otrok: Po Konvenciji ZN o otrokovih pravicah je otrok oseba, mlajša od osemnajst let.¹¹

Otroci brez spremstva: Otroci brez spremstva so otroci, ki so bili ločeni od obeh staršev in drugih sorodnikov ter niso v skrbništvu odrasle osebe, ki je skladno z zakonodajo ali običaji odgovorna za njihovo skrb.

Ločeni otroci: Ločeni otroci so otroci, ki so bili ločeni od obeh staršev ali prejšnjih skrbnikov, ki so skladno z zakonodajo ali običaji odgovorni za njihovo skrb, niso pa nujno ločeni tudi od

⁵ 1. točka 2. člena ZMZ-1.

⁶ [Direktiva Sveta 2001/55/ES](#) z dne 20. julija 2001 o najnižjih standardih za dodelitev začasne zaščite v primeru množičnega prihoda razseljenih oseb in o ukrepih za uravnoteženje prizadevanj in posledic za države članice pri sprejemanju takšnih oseb.

⁷ Več informacij o začasni zaščiti je dostopnih na: [Temporary Protection | UNHCR](#)

⁸ 1. člen Konvencije o statusu oseb brez državljanstva; New York, 28. september 1954, objavljena v Uradnem listu FLRJ – Mednarodne pogodbe, št. 8/59.

⁹ 11. točka 2. člena ZMZ-1.

¹⁰ 2. točka 2. člena ZMZ-1.

¹¹ 1. člen [Konvencije Združenih narodov o otrokovih pravicah](#). Sprejeta na Generalni skupščini Združenih narodov 20. novembra 1989 z resolucijo št. 44/25, objavljena v Uradnem listu SFRJ – Mednarodne pogodbe št. 15/90, Akt o notifikaciji nasledstva glede konvencij Organizacije združenih narodov in konvencij, sprejetih v mednarodni agenciji za atomsko energijo objavljen v Uradnem listu RS – Mednarodne pogodbe št. 9/92.

drugih sorodnikov. V to skupino se tako uvrščajo otroci v spremstvu drugih odraslih družinskih članov.

Mladolletniki_ ce brez spremstva: Za obe skupini otrok (otroci brez spremstva in ločeni otroci) se po Zakonu o mednarodni zaščiti (ZMZ-1) uporablja termin 'mladolletnik brez spremstva', ki opredeljuje, da je mladolletnik_ ca brez spremstva državljan tretje države ali oseba brez državljanstva, mlajša od 18 let, »ki je na ozemlju RS brez staršev ali zakonitih zastopnikov«. ¹²

Otroci, izpostavljeni tveganjem: Otroci brez spremstva in ločeni otroci ter drugi otroci, ki so žrtve ali tvegajo nasilje, izkoriščanje, zlorabe ali zanemarjanje in so izpostavljeni povečanim tveganjem zaradi:

- dejavnikov, prisotnih v okolju: npr. omejen dostop do na potrebe otroka občutljivih azilnih postopkov, pomanjkanje trajnih rešitev, izpostavljenost revščini, omejen dostop do izobraževanja, prisotnost kulturnih praks in vzorcev, ki so škodljivi za otroka, diskriminacija, ksenofobija, ipd.;
- individualnih dejavnikov: npr. otrok brez spremstva, ločen otrok, prisotnost zlorablajočega starša ali odrasle osebe, najstniki, prisilno poročene deklice ter deklice, ki imajo otroke, otroci žrtve nasilja, otroci s težavami v duševnem zdravju, otroci, ki se ne šolajo, otroci ki so bili rekrutirani v oborožene spopade, otroci, ki so v dolžniškem suženjstvu ipd.

Celoten seznam dejavnikov tveganja je naveden v Sklepih izvršnega odbora UNHCR št. 7/2007. ¹³

Država izvora: Je izvorna država ali država običajnega bivanja v primeru osebe brez državljanstva.

Tretja država: država, ki ni članica Evropske unije.

Zakoniti zastopnik: Se postavi pred začetkom postopka mednarodne zaščite, ko je prosilec_ ka otrok brez spremstva. Zakoniti zastopnik zastopa otroka brez spremstva v postopku za priznanje mednarodne zaščite in na področjih varovanja zdravja, izobraževanja, varovanja premoženjskih pravic in koristi ter v zvezi z uresničevanjem pravic na področju sprejema. ¹⁴

Trgovina z ljudmi (TzL): Trgovina z ljudmi je v 3. členu Protokola ZN za preprečevanje, zatiranje in kaznovanje trgovine z ljudmi, zlasti ženskami in otroki, ¹⁵ ki ga je ratificirala tudi Slovenija, opredeljena kot novačenje, prevoz, premestitev, dajanje zatočišča ali sprejemanje oseb zaradi izkoriščanja z grožnjo, uporabo sile ali drugimi oblikami prisile, ugrabitvijo, goljufijo, prevaro, zlorabo pooblastil ali ranljivosti ali dajanjem ali prejemanjem plačil ali koristi, da se doseže soglasje osebe, ki ima nadzor nad drugo osebo. Izkoriščanje vključuje vsaj izkoriščanje prostitucije ali drugih oblik spolne zlorabe oseb, njihovo prisilno delo ali storitve, suženjstvo ali podobna stanja, služabništvo ali odstranitev organov. Soglasje žrtve trgovine z

¹² 21. točka 2. člena ZMZ-1.

¹³ Executive Committee of the High Commissioner's Programme, Conclusion No. 107 (LVIII): Children at Risk - Adopted by the Executive Committee (2007), No. 107 (LVIII) 2007, 5 Octobre 2007, <https://www.refworld.org/policy/exconc/excom/2007/en/33614> [accessed 25 November 2024]

¹⁴ Tretji odstavek 16. člena ZMZ-1.

¹⁵ Zakon o ratifikaciji [Protokola za preprečevanje, zatiranje in kaznovanje trgovine z ljudmi, zlasti ženskami in otroki, ki dopolnjuje Konvencijo Združenih narodov proti mednarodnemu organiziranemu kriminalu](#) (MPTLMOK), Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. 48/04.

ljudmi o nameravanem izkoriščanju se ne upošteva, če so bila uporabljena sredstva, navedena v prejšnjem stavku. Novačenje, prevoz, premestitev, dajanje zatočišča ali sprejemanje otrok zaradi izkoriščanja se šteje za trgovino z ljudmi, tudi če ne vključuje navedenih sredstev.

Tihotapljenje ljudi: Tihotapljenje migrantov je v 3. členu Protokola ZN proti tihotapljenju migrantov po kopnem, morju in zraku,¹⁶ ki ga je ratificirala tudi Slovenija, opredeljeno kot posredovanje pri nezakonitem vstopu osebe v državo pogodbenico, ki ni njen državljan ali nima stalnega prebivališča v njej, zaradi pridobitve neposredne ali posredne, finančne ali druge premoženjske koristi“. Čeprav se tihotapljenje obravnava kot zločin proti državi, tihotapci pogosto tudi kršijo temeljne človekove pravice oseb, ki jih tihotapijo. Kršitve segajo vse od fizičnih zlorab to odtegnitve hrane ali vode. Glede na vse več ovir, ki beguncem, prosilcem za azil in osebam, ki bi potrebovale mednarodno zaščito, onemogočajo dostop do varnosti, se ti vse pogostejše obračajo na tihotapce, ki predstavljajo edini način, da pobegnejo pred preganjanjem, spopadi ali nasiljem.

Visoki komisariat Združenih narodov za begunce (UNHCR): Medvladna organizacija, ki je bila ustanovljena leta 1950 z namenom zagotavljanja zaščite in iskanja trajnih rešitev za begunce. Po Zakonu o mednarodni zaščiti (ZMZ-1) se osebi, obravnavani po tem zakonu, ne sme odreči komunikacija z UNHCR. Visoki komisariat lahko dostopa do vlagateljev namere in prosilcev na ozemlju Republike Slovenije in na meji ter v tranzitnih območjih letališč in pristanišč, v pogojih, ki spoštujejo zasebnost teh oseb. S soglasjem prosilca_ke za mednarodno zaščito ima UNHCR tudi pravico dostopa do podatkov o poteku postopkov in do izdanih odločitev v teh postopkih.

Osebe, izpostavljene povečanim tveganjem (osebe z ranljivostmi): So otroci, otroci brez spremstva, osebe z oviranostmi, starejše osebe, noseče osebe, enostarševske družine, žrtve trgovanja z ljudmi, osebe s težavami v duševnem zdravju in žrtve spolnega nasilja in nasilja po spolu. Ranljive osebe s posebnimi potrebami zaradi svojih osebnih okoliščin potrebujejo posebna jamstva, da bi lahko uveljavljale svoje pravice.

V publikaciji izmenično, a enakovredno uporabljamo termine prisilno razseljena oseba, begunec_ka ter v delu, ki se veže na nacionalno pravno podlago tudi osebe z mednarodno zaščito ter osebe z začasno zaščito. Uporabljamo tudi pojem prosilci_ke za mednarodno zaščito, ki označuje prisilno razseljene osebe, ki so v postopku pridobitve mednarodne zaščite po Zakonu o mednarodni zaščiti (ZMZ-1).¹⁷ V poglavju z namenom udejanjanja spolno občutljive rabe jezika (Šauperl et al. 2018) vzporedno uporabljamo moško in žensko slovnično obliko, spolno nezaznamovane oblike ter okrajšave.

¹⁶ Zakon o ratifikaciji [Protokola proti tihotapljenju migrantov po kopnem, morju in zraku, ki dopolnjuje Konvencijo Združenih narodov proti mednarodnemu organiziranemu kriminalu](#) (MPTMOK), Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. 48/04.

¹⁷ [Zakon o mednarodni zaščiti \(ZMZ-1\)](#), Uradni list RS, št. 16/17 – uradno prečiščeno besedilo, 54/21 in 42/23 – ZZSDT-D.

1. PRAVNA UREDITEV PODROČJA MEDNARODNE ZAŠČITE

Avtorica: Tanja Kalan

Dopolnitve poglavja: Romana Zidar

1.1. UVOD

Pričujoča publikacija se osredotoča na tako imenovane prisilno razseljene osebe, to so osebe, ki se nahajajo zunaj svoje matične države in ki potrebujejo mednarodno zaščito zaradi strahu pred preganjanjem ali resne grožnje njihovemu življenju, telesni integriteti ali svobodi v državi izvora ali običajnega prebivališča, ki je nastala kot posledica preganjanja, oboroženega spopada, nasilja ali resnih javnih izgrediv.

Pri razumevanju pojma begunec_ka izhajamo iz mednarodnega prava, po katerem se oseba šteje za begunca_ko takoj, ko izpolni ustrezna merila, ne glede na to, ali je bila uradno priznana kot begunec_ka ali ne. Velja, da oseba ne postane begunec_ka zaradi priznanja statusa begunca_ke, temveč je osebi priznan status begunca_ke, ker je begunec_ka.

To poglavje ima dva cilja: seznaniti strokovnjakinje in strokovnjake, ki delate na centrih za socialno delo (CSD) s temeljnimi načeli in obveznostmi mednarodnega begunskega prava ter mobilizirati vašo podporo pri delovanju pravičnih in učinkovitih azilnih sistemov v skladu z mednarodnimi standardi, ki ljudem, primoranim bežati pred preganjanjem in konflikti, še naprej omogočajo dostop do zaščite in azila skladno s Konvencijo o statusu beguncev iz leta 1951¹⁸ in njenim Protokolom iz leta 1967.¹⁹

1.2. MEDNARODNI PRAVNI OKVIR, KI UREJA PODROČJE MEDNARODNE ZAŠČITE

Države so odgovorne za varstvo pravic svojih državljanov. Kadar vlade tega ne morejo ali nočejo storiti, se lahko ljudje soočijo s tako resnimi grožnjami, da so prisiljeni zapustiti svojo državo in poiskati varnost drugje. Če se to zgodi, mora druga država posredovati in zagotoviti spoštovanje temeljnih pravic beguncev. To se imenuje »mednarodna zaščita«.

Konvencija o statusu beguncev iz leta 1951²⁰ in njen protokol iz leta 1967²¹ sta jedro sistema mednarodne zaščite, ki ga dopolnjujejo regionalne pogodbe in deklaracije, ki prav tako obravnavajo pravice beguncev. Vendar mednarodno begunsko pravo ne deluje kot ločen sistem. Najbolje ga je razumeti v povezavi z mednarodnim pravom človekovih pravic, začeni s

¹⁸ UN General Assembly, Convention Relating to the Status of Refugees, United Nations, Treaty Series, vol. 189, p. 137, 28 July 1951, <https://www.refworld.org/legal/agreements/unga/1951/en/39821> [accessed 25 June 2024]

¹⁹ UN General Assembly, Protocol Relating to the Status of Refugees, United Nations, Treaty Series, vol. 606, p. 267, 31 January 1967, <https://www.refworld.org/legal/agreements/unga/1967/en/41400> [accessed 25 June 2024]

²⁰ Konvencija o statusu beguncev; Ženeva, 28. julij 1951, objavljena v Uradnem listu FLRJ – Mednarodne pogodbe, št. 7/60.

²¹ Protokol o statusu beguncev; New York, 31. januar 1967, objavljen v Uradnem listu SFRJ – Mednarodne pogodbe, št. 17/67.

Splošno deklaracijo človekovih pravic iz leta 1948,²² in mednarodnim humanitarnim pravom (vojnim pravom).²³

Konvencija o statusu beguncev iz leta 1951

Konvencija o statusu beguncev iz leta 1951 je temelj mednarodnega begunskega prava. V njej je opredeljen izraz »begunec_ka«, vzpostavljeno je načelo, da begunci ne smejo biti prisilno vrnjeni na ozemlje, kjer bi bilo ogroženo njihovo življenje ali svoboda, določene so dolžnosti beguncev in odgovornosti držav do njih.

Konvencija je bila pripravljena kmalu po drugi svetovni vojni, njeni avtorji pa so se osredotočili na takratne izzive beguncev. Opredelitev begunca iz Konvencije iz leta 1951 se nanaša na osebe, ki so postale begunci zaradi dogodkov, ki so se zgodili pred 1. januarjem 1951, države pa so se morale izreči, ali bodo to opredelitev uporabljale samo za dogodke, ki so se zgodili v Evropi, ali tudi za dogodke v drugih delih sveta. Ko so se v petdesetih in zgodnjih šestdesetih letih prejšnjega stoletja po svetu pojavile nove begunske krize, je postalo jasno, da je treba časovno in geografsko področje uporabe Konvencije iz leta 1951 razširiti. V ta namen je bil sprejet Protokol h Konvenciji iz leta 1967.

Protokol iz leta 1967

Protokol iz leta 1967²⁴ je neodvisen od Konvencije iz leta 1951, čeprav je z njo tesno povezan. Protokol odpravlja časovne in geografske omejitve iz Konvencije. S pristopom k Protokolu se države strinjajo, da bodo uporabljale osrednjo vsebino Konvencije iz leta 1951 (členi 2-34) za vse osebe, zajete v opredelitvi begunca iz Protokola, brez časovnih ali krajevnih omejitev. Večina držav je pristopila tako h Konvenciji kot k Protokolu. S tem so ponovno potrdile, da sta obe pogodbi osrednjega pomena za mednarodni sistem zaščite beguncev.

Konvencija iz leta 1951 in Protokol iz leta 1967 sta sodobno utelešenje starodavne institucije azila. Njuna moč ostaja njuna univerzalna in nediskriminatorna narava ter temeljne vrednote, ki jih odražata.

Evropski pravni okvir zaščite beguncev

Konvencija iz leta 1951 in Protokol iz leta 1967 sta bila zasnovana tako, da bi beguncem zagotovila čim širše uživanje njihovih pravic. Da bi se odzvale na regionalne posebnosti, so države v različnih delih sveta razvile regionalne zakone in standarde, ki dopolnjujejo mednarodni okvir zaščite beguncev. Evropska unija (EU) se je leta 1999 odločila vzpostaviti **skupni evropski azilni sistem**, ki bo temeljil na »popolni in vključujoči uporabi Ženevske konvencije«, ta dandanes sodi med najbolj celovite. Od takrat so bili sprejeti štirje ključni zakonodajni instrumenti v prvotni in revidirani različici. Vsak od njih dodaja vsebino begunski zakonodaji na področju, ki ga Konvencija iz leta 1951 ne obravnava.

²² UN General Assembly, Universal Declaration of Human Rights, 217 A (III), 10 December 1948, <https://www.refworld.org/legal/resolution/unga/1948/en/11563> [accessed 25 June 2024]. Različica prevedena v slovenski jezik: [Splošna deklaracija človekovih pravic \(gov.si\)](#)

²³ Mednarodno humanitarno pravo predstavlja sistem pravil in načel mednarodnega pogodbenega in običajnega prava, ki urejajo ravnanje posameznikov z namenom zmanjšati trpljenje ljudi in škodo na objektih in okolju v času oboroženih spopadov. Več: [Mednarodno pravo | GOV.SI](#)

²⁴ Protokol o statusu beguncev; New York, 31. januar 1967, objavljen v Uradnem listu SFRJ – Mednarodne pogodbe, št. 17/67.

Ti **instrumenti** zadevajo: (a) **začasno zaščito**; (b) **sprejem** prosilcev za azil; (c) izpolnjevanje pogojev za **pridobitev statusa** begunca ali »subsidiarne zaščite« ter pravice in status, do katerih so upravičenci upravičeni, ter (d) **standarde** za azilne postopke. Poleg tega so v »**Dublinski uredbi III**« določena merila za določitev države članice EU ali druge sodelujoče države, ki je odgovorna za obravnavo prošnje za azil. Države članice EU so se namreč v okviru vzpostavitve skupnega evropskega azilnega sistema odločile, da naj bo zgolj ena izmed držav članic odgovorna za izpeljavo azilnega postopka, in sicer praviloma tista, v kateri je posameznik prvič podal prošnjo za mednarodno zaščito. Za zagotavljanje operativne podpore sta bili ustanovljeni dve agenciji EU: Evropska agencija za zunanje meje Frontex²⁵ leta 2005 in Agencija Evropske unije za azil (EUAA)²⁶ leta 2010. EU je v letu 2024 azilni sistem prenovila s sprejetjem **Pakta o migracijah in azilu**, ki se bo pričel uporabljati junija 2026.

Listina EU o temeljnih pravicah,²⁷ ki je bila sprejeta leta 2007, ima enak status kot ustanovne pogodbe EU. Vključuje določbe o pravici do azila in do zaščite pred odstranitvijo, izgonom ali izročitvijo državi, v kateri obstaja za posameznika resna nevarnost, da bo podvržen smrtni kazni, mučenju ali drugemu nečloveškemu ali ponižujočemu ravnanju ali kaznovanju. Sodišče Evropske unije (SEU) je pristojno za razlago teh instrumentov EU na področju azila in za odločanje o morebitnih kršitvah s strani držav članic.

Skupaj z Evropskim sodiščem za človekove pravice Sveta Evrope, ki obravnava vprašanja azila v okviru Evropske konvencije o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah, imajo ta sodišča pomemben vpliv na širši razvoj mednarodnega begunskega prava.²⁸

1.3. SISTEM MEDNARODNE ZAŠČITE V REPUBLIKI SLOVENIJI

Mednarodna zaščita v Republiki Sloveniji pomeni status begunca_ke in status subsidiarne zaščite.

Status begunca_ke se prizna osebi, ki se zaradi utemeljenega strahu pred preganjanjem iz razloga pripadnosti določeni rasi ali etnični skupini, določeni veroizpovedi, narodni pripadnosti, pripadnosti posebni družbeni skupini ali političnemu prepričanju, nahaja zunaj države, katere državljan_ka je oziroma je v njej prebivala kot oseba brez državljanstva, in ne more ali zaradi takega strahu noče uživati varstva te države.

Status subsidiarne zaščite se prizna osebi, ki ne izpolnjuje pogojev za status begunca_ke, če obstaja utemeljen razlog, da bi bila ob vrnitvi v izvorno državo soočena z utemeljenim tveganjem, da utrpí resno škodo.²⁹

Za mednarodno zaščito lahko posameznik_ca zaprosi, v primerih ko je v izvorni državi sistematično preganjan zaradi:

²⁵ Več informacij: [Frontex | European Union Agency \(europa.eu\)](https://frontex.europa.eu/)

²⁶ Več informacij: [Home | European Union Agency for Asylum \(europa.eu\)](https://euaa.europa.eu/)

²⁷ [Listina Evropske unije o temeljnih pravicah](#), UL C 202, 7. 6. 2016, str. 389–405.

²⁸ UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *A guide to international refugee protection and building state asylum systems, Handbook for Parliamentarians* N° 27, 2017, <https://www.refworld.org/reference/manuals/unhcr/2017/en/120593>

²⁹ 20. člen ZMZ-1.

- **političnega mnenja** (mnenje, stališče ali prepričanje o vladi, političnih strankah in organizacijah, ki nadzorujejo državo);
- **pripadnosti določeni družbeni skupini** (ki jo družba v izvorni državi dojema kot drugačno na podlagi identitete, skupnega izvora, prepričanj – na primer LGBTQ+ osebe);
- **vere** (teistična, neteistična in ateistična prepričanja; sodelovanje ali nesodelovanje pri zasebnih ali javnih uradnih verskih obredih, drugih verskih dejanjih ali izražanju prepričanja);
- **rase ali etničnega porekla** (barva kože, izvor ali pripadnost etnični skupini);
- **državljanstva** (pripadnost skupini, ki jo določa kulturna, etnična ali jezikovna identiteta, skupni geografski ali politični izvor).³⁰

Za mednarodno zaščito lahko posameznik_ca zaprosi, če bi njegova vrnitev v izvorno državo zaradi mednarodnega ali notranjega oboroženega spopada v izvorni državi ogrožala njegovo_njeno življenje ali svobodo ali bi mu_ji grozila resna škoda (smrtna kazen ali usmrtitev, mučenje ali nečloveško ali ponižujoče ravnanje).³¹

V spodnjem okvirčku so izpostavljene razlike v postopku, ko gre za mladoletnika_co brez spremstva. V prilogi se nahaja

Prepoznavanje in prednostno razvrščanje ogroženih otrok v okviru postopkov na meji

Prvi stik z otrokom in strokovnimi delavkami_ci centrov za socialno delo (CSD) se najpogosteje zgodi v okviru postopkov na notranji ali zunanji (letališče, pristanišče) Schengenski meji. Policija namreč skladno z obstoječim sporazumom med policijo in CSD, obvesti krajevno pristojni CSD o tem, da se na njihovi policijski postaji nahaja otrok, ki potuje brez spremstva odraslih, je bil na poti ločen od staršev ali običajnih skrbnikov ali je izjemno ranljiv. Ob prihodu na policijsko postajo je potrebno izvesti oceno ogroženosti, ki je podlaga za nadaljnje ukrepe.

V nadaljevanju so na levi strani tabele opisane situacije, ki vam lahko pomagajo presoditi stopnjo ogroženosti otroka. S pomočjo barvne lestvice ogroženosti otroka (nujno ukrepanje, visoka, srednja in nizka prioriteta, ni zaznane ogroženosti), ocenite stopnjo ogroženosti ter morebitne ukrepe, ki so nakazani v barvni lestvici pod situacijskimi opisi.

Na podlagi ocene ogroženosti lahko učinkoviteje načrtujete nadaljnje ukrepe. Pri oceni ogroženosti je pomembno, da skušate pridobiti čim več verodostojnih informacij neposredno od otroka, policije, oseb s katerimi otrok potuje ali drugih oseb in/ali organizacij. Pri tem upoštevajte osebne okoliščine otroka, starost in zrelost otroka, morebitne omejitve in ovire, ki lahko vplivajo na presojo, poskrbite pa tudi za prisotnost prevajalca_ke oz. kulturne_ga mediatorja_ke.

Situacija	S pomočjo barvne lestvice označite
-----------	------------------------------------

³⁰ 27. člen ZMZ-1.

³¹ 28. člen ZMZ-1.

	stopnjo nujnosti odziva
Otrok je v neposredni nevarnosti nastanka fizične ali psihične škode.	
Otroku grozi neposredna nevarnost ugrabitve.	
Otroku grozi neposredna nevarnost tveganja za trgovanje z ljudmi.	
Otrok je resno poškodovan, obolel ali potrebuje nujno medicinsko pomoč.	
Otrok je preživel spolno nasilje.	
Otrok brez spremstva ali ločen otrok pod 5 let starosti (ki potuje sam ali v spremstvu odrasle osebe).	
Otrok brez spremstva mlajši od 13 let (brez skrbnika).	
Deklica brez spremstva z otrokom ali noseča deklica (z ali brez skrbnika).	
Otrok pod 13 let z izjemno ranljivim skrbnikom_co (gibalna ali druga oviranost, bolezen, ipd.).	
Za otroka je bila podana zaveza, da se bo poročil_a.	
Spolna aktivnost med otrokom in odraslim.	
Otrok je žrtev najhujših oblik prisilnega dela ali izkoriščanja, vključno s spolnimi zlorabami.	
Otrok je poskusil storiti samomor; otrok je prenehal komunicirati/se pogovarjati.	
Otrok ima poškodbe, ki so posledica nesreče ali bolezni zaradi zanemarjanja (npr. podhranjenost otroka mlajšega od 5 let).	
Malček ali mlajši otrok, ki je utrpel poškodbo zaradi nasilja v družini.	
Otrok, ki je v navzkrižju z zakonom (aretiran, pridržan).	
Otrok z novo/nedavno oviranostjo (invalidnostjo).	
Otrok kaže znake stiske (npr. močenje postelje, jokanje, žalost, agresivno vedenje, itd.).	
Otrok je žrtev hujšega telesnega kaznovanja ali se samopoškoduje.	
Otroci v tveganih / izkoriščevalskih oblikah dela.	
Otroci, ki so v preteklosti preživeli nasilje, zlorabe, zanemarjanje.	
Ločeni otroci ali otroci brez spremstva v ranljivih skrbstvenih situacijah (skrbnik je ranljiv, ima veliko majhnih otrok, pojavljajo se tveganja povezana s spolom ali etnično pripadnostjo).	
Prisotno je telesno kaznovanje otroka.	
Nezadostna osnovna oskrba otroka (prehrana, oblačila, obutev, higiena).	
Otrok, ki je vključen v pridobitno delo in ima manj kot 16 let.	
Mladolletna nosečnica.	
Otrok, ki trpi zaradi kronične oviranosti/invalidnosti ali bolezni.	
Otrok doživlja ali je priča nasilju v družini.	
Otrok uživa alkohol ali nedovoljene droge.	
Otrok brez spremstva, ki ima skrbnika in ki nima dodatnih potreb po zaščiti.	
Ločeni otroci brez dodatnih potreb po zaščiti.	
Otroci, ki so vključeni v otroško delo.	
Otroci, kjer obstaja tveganje, da ne bodo vključeni v izobraževanje.	

Otrok, ki ima posebne potrebe glede izobraževanja.	
Dekle z otrokom, ki ima skrbnika_co.	
Otrok, ki doživlja občasno telesno kaznovanje.	
Otrok, ki je v družini/gospodinjstvu, kjer je obravnavan drugače od drugih otrok (zanemarjanje).	
Otroci s hendikepom (zmerne in hujše oblike oviranosti).	
Otrokove osnovne potrebe so zadovoljene, za otroka skrbi starš ali skrbnik.	
Otrok in njegova družina so prejeli ustrezno pomoč, ni zaznanih tveganj povezanih s spolnim nasiljem ali nasiljem po spolu.	
Ni zaznanega nasilja. Dejavniki tveganja ali storjene škode so bili naslovljeni in odpravljeni.	
Oseba, ki škoduje otroku ni več v stiku z otrokom.	

Stopnje nujnosti odziva

Nujno ukrepanje	Takojšnja odstranitev otroka. Takojšnja mobilizacija sistemov varstva in zaščite otroka. Varna nastanitev, tajna nastanitev (v primeru neposrednega tveganja TzL). Zagotovitev strokovne podpore otroku, nastanitev v primerni instituciji/organizaciji. Zagotovitev neposredne zaščite in varovanja otroka. Dnevno spremljanje otroka.
Visoka prioriteta	Takojšnje ukrepanje in, če je to potrebno, napotitev na ustrezne specializirane programe v roku 24 – 48 ur. Spremljanje primera na 14 dni. (Mogoče je potrebno takojšnje ukrepanje, preden odidemo od otroka – takoj poročamo nadrejenemu.) Začasna oskrba v instituciji ali ustreznem programu, če je to potrebno. Ocena in načrtovanje v roku enega tedna.
Srednja prioriteta	Priporočilo glede ukrepanja v roku 1 tedna ter tedensko spremljanje primera. Namestitev v začasno oskrbo, če je to primerno. Če je potrebno, če gre za začasno namestitev. Ocena v okviru 2 tednov. Načrtovanje v okviru enega meseca.
Nizka prioriteta	Potrebno je spremljanje z namenom zagotavljanja varnosti in dobrega počutja otroka. Ocena in načrtovanje podpore v roku 1 meseca.
Ni tveganja	Brez nadaljnjega spremljanja

	Zaključevanje primera
--	-----------------------

Shema postopka z otrokom brez spremstva.

Temeljna načela postopka v primeru otrok brez spremstva

Ustava RS v 8. členu določa, da morajo “*Zakoni in drugi predpisi biti v skladu s splošno veljavnimi načeli mednarodnega prava in z mednarodnimi pogodbami, ki obvezujejo Slovenijo. Ratificirane in objavljene mednarodne pogodbe se uporabljajo neposredno.*” Neposredna vpeljava mednarodnega prava v slovenski pravni red omogoča otrokom brez spremstva in njihovim zakonitim zastopnikom, da zahtevajo v njih zapisane pravice s sklicevanjem na določbe mednarodnega prava.

Konvencija o otrokovih pravicah ne zagotavlja otrokom le pravic do zaščite, temveč otroke razume kot nosilce pravic; starše, skrbnike, odgovorne institucije in vlade pa kot nosilce dolžnosti.

Zastopanje otrok brez spremstva v različnih postopkih je odvisno od trenutnega statusa otroka brez spremstva. Ko je otrok brez spremstva obravnavan po ZTuj-2, mu je imenovan skrbnik za posebni primer,³² ko zaprosi za mednarodno zaščito mu je imenovan zakoniti zastopnik po ZMZ-1,³³ v primeru priznanja statusa mednarodne zaščite pa mu je imenovan skrbnik^{34 35}.

Pri obravnavi otrok je v prvi vrsti treba poskrbeti za sledenje načelu največje otrokove koristi³⁶ in poskrbeti za to, da so informacije in postopki otroku prijazni ter usmerjeni v varstvo in zaščito otroka od točke vstopa v Republiko Slovenijo dalje. Pri tem je pomembno zagotoviti odzivnost, sodelovanje in povezanost med različnimi podsistemi, ki omogočajo celostno obravnavo otroka.

1.3.1. Predhodni postopek v primeru namere za mednarodno zaščito

Namero za mednarodno zaščito je mogoče podati od trenutka vstopa v Republiko Slovenijo pri policiji ali katerem koli drugem državnem ali lokalnem organu, ki je dolžan obvestiti policijo o podani nameri. Policija bo nato sprožila tako imenovani predhodni postopek. Od trenutka, ko oseba izrazi namero za mednarodno zaščito, pa do dokončne odločitve o prošnji oseba ne sme biti izgnana iz Slovenije.³⁷

Postopki s policijo so vedno enaki, ne glede na to, kje oseba poda namero za mednarodno zaščito. Na začetku predhodnega postopka policija odvzame prstne odtise in fotografira osebo z namenom ugotavljanja, ali je oseba že vložila prošnjo za mednarodno zaščito v kateri koli drugi državi EU. Policija izpolni prijavitni obrazec in osebo povpraša o identiteti, poti potovanja in vstopni točki v Slovenijo ter zbere druge informacije, pomembne za postopek.³⁸ V okviru predhodnega oz. preliminarne postopka se oceni, ali gre za prosilca s posebnimi potrebami

³² Ko je otrok brez spremstva zaradi nedovoljenega vstopa v RS obravnavan na meji (1. odstavek 82. člena ZTuj-2), ko je nastanjen v centru za tujce (3. odstavek 82. člena ZTuj-2) in v primeru negativne pravnoomočne odločbe v postopku priznanja mednarodne zaščite (82. člen ZMZ-1).

³³ 16. člen in 18. člen ZMZ-1.

³⁴ 1. odstavek 100. člena ZMZ-1. Družinski zakonik v 240. členu določa, da je funkcija skrbnika prostovoljna in častna.

³⁵ Slovenska Filantropija, UNHCR (2021). [Priročnik-za-zakonite-zastopnice-in-zastopnike.pdf](https://www.filantropija.org/prirocnik-za-zakonite-zastopnice-in-zastopnike.pdf) (filantropija.org)

³⁶ 15. člen ZMZ-1.

³⁷ 1. odstavek 36. člena ZMZ-1.

³⁸ 42. člen ZMZ-1.

glede sprejema oziroma prosilca, ki potrebuje posebna jamstva v postopku, ter se oceni narava teh potreb.³⁹

Predhodni postopek mora **potekati v jeziku, ki ga oseba razume**, kar pomeni, da lahko posameznik v predhodnem postopku zaprosi za prevajalca.

V primeru, ko gre za **otroka brez spremstva** ali ko **oseba potrebuje posebno pomoč** zaradi osebnih okoliščin kot je starost, nosečnost, ko gre za enostarševske družine, ko je oseba žrtev trgovanja z ljudmi, ima težave z duševnim zdravjem, se sooča z oviranostmi, je žrtev spolnega nasilja ali nasilja po spolu, mora oseba o tem obvestiti policijo in drugo osebo. V tem primeru policija osebi zagotovi posebno zaščito. Ranljive osebe so v postopkih mednarodne zaščite **deležne posebne skrbi, pozornosti in obravnave**.⁴⁰ V spodnji sliki so predstavljeni dejavniki, ki vplivajo na različne oblike ranljivosti.

STAROST	SPOL, SPOLNA IDENTITETA IN SPOLNA USMERJENOST	ZDRAVJE IN ZDRAVSTVENA TVEGANJA	POTREBE PO ZAŠČITI
•Otrok brez spremstva •Otrok ločen od staršev/skrbnikov •Otrok v spremstvu staršev •Starostnik_ca	•Nosečnice, doječe matere •Enostarševske družine ali družine s skrbnikom, ki je otrok, starostnik, oseba z oviranostmi •Ženske, ranljive za SNNS, odrasli in otroci, ki so žrtve nasilja v družini, izkoriščanja ali zlorab •LGBTQ+ osebe, ki so bolj izpostavljene nasilju	•Fizično, duševno zdravje •Tveganje za samopoškodovanje ali samomor •Različne oviranosti •Starostniki •Odvisnost od nedovoljenih drog •Revščina in pomanjkanje	•Begunci ali prosilci_ke za azil •Osebe, ki so preživele travmo ali mučenje •Osebe, ki so preživele SNNS ali drugo nasilje •Žrtve ali osebe, ki tvegajo TzL •Osebe brez državljanstva

Slika 1: Dejavniki, ki vplivajo na ranljivosti

Prosilcem s posebnimi potrebami pri sprejemu so prilagojeni materialni pogoji za sprejem, medicinsko in psihološko svetovanje ter oskrba.⁴¹ Prosilcem, ki v postopku potrebujejo posebna jamstva, je treba zagotoviti ustrezno podporo, da lahko uživajo pravice in izpolnjujejo obveznosti v zvezi s postopkom mednarodne zaščite, določene v Zakonu o mednarodni zaščiti (ZMZ-1).⁴² Pojem posebnih jamstev se nanaša na prilagoditve izvedbe postopka, ki jih je

³⁹ Glej 13. in 42. člen ZMZ-1.

⁴⁰ 12. člen ZMZ-1.

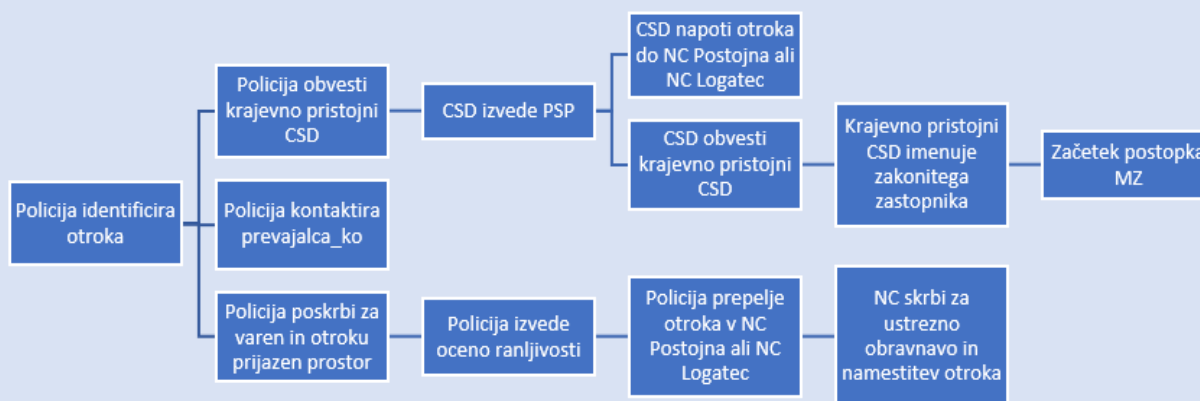
⁴¹ 1. odstavek 14. člena ZMZ-1.

⁴² 2. odstavek 14. člena ZMZ-1.

potrebno zagotoviti osebam s specifičnimi potrebami ali ranljivostmi, z namenom njihovega polnega sodelovanja v postopku (npr. zagotovitev tolmačenja v znakovni jezik, izvedba osebnega razgovora v več krajših segmentih v primeru osebe, ki ima motnje pozornosti, zagotovitev slikovnega gradiva za osebe z učnimi težavami).

Postopek z otrokom brez spremstva ali otrokom, ki je bil na poti ločen od staršev ali skrbnikov

Ko gre za osebo, ki še ni dopolnila 18 let (otroka) in potuje brez spremstva staršev ali zakonitih zastopnikov, mora policija o tem obvestiti najbližji CSD.

Strokovna delavka ali strokovni delavec se zgledi na policijski postaji, izvede storitev prve socialne pomoči in je prisotna_en pri izvedbi predhodnega postopka z namenom zagotavljanja, da se vse odločitve sprejmejo v največjo otrokovo korist.

Pri zagotavljanju ustreznosti postopka izvedbe ocene največje otrokove koristi si lahko pomagamo z obrazci in pripomočki, ki se nahajajo v prilogah priročnika, in sicer:

1. Pri **vzpostavitvi stika in delovnega odnosa** sledimo priporočilom, ki jih boste našli v [Opomnik za pogovor z otrokom](#), [Komunikacija s prisilno razseljenimi osebami: priporočila](#) ter [Pogovor z otrokom: primeri vprašanj](#).
2. Preden začnete s pogovorom, **preverite otrokovo počutje**. Pomagajte si s [Kartica počutja: otroci](#) in [Kartica počutja: najstniki](#).
3. Pri **prepoznavanju ogroženosti otroka** ter prednostnem razvrščanju primerov vam bo koristil dokument

[Prepoznavanje in prednostno razvrščanje ogroženih otrok v okviru postopkov na meji](#), prav tako pa uporabite [Napotitveni obrazec](#). Za lažje sodelovanje in napotovanje, predlagamo, da si vnaprej pripravite seznam kontaktov (obrazec [Kontaktne podatke izvajalcev storitev](#)), nekaj kontaktov organizacij, ki so aktivne na področju azila in migracij pa boste našli na [Seznam ključnih vladnih in nevladnih organizacij v Sloveniji, ki nudijo podporo procesu integracije](#).

4. Ne pozabite na že **obstoječe mehanizme**, kot so [Standardni operativni postopki za preprečevanje in ukrepanje v primerih spolnega nasilja in nasilja na podlagi spola nad osebami, ki so obravnavane po določbah Zakona o mednarodni zaščiti](#)⁴³ iz leta 2020. Standardni operativni postopek velja tudi za situacije, ko gre za otroka z ranljivostmi ali ogroženega otroka.

⁴³ Dostopni prek: <https://www.gov.si/assets/vladne-sluzbe/UOIM/NOVICE/SOP-SNNPS-za-objavo.docx>

5. Pri oblikovanju formalne ocene največje koristi otroka si lahko pomagata z [Obrazec za izdelavo ocene največje otrokove koristi](#).

6. Izpolnite [Poročilo o prvi socialni pomoči](#), ki so ga pripravili na CSD Posavje.

3.3.1.1. Vloga in naloge CSD v predhodnem postopku z otrokom brez spremstva

Ob identifikaciji mladoletnika_ice brez spremstva policija vzpostavi stik s krajevno pristojnim CSD oz. interventno službo CSD. V primeru, ko mladoletnik_ca ne izrazi namere za mednarodno zaščito se uporablja določbe ZTuj-2 in zasleduje *Protokol o sodelovanju med centri za socialno delo in policijo pri izvajanju pomoči mladoletnim tujcem brez spremstva po zakonu o tujcih*. CSD je zadolžen za postavitve skrbnika za poseben primer po ZTuj-2.

V primeru, ko otrok poda namero za mednarodno zaščito, skladno s 36. členom ZMZ-1, velja **prepoved odstranitve iz Republike Slovenije**. Naloga strokovnjaka_inje CSD v predhodnem postopku je zasledovanje in uveljavljanje načela največje otrokove koristi ter podaja mnenja o primernosti nastanitve.⁴⁴ CSD z otrokom opravi storitev prve socialne pomoči (PSP), v okviru katere ob pomoči prevajalke_ca:

- ✓ **sodeluje** v predhodnem postopku, ki ga izvede policija;
- ✓ otroka **seznani s pravicami**, v primeru ko otrok izrazi namero za mednarodno zaščito (po ZMZ-1) in pravicami v primeru, ko namere za mednarodno zaščito ne izrazi (po ZTuj-2);
- ✓ otroka **seznani** o razlogih in namenu **postavitve skrbnika za posebni primer** in o nalogah skrbnika;
- ✓ otroku **pojasni**, kam bo odpeljan in kaj se bo tam zgodilo (priloga *Temeljne informacije za otroka o Sprejemnem in nastanitvenem centru za otroke brez spremstva v Postojni*);
- ✓ **preveri**, ali ima otrok morebitne zdravstvene ali druge težave, se sooča s stiskami;
- ✓ **preveri**, s kom je otrok potoval, kam je bil namenjen, razlogi za odhod in okoliščine poti (izpostavljenost morebitnim zlorabam, nasilju, trgovanju z ljudmi);
- ✓ pripravi **poročilo** in mnenje o primernosti nastanitve;
- ✓ pripravi **poročilo** o izvedeni prvi socialni pomoči (priloga *Poročilo o prvi socialni pomoči*).

Načelo največje otrokove koristi se nanaša na otrokovo telesno in čustveno varnost (dobro počutje) ter njegovo pravico do pozitivnega razvoja. V skladu s 3. členom Konvencije Združenih narodov o otrokovih pravicah (KOP) mora biti največja otrokova korist podlaga za vse sprejete odločitve in ukrepe ter za način, kako izvajalci storitev sodelujejo z otroki in njihovimi družinami.

Strokovnjaki_nje, ki sodelujejo z otrokom, morajo nenehno **ocenjevati tveganja in vire otroka** in njegovega okolja ter pozitivne in negativne posledice dejanj ter se ob sprejemanju odločitev, o tem pogovarjati z otrokom in njegovimi starši ali skrbniki.

Pri tem velja upoštevati etično **načelo neškodovanja** (lat. *primum non nocere*)⁴⁵, saj ukrepi ne smejo ogroziti otrokove pravice do varnosti in stalnega razvoja. Načelo neškodovanja mora voditi presojo tudi v primerih, ko pride do morebitnega konflikta s kulturnimi praksami ali

⁴⁴ 2. člen Uredbe o načinu zagotavljanja ustrezne nastanitve, oskrbe in obravnave mladoletnikov brez spremstva.

⁴⁵ Načelo neškodovanja zagotavlja kontinuiran premislek o potrebi po varnosti, dostojanstvu in dobrobiti prisilno razseljenih oseb pri sprejemanju odločitev. Pri tem velja, da se izogibamo ukrepom, ki bi lahko nenamerno povzročili dodatno škodo ali tveganja.

vrednotami okolja, iz katerega otrok prihaja, pri čemer je potrebno skrbeti za to, da se otroka ne izpostavi dodatnim tveganjem ali škodi.

Včasih je težko poiskati rešitve, ki so kulturno in vrednotno sprejemljive za družino ali skupnost, iz katere prihaja otrok in ki sočasno podpirajo otrokove pravice. Pri kompleksnih situacijah je zato pomembno razvijati **strategije zmanjševanja škode** in si prizadevati za zmanjševanje družbenih neenakosti, ki so pogosto razlog za prakse, ki niso v korist otrok (npr. odsotnost deklic iz izobraževanja zaradi skrbi za ostale družinske člane).

Pri zaščiti otrok pogosto ni možna ena sama "idealna" rešitev, temveč je potrebno sprejeti odločitve o vrsti bolj ali manj sprejemljivih možnosti, ki jih je treba vrednotiti in uskladiti z največjo otrokovo koristjo.⁴⁶

Pogovor z mladoletnikom_co v predhodnem postopku

Temeljna naloga CSD je, da poskrbi za zaščito največje otrokove koristi v predhodnem postopku. Ob tem upošteva vodilna načela, to je varnost, največja otrokova korist, pravica do sodelovanja, nediskriminacija, načelo nujnosti, neškodovanja, upoštevanje starosti, spola in raznolikosti otroka ter načelo zaupnosti in soglasja.

Če otroku pomagamo razumeti svojo vlogo, obseg naše odgovornosti in meje naših poklicnih obveznosti/pooblastil, ga bomo zaščitili pred napačnimi pričakovanji. Izogibamo se dajanja zagotovil otroku, ko ne moremo biti prepričani o izidu postopka. Pomembno je, da se zavedamo omejitev svoje vloge in zanesljivo informiramo otroke.

Strokovni delavci in strokovne delavke skušamo v tem postopku pridobiti čim več informacij, na podlagi katerih lahko ocenimo nujne potrebe in dobrobit otroka.

Pri tem je ključnega pomena da:

- ✓ Poskrbimo za **varen, zaupen in otroku prijazen prostor**.
- ✓ Se pripravimo na pogovor tako, da **poizvemo o informacijah, ki so policiji že znane**.
- ✓ Preverimo informacije o **situaciji v državi izvora** otroka, če z njimi še nismo seznanjeni.
- ✓ Se kratko **posvetujemo s prevajalcem_ko** in se dogovorimo, kako bo potekal pogovor in kaj se od njega pričakuje. Če je mogoče, poskrbimo, da je prevajalec_ka istega spola kot otrok.
- ✓ Upošteujemo načela **aktivnega poslušanja**.
- ✓ Postavljamo **odprta vprašanja** (npr. »Kako se počutiš?«) in podvprašanja s katerimi preverjamo razumevanje (npr. »Prej si rekel... Kaj si s tem mislil?«).
- ✓ Prepoznamo **občutja in doživljanje otroka** in damo prostor tišini.
- ✓ Upošteujemo, da so mladoletniki_ce brez spremstva **ranljivi** za trgovanje z ljudmi in izkoriščanje, pogosto pa tudi izginejo iz nastanitvenih centrov, zato si kot prioriteto postavimo zaščito otroka.

⁴⁶ CPWG, The Child Protection Working Group (2019). *Inter-agency Guidelines for Case Management and Child Protection*. Dostopno na: [Case Management and Child Protection Guidelines | Alliance CHPA \(alliancecpha.org\)](https://alliancecpha.org/)

Pri pogovoru **presojujamo**:

- ali je otrok **ločen od skrbnikov ali staršev** in kdaj je do ločitve prišlo;
- preverimo, **ali je otrok v stiku s starši ali skrbniki**, odnose med njimi. Če je nujno, primerno in varno, poskušamo vzpostaviti stik z družino otroka;
- **zdravstveno stanje otroka** in možnosti, da se otrok sooča s posttravmatsko stresno motnjo, ima težave v duševnem zdravju, je podhranjen, je žrtev spolnih ali fizičnih zlorab ter v primeru deklic žrtev pohabljanja spolnih organov;
- ali je otrok mogoče **žrtev trgovanja z ljudmi** ali obstaja tveganje, da bo postal žrtev trgovanja z ljudmi (v Priročniku o identifikaciji, pomoči in zaščiti žrtev trgovine z ljudmi je opredeljen protokol⁴⁷). V primeru suma, da je otrok lahko žrtev trgovanja z ljudmi, nemudoma obvestimo policijo, ki bo ukrepala. Ne smemo mešati tihotapljenja in trgovanja z ljudmi;
- ali obstaja **tveganje, da otrok izgine iz nastanitve**. V tem primeru je smotrno, da otroka ob njegovem soglasju fotografiramo, kar olajša sledenje otroku, ki zapusti nastanitev.
- ✓ V primeru, ko ocenimo, da je **otrok izjemno ranljiv** in potrebuje zaščito **preverimo možnosti ukrepov za varstvo koristi otroka** skladno z Družinskim zakonikom.
- ✓ Na primeren, otroku prijazen način **pojasnimo, kaj se bo zgodilo**, potem ko bo odpeljan v nastanitveni center. Pojasnimo mu, da bo spoznal zakonitega zastopnika, ki ga bo v postopkih zastopal ter ga spodbudimo, da zaupa zakonitemu zastopniku in zaposlenim v nastanitvenem centru ter pove, če kdo pritiska nanj, če se koga boji, ipd.
- ✓ Če imamo letake, zloženke, ipd., ki so za otroka relevantni in zanj razumljivi, jih predamo otroku. Pojasnimo, kakšne **oblike pomoči so na voljo**, če otrok to razume.
- ✓ **Povzamemo dogovore**, kaj se bo zgodilo, kdo bo otroka pričakal in se poslovimo.

Pomagajte si z: ***Opomnik za pogovor z otrokom*** ter ***Pogovor z otrokom: primeri vprašanj, ki jih lahko postavimo otroku***, iz priloge.

Otrokom prijazne informacije

To so informacije, ki so **prilagojene otrokovi starosti, zrelosti, jeziku, spolu in kulturi**.

1. Otroci imajo **pravico biti obveščeni o svojih pravicah**. Otroci, ne glede na to, ali so brez spremstva, ločeni ali v spremstvu, imajo pravico do starosti primernih in prilagojenih informacij, ne glede na njihov status.
2. Brez otrokom prijaznih informacij otroci ne morejo dostopati do svojih pravic. Pravica do obveščenosti je predpogoj za učinkovitost vseh otrokovih pravic. Otroci migranti se soočajo z dodatnimi ovirami pri dostopu do pravic zaradi jezikovnih, kulturnih in drugih ovir.

⁴⁷ Dostopen prek: [Prirocnik-o-identifikaciji-pomoci-in-zasciti-zrtev-trgovine-z-ljudmi.pdf](#)

3. Brez otrokom prijaznih informacij so otroci ogroženi. Otroci na poti so akutno ranljivi. Brez ustreznih otrokom prijaznih informacij o svojih pravicah ne morejo sprejemati informiranih odločitev ali dostopati do pomoči. Pomanjkanje informacij lahko povzroči občutek negotovosti in poveča ranljivost za trgovino z ljudmi in druge oblike izkoriščanja ali zlorabe.
- ✓ **Prilagodimo informacije** situaciji otroka.
 - ✓ **Opolnomočimo otroke** z zagotavljanjem informacij, ki jim dajejo moč in odpornost.
 - ✓ Zagotovimo, da otroci **razumejo**, katere informacije so zaupne in kaj smo dolžni razkriti.
 - ✓ Uporabljamo besednjak **brez obsojanja**.
 - ✓ Uporabljamo **odprta vprašanja**.
 - ✓ Otroku posredujemo **vse potrebne informacije**, tudi če bi bile koristne šele pozneje.

Priporoča se uporabo letakov v kombinaciji z intervjuji in animacijami ali slikami, da se prepričamo, da lahko razumejo dane informacije. Predlogi podpornih materialov se nahajajo v prilogi.

Praktični nasveti za krepitev zaupanja s tolmačem_ka

1. Preverimo, **ali se otrok in tolmač_ka razumeta**.
2. Začnemo z razlago, **kdo smo in kakšna je naloga tolmača_ke**.
3. Prepričamo se, da otrok razume, da ga **tolmač_ka ne bi smel soditi ali drugim članom njegove skupnosti povedati podrobnosti pogovora**.
4. Otroku damo **izbiro glede spola tolmača_ke**.

Določanje največje koristi otroka

Pri odločitvah je treba upoštevati celoten obseg otrokovih pravic in s tem tudi različne dejavnike. Otrokovo korist le redko določa en sam prevladujoč dejavnik. Pri sprejemanju odločitev je treba upoštevati **nedeljivost pravic iz Konvencije o otrokovih pravicah** ter soodvisnost vseh njenih določb. Odločitev o tem, kaj je največja otrokova korist, vključuje opredelitev najboljše med več možnostmi. Pri tem **izhajamo iz naslednjih štirih dejavnikov**, kjer velja upoštevati, da ni »pravih« odločitev saj presojamemo trenutno situacijo in razpolagamo z omejenimi viri:

1. **mnenja otroka**, staršev ali skrbnika in mnenja oseb, ki so otroku blizu;
2. **otrokov položaj** z vidika družine in bližnjih odnosov;
3. otrokove **razvojne in identitetne potrebe**;
4. vidiki, ki vplivajo na otrokovo **varnost in zaščito**.

Med prilogami poiščite dokument

Dejavniki največje otrokove koristi: kontrolni seznam, ki vam lahko služi kot pripomoček pri sprejemanju odločitev.

1.3.2. Nastanitev v sprejemnih kapacitetah UOIM

Po predhodnem postopku na policiji je oseba, ki poda namero za mednarodno zaščito prepeljana v eno od sprejemnih in nastanitvenih kapacitet UOIM.⁴⁸

Ob prihodu v sprejemno in nastanitveno kapaciteto UOIM socialni_a delavec_ka UOIM osebo, ki je podala namero:

- obvesti o **pravilih** sprejemnega centra in njenih **obveznostih**,
- **nastani** v sprejemnem centru, potem ko se izvede **varnostni pregled** osebnih stvari,
- **napoti na zdravstveni pregled** z namenom ugotovitve zdravstvenega stanja in potreb. Pri pregledu posameznik zdravniku pojasni morebitne zdravstvene težave in potrebe, tudi težave, ki so posledica preganjanja,
- oseba prejme **nastanitveni paket** s hrano in osnovnimi higienskimi potrebščinami ter sveže perilo in brisače.⁴⁹

Do vložitve prošnje za mednarodno zaščito je oseba nastanjena v sprejemnem delu sprejemne in nastanitvene kapacitete UOIM.⁵⁰ V tem času ni priporočljivo zapuščati območja nastanitvenega objekta. V času nastanitve v sprejemnem delu kapacitete UOIM, oseba prejme poziv za vložitev prošnje za mednarodno zaščito.

Hišni red sprejemne in nastanitvene kapacitete UOIM, ki se nahaja na Viču v Ljubljani (Azilni dom Vič), kjer so podane osnovne informacije o bivanju ter pravila bivanja v azilnem domu je dosegljiv na [Brosura-hisni-red-SLOVENSKI.pdf \(gov.si\)](#). Na spletni strani UOIM so dostopni prevodi hišnega reda v najpogostejše jezike prosilcev [Sprejem, oskrba in nastanitev prosilcev za mednarodno zaščito | GOV.SI](#).

Nastanitev mladoletnikov in mladoletnic brez spremstva

Mladoletnik_ka brez spremstva je **nastanjen v sprejemni in nastanitveni kapaciteti UOIM v Postojni** ali v **drugi obliki nastanitve, ki je zanj najbolj primerna**⁵¹ (npr. v rejniški družini, varni nastanitvi, ipd.). O primernosti nastanitve **poda mnenje CSD**. Otroka se lahko tudi tekom postopka na podlagi individualnega načrta ter mnenja CSD, premesti v drugo primernejšo obliko bivanja.⁵²

Sprejemni center

V primeru mladoletnikov_c brez spremstva, ki so nastanjeni v sprejemni in nastanitveni kapaciteti UOIM v Postojni velja, da se jih ob prihodu **nastani v sprejemni del**.⁵³ Pred nastanitvijo se opravi **preventivni zdravstveni pregled**, po katerem se otroka namesti v

⁴⁸ 80. člen ZMZ-1.

⁴⁹ 79. člen ZMZ-1.

⁵⁰ 1. odstavek 81. člena ZMZ-1.

⁵¹ 2. člen Uredbe o načinu zagotavljanja ustrezne nastanitve, oskrbe in obravnave mladoletnikov brez spremstva.

⁵² 3. odstavek 10. člena Uredbe o načinu zagotavljanja ustrezne nastanitve, oskrbe in obravnave mladoletnikov brez spremstva.

⁵³ 4. člen Uredbe o načinu zagotavljanja ustrezne nastanitve, oskrbe in obravnave mladoletnikov brez spremstva.

primeren oddelek glede na starost, spol in morebitno ranljivost. Nastanitev v sprejemnem centru za mladoletnike_ce je **omejena praviloma na tri mesece**. Otroku je dodeljen **matični strokovni delavec_ka** nastanitvene kapacitete, ki otroka seznani z njegovimi pravicami in obveznostmi ter potekom postopka nastanitve.

Ob nastanitvi krajevno pristojni CSD otroku čim prej **postavi zakonitega zastopnika**.

Otrokom je v sprejemnem delu zagotovljena 24 urna oskrba⁵⁴, prehrana, obleka, obutev, higienski in kozmetični pripomočki, psihosocialna pomoč, vzgoja⁵⁵, integracijske aktivnosti in prostočasne dejavnosti⁵⁶, primerne otrokovi starosti in stopnji razvoja.

Za vsakega otroka matični strokovni delavec **v petih dneh pripravi individualni načrt oskrbe in obravnave**.⁵⁷ Pri pripravi individualnega načrta sodelujejo tudi **zakoniti zastopnik_ca oziroma skrbnik_ca**, strokovne delavke in delavci nastanitvene kapacitete ter CSD in drugi relevantni deležniki. Individualni načrt je prilagojen starosti, spolu, potrebam, drugim okoliščinam in izkušnjam mladoletnika_ce ter njegovim željam in interesom. Zajema podatke glede zagotavljanja strokovne podpore, načrtovanja oskrbe, zdravstvene oskrbe, izobraževanja, poklicne poti ter otrokove hobije in interese, opredelitev kratkoročnih, srednjeročnih in dolgoročnih ciljev. Individualni načrt se dopolnjuje. Individualni načrt vključuje tudi načrt nadaljnjih nastanitev in tako se lahko mladoletnik_ca v skladu z načrtom in mnenjem CSD preseli v druge nastanitvene kapacitete.⁵⁸

Nastanitvene enote⁵⁹

Nastanitvene enote so namenjene mladoletnikom_cam, za katere se načrtuje dolgoročna nastanitev in imajo ravno tako različne oddelke, glede na starost, spol in morebitno ranljivost. Zagotovljena je 24 urna oskrba.⁶⁰

Mladinsko stanovanje⁶¹

Mladinsko stanovanje za mladoletnike_ce je posebna oblika nastanitve, namenjena mladostnikom_cam, ki so dopolnili 16 let in za katere je multidisciplinarni tim ocenil⁶², da so pripravljeni na prehod v samostojno življenje. V enem mladinskem stanovanju je lahko nastanjenih do šest mladoletnikov_ic. V stanovanju jih usmerja in spremlja strokovna delavka ali delavec, ki jih dnevno obiskuje.⁶³

Kaj storiti, ko je mladoletnik_ca pogrešan?

⁵⁴ 4. člen Uredbe o načinu zagotavljanja ustrezne nastanitve, oskrbe in obravnave mladoletnikov brez spremstva

⁵⁵ 7. člen Uredbe o načinu zagotavljanja ustrezne nastanitve, oskrbe in obravnave mladoletnikov brez spremstva.

⁵⁶ 10. člen Uredbe o načinu zagotavljanja ustrezne nastanitve, oskrbe in obravnave mladoletnikov brez spremstva.

⁵⁷ 9. člen Uredbe o načinu zagotavljanja ustrezne nastanitve, oskrbe in obravnave mladoletnikov brez spremstva.

⁵⁸ 10. člen Uredbe o načinu zagotavljanja ustrezne nastanitve, oskrbe in obravnave mladoletnikov brez spremstva.

⁵⁹ Ta oblika namestitve še ni vzpostavljena.

⁶⁰ 5. člen Uredbe o načinu zagotavljanja ustrezne nastanitve, oskrbe in obravnave mladoletnikov brez spremstva.

⁶¹ Ta oblika namestitve še ni vzpostavljena.

⁶² V skladu s 13. členom Uredbe o načinu zagotavljanja ustrezne nastanitve, oskrbe in obravnave mladoletnikov brez spremstva lahko Urad Vlade Republike Slovenije za oskrbo in integracijo migrantov z namenom usmerjanja pri obravnavi mladoletnikov v nastanitvenih kapacitetah skliče multidisciplinarni tim, ki ga sestavljajo predstavniki centra za socialno delo, strokovni delavci nastanitvenih kapacitet, zakoniti zastopnik oziroma skrbnik mladoletnika in drugi relevantni subjekti, ki so vključeni v obravnavo mladoletnika.

⁶³ 6. člen Uredbe o načinu zagotavljanja ustrezne nastanitve, oskrbe in obravnave mladoletnikov brez spremstva.

V primeru, da je mladoletnik_ca pogrešan_a strokovna delavka_ec nastanitvene kapacitete o tem **nemudoma obvesti zakonito zastopnico ali zakonitega zastopnika in UOIM.**

UOIM o tem nemudoma **obvesti Ministrstvo za notranje zadeve (MNZ) in policijo**⁶⁴, pri čemer velja, da mora policija skušati pogrešanega otroka čimprej izslediti.

Oceno tveganja izginotja otroka iz nastanitve je potrebno izvesti čim prej, a najpozneje ob sami nastanitvi. Oceno tveganja **lahko zabeleži policija ali CSD v predhodnem postopku**, ko po pogovoru z otrokom oceni, da bo otrok zelo verjetno kmalu zapustil Slovenijo.

Zaščita otrok mora biti naša prednostna naloga, saj so **mladoletniki_ce brez spremstva posebej izpostavljeni trgovanju z ljudmi in izkoriščanju**. Zato je potrebno ob nastanitvi izvesti poglobljeni razgovor z otrokom, kjer ocenite, ali je otrok že bil ali je ranljiv za to, da postane žrtev trgovanja z ljudmi. Če obstaja resno tveganje je otroka potrebno dodatno zaščititi in **o sumu nemudoma obvestiti policijo**, ki lahko uredi nastanitev v specializirane nastanitve za odrasle in otroke – žrtve trgovine z ljudmi. Poskušajte **otroka z njegovo privolitvijo ter privolitvijo zakonitega zastopnika fotografirati**, saj bo to v primeru izginotja v veliko pomoč pri ugotavljanju identitete otroka.

1.3.3. Imenovanje zakonitih zastopnikov in vloga CSD

Mladoletniki_ce brez spremstva so v okviru ZMZ-1 **obravnavani kot ranljive osebe**,⁶⁵ ki potrebujejo posebna jamstva v postopku mednarodne zaščite, zato jim je potrebno zagotoviti ustrezno strokovno podporo.⁶⁶ Potrebno je zagotoviti, da mladoletnik v postopku sodeluje na način, ki je primeren in prilagojen njegovi starosti ter stopnji razvoja.⁶⁷

V postopkih, v katerih je prosilec_ka mladoletnik_ca brez spremstva se mu pred začetkom postopka postavi zakoniti zastopnik oziroma zakonita zastopnica. **Krajevno pristojni CSD** za območje, kjer je otrok nastanjen, **izbere zakonitega zastopnika oziroma zakonito zastopnico s seznama zakonitih zastopnikov**, ki ga vodi Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (MDDSZ) ter izda odločbo o imenovanju zakonitega zastopnika_ce otroku brez spremstva.⁶⁸

Izvajanje zakonitega zastopanja ureja *Uredba o načinu izvajanja zakonitega zastopanja mladoletnikov brez spremstva ter načinu zagotavljanja ustrezne nastanitve, oskrbe in obravnave mladoletnikov brez spremstva*.

Naloga zakonitega zastopnika_ce je, da **zastopa otroka brez spremstva v postopku** za priznanje mednarodne zaščite **in na področjih varovanja zdravja, izobraževanja, varovanja premoženjskih pravic in koristi ter v zvezi z uresničevanjem pravic na področju sprejema**.⁶⁹ V primeru, ko otrok potrebuje zastopanje izven navedenih področij, se mu za to imenuje skrbnik v skladu z zakonom, ki ureja družinska razmerja.

⁶⁴ 13. člen Uredbe o načinu zagotavljanja ustrezne nastanitve, oskrbe in obravnave mladoletnikov brez spremstva.

⁶⁵ 22. točka 2. člena ZMZ-1.

⁶⁶ 2. odstavek 14. člena ZMZ-1.

⁶⁷ 2. odstavek 16. člena ZMZ-1.

⁶⁸ 5. odstavek 18. člena ZMZ-1.

⁶⁹ 3. odstavek. 16. člena ZMZ-1.

Naloga zakonitega zastopnika_ce je, da se **pri pomembnejših opravilih in odločitvah, ki zadevajo otroka, posvetuje z njim**, pri čemer upošteva njegovo mnenje v skladu z otrokovo starostjo, zrelostjo in stopnjo razvoja. Zakoniti zastopnik_ca mora redno komunicirati z otrokom.

V procesu dela z otrokom brez spremstva je pomembno **učinkovito sodelovanje med zakonitim zastopnikom_co, UOIM, MNZ, CSD in ustanovo, kjer je otrok nastanjen**, vse z namenom zasledovanja največje otrokove koristi.

Zakonitega_o zastopnika_co CSD na predlog pristojnega organa in na podlagi zdravniškega potrdila imenuje tudi osebi, ki zaradičasne ali trajne duševne motnje ali bolezni ali zaradi drugih razlogov ni sposobna razumeti pomena postopka mednarodne zaščite.⁷⁰ Krajevno pristojen za imenovanje je CSD, kjer je oseba nastanjena.

Za pomoč pri izvajanju zakonitega zastopanja je Slovenska filantropija v sodelovanju s predstavniki UOIM, MDDSZ, CSD Ljubljana, enota Ljubljana Vič-Rudnik, MNZ, Pravnega centra za varstvo človekovih pravic in okolja (PIC) ter UNHCR pripravila [Priročnik za zakonite zastopnice in zastopnike otrok brez spremstva in ločenih otrok, ki v Republiki Sloveniji zaprosijo za mednarodno zaščito](#).

1.3.4. Vložitev prošnje za mednarodno zaščito

Pred vložitvijo prošnje za mednarodno zaščito **predstavnik_ca MNZ ali predstavnik_ca nevladne organizacije** (v praksi je to PIC) **ob prisotnosti tolmača_ke osebi zagotovi informacije o azilnem postopku, pravilih dublinskega postopka, pravicah in obveznostih ter rokih**.

Prosilcem za mednarodno zaščito se pred vložitvijo prošnje predvaja **informativni videoposnetek o azilnem postopku v Sloveniji**. Videoposnetek vsebuje informacije o postopku. Mladoletnikom brez spremstva se pokaže prilagojena različica informativnega videoposnetka.

Predstavnik_ca MNZ sprejme prošnjo za mednarodno zaščito. V postopku sodeluje tolmač za jezik, ki ga oseba razume.

V primeru mladoletnika brez spremstva v postopku sodeluje tudi zakoniti zastopnik_ca.

Prošnjo posameznik_ca vloži v svojem imenu, ustno na zapisnik, le izjemoma je omogočena podaja vloge v pisni ali elektronski obliki.⁷¹

Poleg predstavnika_ce MNZ in tolmača_ke je lahko pri vložitvi prošnje prisoten tudi pravni pooblaščenec_ka. S soglasjem so lahko prisotni tudi predstavnik_ca UNHCR, drug uradnik_ca, znanstveni delavci_ke in študenti_ke.⁷² Na podlagi izražene želje MNZ v postopku zagotovi uradnika_co in/ali tolmača_ko istega spola.⁷³

⁷⁰ 19. člen ZMZ-1.

⁷¹ 1. odstavek 45. člena ZMZ-1.

⁷² 37. člen ZMZ-1.

⁷³ 6. člen ZMZ-1.

V **postopku podaje vloge** uradna oseba posameznika_co povpraša o osebnih podatkih, potovalnih poteh iz matične države in o vstopu v Slovenijo. Prosilec_ka mora v postopku predložiti vse osebne dokumente, podatke o svojih družinskih članih, morebitne prošnje za azil, ki jih je že vložil_a v drugih državah ali v Sloveniji, in razloge, zakaj je zaprosil_a za mednarodno zaščito.⁷⁴ Vsi osebni podatki in izjave veljajo za zaupne. Do njih imajo dostop samo uradniki_ce. Nobeni podatki ne smejo biti posredovani v izvorno državo prosilca_ke.

Tolmač_ka prosilcu ustno prevede vsebino zapisnika. S podpisom zapisnika prosilec_ka uradno pridobi status prosilca_ke za mednarodno zaščito v Republiki Sloveniji.

V okviru postopka sprejema prošnje uradna oseba prosilcu_ki določi datum osebnega razgovora.⁷⁵

Vložitev prošnje za mednarodno zaščito je korak postopka, v katerem oseba uradno postane prosilec_ka za mednarodno zaščito. Vložitvi prošnje sledi **osebni razgovor**.

Po podani vlogi za mednarodno zaščito se posameznika_co nastani v eni od nastanitvenih kapacitet UOIM ali, v primeru otroka brez spremstva, v nastanitveni del sprejemnega in nastanitvenega centra za otroke brez spremstva v Postojni. V prilogi *Kam se nastanijo osebe, ki podajo namero za mednarodno zaščito?* boste našli shemo nastanitev oseb glede na kategorijo. Sprejemne in nastanitvene enote UOIM so odprti prostori, kjer oseba počaka na odločitev o prošnji za mednarodno zaščito. V tem času je osebi zagotovljeno brezplačno bivanje, hrana, oblačila in druge nujne potrebščine.

Sprejemni in nastanitveni center UOIM lahko oseba zapusti, ko **prejme identifikacijski dokument**, ki ga izdajo slovenski organi, ali druge uradne dokumente, ki potrjujejo, da je oseba prosilec_ka za mednarodno zaščito v Sloveniji.

ZMZ-1 določa, da mora prosilec_ka za mednarodno zaščito, razen ko gre za mladoletnika brez spremstva, **ostati v občini, kjer je nastanjen**, dokler se njegov postopek ne zaključi. **Dovoljenje za potovanje v drugo občino** lahko prosilec_ka pridobi zaradi dela, obiska zdravnika, udeležbe na sodni obravnavi, v šoli, zaradi udeležbe na procesnem dejanju v zvezi s postopkom mednarodne zaščite ali iz drugih utemeljenih razlogov. Dovoljenje izda uradna oseba azilnega doma.⁷⁶

Pravilo omejitve gibanja na občino prebivališča ne velja za mladoletnike brez spremstva. Mladoletnik se lahko prosto giba na območju celotne Slovenije.⁷⁷

Pravna pomoč v postopkih mednarodne zaščite

Pravno pomoč na prvi stopnji zagotavlja **PIC**. Pravne svetovalke in svetovalci so dosegljivi na **069 707 150** (tudi preko WhatsApp in Viber) ter na pic@pic.si. PIC zagotavlja zastopanje,

⁷⁴ 6. odstavek 45. člena ZMZ-1.

⁷⁵ 5. odstavek 45. člena ZMZ-1.

⁷⁶ 78. člen ZMZ-1.

⁷⁷ 7. odstavek 78. člena ZMZ-1.

pravno svetovanje in pravno pomoč v postopkih pridobivanja mednarodne zaščite, začasne zaščite, združevanja družine, postopkih vračanja in drugih migracijskih postopkih.

Pravno pomoč na drugi stopnji (postopki pred Upravnim sodiščem Republike Slovenije in Vrhovnim sodiščem Republike Slovenije) zagotavljajo **svetovalci za begunce**.⁷⁸ Imenik svetovalcev za begunce z njihovimi kontakti je dosegljiv na spletnem portalu MNZ ([Imenik svetovalcev za begunce | GOV.SI](#)). Stik s svetovalcem_ko za begunce vzpostavit zavrneni prosilec_ka ali njegov_a zakonit_a zastopnik_ca.

1.3.5. Osebni razgovor

Po vložitvi prošnje se praviloma **v roku največ enega meseca** opravi **osebni razgovor**, na katerem naj bi prosilec_ka podrobno navedel razloge za mednarodno zaščito.⁷⁹ Na razgovoru oseba poda podrobnejše informacije o razlogih za mednarodno zaščito, vključno s:

- podrobno razlago okoliščin v zvezi s strahom pred preganjanjem ali grožnjo življenju ali svobodi v izvorni državi;
- dokumentacijo in dokazi, ki podpirajo izjave, če oseba te dokaze ima ali jih lahko pridobi.

Med razgovorom je prisoten tolmač_ka.

Z **mladoletnikom_co**, starim_o 15 let ali več, in z mladoletnikom_co brez spremstva se **osebni razgovor opravi ob prisotnosti zakonitega zastopnika_ce**. Po presoji uradne osebe, ki vodi postopek, se osebni razgovor lahko ob prisotnosti zakonitega zastopnika izjemoma opravi tudi z mladoletnikom_co, mlajšim od 15 let.⁸⁰

Pristojni organ prošnjo obravnava **prednostno**: kadar je verjetno, da je prošnja utemeljena; kadar je prosilec_ka ranljiva oseba (tj. tudi mladoletnik_ca brez spremstva); in v primeru, ko je prosilcu_ki odrejen ukrep omejitve gibanja na Center za tujce.⁸¹

⁷⁸ 9. člen ZMZ-1.

⁷⁹ Če se ugotovi, da je oseba že vložila prošnjo za mednarodno zaščito v kateri od držav, kjer velja Dublinska uredba, je prosilec_ka namesto na razgovor za preučitev morebitnih razlogov za azil povabljen na razgovor za določitev odgovorne države ("dublinski razgovor"). Če se v dublinskem postopku ugotovi, da je odgovorna Slovenija, se opravi prvi razgovor o vsebini.

⁸⁰ 37. člen ZMZ-1.

⁸¹ 48. člen ZMZ-1.

Osebni razgovor⁸² lahko poteka v rednem ali pospešenem postopku⁸³, v primerih, ko je prošnja obravnavana kot **nedopustna**⁸⁴ ali v okviru Uredbe (EU) št. 604/2013 oz. **Dublinske uredbe**.⁸⁵ Če se v predhodnem postopku, ob odvzemu prstnih odtisov izkaže, da je za obravnavo prošnje odgovorna druga država članica EU ali pristopnica k Dublinski uredbi, se osebo povabi na t. i. Dublinski razgovor. V tem primeru se prošnja obravnava kot nedopustna ter o tem izda sklep. Če odgovorna država prosilca ne sprejme na svoje ozemlje oz. osebe ni mogoče predati v to državo zaradi drugih razlogov, pristojni organ sklep razveljavi in obravnava prošnjo za mednarodno zaščito.

Kako poteka osebni razgovor?

Povabilo na razgovor: Ob oddaji prošnje za mednarodno zaščito oseba prejme datum za osebni razgovor. Če bo potreben dodaten razgovor, bo oseba prejela datum ob zaključku prvega osebnega razgovora.

Kdo je prisoten na razgovoru: Na razgovoru so poleg prosilca prisotni uradna oseba, tolmač in (pravni) pooblaščenec, če ga oseba ima. Oseba lahko pred samim osebnim razgovorom stopi v stik z nevladno organizacijo PIC – Pravni center za varstvo človekovih pravic in okolja, da se dogovori za brezplačno pravno zastopanje.⁸⁶ V primeru osebnega razgovora z mladoletnikom_co brez spremstva, je prisoten_tudi zakoniti_a zastopnik_ca. Na razgovoru so lahko ob soglasju prosilca_ke prisotni tudi predstavniki UNHCR, drugi uradniki, znanstveni delavci ali študentje. Prosilec_ka lahko zaprosi, da osebni razgovor vodi oseba istega spola.

Kje poteka razgovor: Razgovor poteka na MNZ, Direktorat za migracije, Sektor za postopke mednarodne zaščite, ki se nahaja v bližini Azilnega doma na Viču. Izjemoma lahko razgovor poteka tudi drugod.

Kaj mora oseba prinesiti s seboj: Oseba mora vso dokumentacijo in vse razpoložljive dokaze, ki so neposredno povezani z razlogi za zapustitev države ter utemeljujejo njegovo prošnjo za mednarodno zaščito, prinesiti s seboj že na podajo vloge oz. pozneje na osebni razgovor.

Kaj bo oseba vprašana: Uradna oseba postavlja vprašanja, ki pomagajo razumeti razloge za zapustitev države, ki utemeljujejo strah osebe pred preganjanjem ali resno škodo. Pomembno

⁸² 46. člen ZMZ-1.

⁸³ V rednem postopku je pristojni organ dolžan o vlogi odločiti najkasneje v šestih mesecih od vložitve prošnje. V pospešenem postopku mora organ odločiti najpozneje v roku dveh mesecev (1. odstavek 47. člena ZMZ-1). V praksi organ pogosto odloča dlje časa.

⁸⁴ To velja v primerih, ko ima oseba že priznano mednarodno zaščito v drugih državah članici EU; ko se država iz katere prihaja prosilec_ka šteje za varno tretjo državo; ali v primerih, ko je za obravnavo prošnje za mednarodno zaščito odgovorna druga država članica EU ali pristopnica k Uredbi (EU) št. 604/2013. Prosilec_ka ima v primeru, ko je prošnja obravnavana kot nedopustna, možnost predstaviti svoje mnenje ter pojasniti razloge in posebne okoliščine, ki bi lahko utemeljevale njegovo prošnjo kot dopustno. Če pristojni organ presodi, da je prošnja kljub temu nedopustna, o tem izda sklep (51. člen ZMZ-1). V 53. členu ZMZ-1 kot varno tretjo državo pojmuje državo, v kateri se je prosilec_ka nahajal_a pred prihodom v Slovenijo in kjer je imel_a možnost zaprositi za mednarodno zaščito, vendar brez utemeljenega razloga tega ni storil_a. Kriterije za določitev varne tretje države določa 54. člen ZMZ-1. Seznam varnih držav določa [Odlok o določitvi seznamov varnih izvornih držav](#), ki se redno posodablja.

⁸⁵ Države, kjer velja Dublinska uredba so: Avstrija, Belgija, Bolgarija, Ciper, Češka, Danska, Estonija, Finska, Francija, Irska, Islandija, Italija, Hrvaška, Latvija, Lihtenštajn, Litva, Luksemburg, Madžarska, Malta, Nemčija, Norveška, Poljska, Portugalska, Romunija, Slovaška, Slovenija, Španija, Švedska in Švica.

⁸⁶ Seznam in kontakti so v prilogi tega priročnika.

je, da oseba govori resnico in razkrije čim več podrobnosti. Pomembno je, da se oseba zaveda, da se informacije, pridobljene tekom osebnega razgovora, ne delijo z nikomer.

Koliko časa traja razgovor: Razgovor traja različno, od kakšne ure, do več ur ali se razdeli na več srečanj, kjer se pojasnijo vse okoliščine. V primeru utrujenosti in drugih potreb, ki vplivajo na pozornost, naj oseba zaprosi za odmor ali nadaljevanje osebnega razgovora v drugem terminu.

Kaj se zgodi po razgovoru: Odločitev o prošnji za mednarodno zaščito oseba prejme najpozneje v šestih mesecih v rednem⁸⁷ in dveh mesecih v pospešenem postopku. V praksi to pogosto traja dlje. Odločba je izdana v pisni obliki v slovenskem jeziku z navedbo pravnih sredstev.⁸⁸ Bistveni deli odločbe (izrek, razlogi za odločitev, pouk o pravnih sredstvih) morajo biti prevedeni v jezik, ki ga oseba razume.⁸⁹ Odločbo mora oseba prejeti osebno oziroma jo v njenem imenu prejme pravni pooblaščenec, ki je o tem dolžan obvestiti svojo stranko.

1.3.6. Pravice in dolžnosti prosilcev_k za mednarodno zaščito

Prosilci za mednarodno zaščito imajo v času, ko čakajo na odločitev, **pravico** do:

- **prebivanja v Republiki Sloveniji** in gibanja znotraj območja občine, kjer so nastanjeni,⁹⁰
- **materialne oskrbe**, ki obsega nastanitev, prehrano, obleko in obutev, higienske potrebščine,⁹¹
- **nujnega zdravljenja**, ki obsega pravico do nujne medicinske pomoči, nujne zobozdravstvene pomoči, nujnega zdravljenja po odločitvi lečečega zdravnika, zdravstvenega varstva žensk ter v primeru ranljivosti ali posebnih okoliščin do dodatnega obsega zdravstvenih storitev,⁹²
- pravica do **osnovnošolskega izobraževanja** se zagotovi najkasneje v treh mesecih od dneva vložitve prošnje, medtem ko se otrokom in otrokom brez spremstva zagotovi dostop do izobraževanja na poklicnih in srednjih šolah, višješolskih, visokošolskih programih ter programih izobraževanja odraslih pod pogoji, ki veljajo za državljane Republike Slovenije,⁹³
- **dostopa do trga dela**, ki jo lahko prosilec_k uveljavlja **tri mesece po vložitvi prošnje**, če mu_ji v tem času ni bila vročena odločitev in zamude ni mogoče pripisati prosilcu_ki,⁹⁴
- **humanitarne pomoči**,
- **žepnine** v višini 18 €. ⁹⁵

⁸⁷ V posebnih primerih se v rednih postopkih lahko rok za izdajo odločbe podaljša, vendar ne za več kot skupno dvanajst mesecev (3. in 4. odstavek 47. člena ZMZ-1).

⁸⁸ 62. člen ZUP.

⁸⁹ 4. člen ZMZ-1.

⁹⁰ Omejitev gibanja na občino prebivališča ne velja za mladoletnike brez spremstva, ki se lahko gibljejo po celotni Sloveniji.

⁹¹ 79. člen ZMZ-1

⁹² 86. člen ZMZ-1

⁹³ 88. člen ZMZ-1

⁹⁴ 87. člen ZMZ-1

⁹⁵ 78. člen ZMZ-1.

Otroci in mladoletniki_ce brez spremstva so upravičeni do zdravstvenega varstva v enakem obsegu kot otroci, ki so obvezno zdravstveno zavarovani kot družinski člani. V enakem obsegu so do zdravstvenega varstva upravičeni tudi šolajoči otroci po 18. letu starosti, in sicer do konca šolanja, vendar največ do dopolnjenega 26. leta starosti.⁹⁶

V času, ko je oseba prosilec_ka za mednarodno zaščito v Sloveniji, mora **spoštovati pravni red Slovenije**, integriteto uradnih oseb, biti vedno dosegljiva pristojnemu organu, se odzivati na njegova vabila in se podrejati njegovim ukrepom. Prav tako je prosilec_ka dolžan nemudoma **obvestiti o spremembi naslova prebivališča, predložiti vse dokumente**, ki so pomembni za obravnavanje njegove prošnje, **sodelovati** pri ugotavljanju istovetnosti, omogočiti pooblaščenim osebam osebni pregled ob vstopu v sprejemni ali nastanitveni center UOIM ali pregled sobe, na zahtevo UOIM opraviti zdravniški pregled iz razlogov javnega zdravja, **dovoliti**, da ga uradna oseba fotografira, odvzame prstne odtise in po predhodnem obvestilu posname ustne izjave, podane v postopku. Prosilec_ka mora tudi v najkrajšem možnem času **utemeljiti svojo prošnjo in po resnici predstaviti okoliščine in dejstva**, potrebna za utemeljitev prošnje, prepričljivo in verodostojno obrazložiti razloge, s katerimi utemeljuje svojo prošnjo, še zlasti če ni drugih razpoložljivih dokazov, **spoštovati** pravila, ki določajo **hišni in požarni red** sprejemnega in nastanitvenega centra UOIM, kjer je oseba nastanjena, UOIM **posredovati podatke in dokumentacijo**, ki vplivajo na uresničevanje pravic na področju sprejema ter UOIM **posredovati odločbe oziroma sklepe prekrškovnih in inšpekcijskih organov**.⁹⁷ Prosilec_ka tudi **ne sme snemati ali fotografirati razgovorov z zaposlenimi UOIM** oz. osebami, ki z UOIM sodelujejo na podlagi pogodb.⁹⁸

1.3.7. Odločitve v postopku mednarodne zaščite

3.3.7.1. Pozitivna odločba

V primeru pozitivne odločitve oseba pridobi status begunca ali status subsidiarne zaščite, ki sta dve obliki mednarodne zaščite v Republiki Sloveniji.

Status begunca⁹⁹ se prizna državljanu tretje države, ki se zaradi utemeljenega strahu pred preganjanjem iz razloga pripadnosti določeni rasi ali etnični skupini, določeni veroizpovedi, narodni pripadnosti, pripadnosti posebni družbeni skupini ali političnemu prepričanju, nahaja zunaj države, katere državljan je, in ne more ali zaradi takega strahu noče uživati varstva te države, ali osebi brez državljanstva, ki se nahaja zunaj države, kjer je imela običajno prebivališče, in se zaradi utemeljenega strahu ne more ali noče vrniti v to državo, če ne obstajajo izključitveni razlogi.

Status subsidiarne zaščite¹⁰⁰ se prizna državljanu tretje države ali osebi brez državljanstva, ki ne izpolnjuje pogojev za status begunca, če obstaja utemeljen razlog, da bi bil ob vrnitvi v izvorno državo ali državo zadnjega običajnega bivališča, če gre za osebo brez državljanstva,

⁹⁶ 3. odstavek 86. člena ZMZ-1.

⁹⁷ Glej 1. odstavek 89. člena ZMZ-1.

⁹⁸ Glej 2. odstavek 89. člena ZMZ-1.

⁹⁹ 2. odstavek 20. člena ZMZ-1. Izključitvene razloge določa 31. člen ZMZ-1.

¹⁰⁰ 3. odstavek 20. člena ZMZ-1.

soočen z utemeljenim tveganjem, da utrpi resno škodo¹⁰¹, in če ne obstajajo izključitveni razlogi¹⁰².

 Prosilci_ke, ki jim je **priznana mednarodna zaščita**, se morajo v roku 15 dni od prejema odločbe izseliti iz sprejemnih in nastanitvenih kapacitet UOIM.

3.3.7.1.1. Pravice oseb z mednarodno zaščito

Oseba, ki ji je priznana mednarodna zaščita, ima od dneva vročitve odločbe o priznanju mednarodne zaščite pravico do:¹⁰³

- **pridobitve informacij** o statusu, pravicah in dolžnostih oseb s priznano mednarodno zaščito v Republiki Sloveniji,
- **prebivanja** v Republiki Sloveniji in sicer v primeru, ko je osebi priznan status begunca, ta pridobi dovoljenje za stalno prebivanje, v primeru ko pa je osebi priznan status subsidiarne zaščite, oseba pridobi dovoljenje začasno prebivanje.¹⁰⁴
- **zdravstvenega varstva**, kjer velja, da se osebe z mednarodno zaščito obvezno zdravstveno zavarujejo iz naslova njihovega statusa, če niso obvezno zdravstveno zavarovane na drugi podlagi. Otroci in šolajoči se mladostniki,¹⁰⁵ ki imajo priznano mednarodno zaščito, so upravičeni do zdravstvenih storitev v enakem obsegu in pod enakimi pogoji kot otroci, ki so obvezno zdravstveno zavarovani kot družinski člani.¹⁰⁶
- **socialnega varstva**, pri čemer so osebe z mednarodno zaščito izenačene z državljani Republike Slovenije.¹⁰⁷
- **izobraževanja**, kjer so osebe s priznano mednarodno zaščito pri uveljavljanju obsega pravic na področjih predšolske vzgoje, osnovnošolskega, srednješolskega, višješolskega, visokošolskega izobraževanja in izobraževanja odraslih izenačene z državljani Republike Slovenije.¹⁰⁸ V primerih, ko želi oseba s statusom mednarodne zaščite priznati izobrazbo pridobljeno zunaj Slovenije in nima lastnih sredstev za preživljanje, stroške priznavanja dokazil o izobrazbi krije UOIM.¹⁰⁹
- **zaposlitve in dela**, skladno s predpisi, ki urejajo zaposlovanje in delo tujcev. Ob tem velja, da se pravice za primer brezposelnosti uveljavljajo v skladu s predpisi, ki urejajo trg dela.¹¹⁰
- **pomoči pri vključevanju v okolje**, v trajanju dveh let od pridobitve statusa, v primeru, ko oseba sklene integracijsko pogodbo.

Vloga CSD pri obravnavi mladoletnikov brez spremstva s priznano mednarodno zaščito

¹⁰¹ Resna škoda zajema smrtno kazen ali usmrtitev, mučenje ali nečloveško ali poniževalno ravnanje ali kazen prosilca v izvorni državi, resno in individualno grožnjo za življenje ali osebnost civilista zaradi samovoljnega nasilja v mednarodnih ali notranjih oboroženih spopadih. (28. člen ZMZ-1)

¹⁰² Izključitvene razloge določa 31. člen ZMZ-1.

¹⁰³ 90. člen ZMZ-1.

¹⁰⁴ 92. člen ZMZ-1.

¹⁰⁵ Najdlje do 26. leta, v primeru ko se oseba šola.

¹⁰⁶ 98. člen ZMZ-1.

¹⁰⁷ 99. člen ZMZ-1.

¹⁰⁸ 101- člen ZMZ-1.

¹⁰⁹ Glej 3. in 4. odstavek 101. člena ZMZ-1.

¹¹⁰ 102. člen ZMZ-1.

Krajevno pristojni CSD za otroka brez spremstva, ki mu je bila priznana mednarodna zaščita, v skladu s predpisi, ki urejajo družinska razmerja, **nemudoma sproži postopek postavitve pod skrbništvo**.

Krajevno pristojni CSD izvede postopek nastanitve mladoletnika brez spremstva v skladu z veljavnimi predpisi, pri čemer velja, da se **bratov in sester praviloma ne loči** in se upošteva korist otroka brez spremstva, zlasti pa njegova starost in stopnja zrelosti. Spremembe prebivališča otroka brez spremstva se omejijo na najmanjši možni obseg.

Če se še ni začelo, se **iskanje članov družine** otroka brez spremstva začne takoj po priznanju statusa mednarodne zaščite, hkrati pa mora pristojni organ varovati največjo otrokovo korist. Če se je iskanje članov družine že začelo, pristojni organ z iskanjem nadaljuje, kadar je to primerno. Kadar bi lahko bila ogrožena življenje ali telesna celovitost otroka ali njegovih bližnjih sorodnikov, zlasti če so ti ostali v izvorni državi, je treba poskrbeti, da so zbiranje, obdelava in kroženje informacij o teh osebah izvedeni zaupno.

Oseba, ki ji je priznana mednarodna zaščita in je v enem mesecu od pridobitve statusa sklenila **pogodbo o integracijskih aktivnostih**, ima pravico do:¹¹¹

- **nastanitve v integracijski hiši ali drugih nastanitvenih zmogljivostih UOIM**, za eno leto od dneva pridobitve statusa. To obdobje se lahko podaljša za dodatnih 6 mesecev, če se je oseba udeležila tečaja slovenskega jezika in tečaja spoznavanja slovenske družbe vsaj 80-odstotno ter bila vsaj enkrat mesečno prisotna na razgovoru pri svetovalcu za integracijo;¹¹²
- **denarnega nadomestila za zasebno nastanitev** za obdobje enega leta. To obdobje se lahko podaljša še za dodatno leto, če oseba izkazuje vsaj 80-odstotno prisotnost na zgoraj omenjenih tečajih ter bila vsaj enkrat mesečno prisotna na razgovoru pri svetovalcu za integracijo;¹¹³
- **tečaja spoznavanja slovenske družbe in tečaja slovenskega jezika**, pri čemer velja, da je v primeru vsaj 80-odstotne udeležbe na tečaju, na katerega osebo napoti UOIM, upravičena do najcenejše mesečne vozovnice za javni promet, in sicer za čas trajanja tečajev;
- enkratnega brezplačnega opravljanja **preizkusa znanja slovenskega jezika**;
- dve leti kritja **drugih stroškov**, povezanih z **rednim izobraževanjem ali osnovno šolo za odrasle**;
- kritja stroškov prevodov, povezanih s **priznavanjem in vrednotenjem izobraževanja** na podlagi ustreznih dokazil;
- kritja stroškov, povezanih s **priznavanjem in vrednotenjem izobraževanja**, ko formalne izobrazbe ne more dokazati z dokumenti.

3.3.7.1.2. Dolžnosti osebe, ki ji je priznana mednarodna zaščita

Oseba s priznano mednarodno zaščito mora spoštovati ustavno ureditev, predpise in druge splošne akte ter ukrepe državnih organov in organov samoupravnih lokalnih skupnosti. Prav

¹¹¹ 3. odstavek 90. člena ZMZ-1.

¹¹² 93. člen ZMZ-1.

¹¹³ 97. člen ZMZ-1.

tako je oseba dolžna v roku osmih dni od nastanka sprememb, ki vplivajo na uveljavljanje pravic in izvrševanje dolžnosti, obveščati UOIM o:

- dohodkih in drugih prejemkih oziroma njihovi izgubi zase, za svoje družinske člane in zavezance za preživetje,
- končanih postopkih priznavanja in vrednotenja izobraževanja,
- opravljanju preizkusov znanja za potrebe dokazovanja formalne izobrazbe,
- opravljanju preizkusa znanja slovenskega jezika,
- šolanju na vseh stopnjah izobraževanja,
- zaposlitvi oziroma prenehanju zaposlitve,
- spremembi naslova prebivališča,
- spremembi kontaktnih podatkov,
- spremembi osebnega imena,
- spremembi zakonskega stanu,
- odsotnosti iz Republike Slovenije za več kot 90 dni,
- sprejemu v novo državljanstvo, razen državljanstva Republike Slovenije.

V četrtem poglavju priročnika so podrobno predstavljeni proces, področja, cilji in učinki integracije: integracije otrok in mladih, ki se v največji meri odvija v vzgojno-izobraževalnih okoljih in vrstniških skupinah; predstavitev integracije odraslih (prisilno razseljenih oseb) ter predstavitev specifičnih vidikov integracije žensk. V zaključnem delu je naveden seznam vladnih in nevladnih organizacij, ki se v najširšem smislu ukvarjajo s področjem integracije v Sloveniji.

3.3.7.4. Zavrnitev prošnje

V **rednem postopku** se prošnja zavrne, ko pristojni organ po temeljiti obravnavi dejstev in okoliščin ugotovi, da oseba ne izpolnjuje pogojev za mednarodno zaščito oz. ko so podani izključitveni razlogi po ZMZ-1.¹¹⁴

Prošnja se lahko zavrne kot **očitno neutemeljena** v pospešenem postopku, če oseba očitno ne izpolnjuje pogojev za mednarodno zaščito in so podani razlogi, ki utemeljujejo odločitev, da gre za očitno neutemeljeno prošnjo.¹¹⁵

Prošnja se zavrže s sklepom kot nedopustna v primerih, ko se ugotovi, da je osebi status mednarodne zaščite že priznala druga država članica EU;¹¹⁶ ko se ugotovi, da je državo, iz katere je oseba prišla, mogoče šteti za državo prvega azila¹¹⁷ ali za varno tretjo državo; ter ko se ugotovi, da je za obravnavo prošnje odgovorna druga država članica EU ali država pristopnica k Dublinski uredbi.¹¹⁸ V primerih vračanja po Dublinski uredbi velja, da če

¹¹⁴ 31. člen ZMZ-1.

¹¹⁵ 52. člen ZMZ-1.

¹¹⁶ Izjema velja za begunce, ki v Slovenijo prispejo v okviru t.i. kvot (VI. poglavje ZMZ-1).

¹¹⁷ Država, v kateri je bil osebi priznan status mednarodne zaščite ali kot prosilec_ka za mednarodno zaščito v tej državi uživa zadostno zaščito, vključno s spoštovanjem načela nevračanja (1. odstavek 63. člena ZMZ-1).

¹¹⁸ 1. odstavek 51. člena ZMZ.1.

odgovorna država prosilca ne sprejme v državo ali osebe v to državo ni mogoče predati, potem se sklep o nedopustnosti prošnje razveljavi, prošnjo za mednarodno zaščito pa obravnava.¹¹⁹

 Pristojni organ prošnjo **mladoletnika brez spremstva zavrne kot očitno neutemeljeno** le v primeru uporabe koncepta varne izvorne države ali ko obstajajo tehtni razlogi za domnevo, da otrok predstavlja grožnjo za javni red, javno varnost ali državno varnost ali je bil zaradi teh razlogov že odstranjen iz države.¹²⁰

Postopek se lahko s sklepom **ustavi**, če se prošnja šteje za **umaknjeno**. Za umaknjeno se šteje, če oseba ustno na zapisnik ali pisno izjavi, da umika prošnjo;¹²¹ če se oseba ne odzove vabilu na osebni razgovor ali samovoljno zapusti in se v treh dneh ne vrne v sprejemne in nastanitvene kapacitete UOIM; pa tudi v primerih ko oseba neutemeljeno nenapovedano ter brez dovolilnice prenoči izven sprejemnega in nastanitvenega centra; ali se ne odzove na poziv k ustrezni utemeljitvi svoje prošnje za mednarodno zaščito.¹²²

Kaj se zgodi, ko oseba prejme negativno odločitev?

Pristojni organ v izreku določi 10-dnevni **rok za prostovoljni odhod**, v katerem mora oseba zapustiti območje Republike Slovenije, območje držav članic Evropske unije in območje držav pogodbenic Konvencije o izvajanju schengenskega sporazuma. Pristojni organ lahko iz utemeljenih razlogov določi 30-dnevni rok za prostovoljni odhod.

Rok za prostovoljni odhod se ne določi osebi, ki ji je bil status mednarodne zaščite odvzet¹²³ ali ko oseba v Republiki Sloveniji zakonito prebiva na podlagi drugega pravnega naslova. Rok za prostovoljni odhod začne teči z dnem izvršljivosti sklepa ali odločbe, a se ta rok prekine, če oseba vloži zahtevek za ponovni postopek.

Pristojni organ takoj obvesti policijo o izvršljivosti odločbe, policija pa pristojni organ obvesti o odstranitvi osebe.¹²⁴

Pravica do pritožbe

Če se prosilec_ka **ne strinja z odločitvijo** na prvi stopnji, lahko sproži upravni spor z vložitvijo tožbe zoper MNZ pri Upravnem sodišču Republike Slovenije. Prosilec_ka mora vložiti zahtevo za sodno presojo odločbe v roku 15 dni, če je bila izdana v rednem postopku, in v roku 3 dni, če je bila izdana v pospešenem postopku. Sodbo Upravnega sodišča je mogoče izpodbijati na Vrhovnem sodišču RS. Odločitev slednjega je mogoče izpodbijati le z izrednimi pravnimi sredstvi, vključno z ustavno pritožbo.

Če upravno sodišče zadevno upravno odločbo razveljavi in zadevo vrne organu prve stopnje, mora ta v 30 dneh ali v roku, ki ga določi sodišče, izdati nov upravni akt; pri tem je vezan na pravno mnenje sodišča glede uporabe materialnega prava in na njegova stališča v zvezi s postopkom. Če narava zadeve to dopušča in če dejstva v postopku dajejo zanesljivo podlago za

¹¹⁹ 2. odstavek 51. člena ZMZ-1.

¹²⁰ 2. odstavek 49. člena ZMZ-1.

¹²¹ 5. odstavek 49. člena ZMZ-1.

¹²² 50. člen ZMZ-1.

¹²³ 10. odstavek 49. člena in 68. člen ZMZ-1.

¹²⁴ 40. člen ZMZ-1.

to ali če je samo ugotovilo dejstva na glavni obravnavi, lahko sodišče upravno odločbo razveljavi in v zadevi izda sodbo.

Ponovna prošnja

V primerih, ko je bila prosilcu v Sloveniji prošnja pravnomočno zavrnjena, primerih ko je bil postopek ustavljen zaradi umika, v situacijah ko je bil ustavljen postopek podaljšanja subsidiarne zaščite ali je bila ta prošnja pravnomočno zavrnjena ter v primerih, ko oseba s subsidiarno zaščito ni pravočasno vložila prošnje za podaljšanje, mora vložiti zahtevek za uvedbo ponovnega postopka, v katerem predloži nove dokaze ali navede nova dejstva, ki pomembno povečujejo verjetnost, da izpolnjuje pogoje za priznanje mednarodne zaščite.¹²⁵ O zahtevku za uvedbo ponovnega postopka odloči pristojni organ s sklepom. Če pristojni organ ugotovi, da niso izpolnjeni pogoji, zahtevek s sklepom zavrže, v nasprotnem primeru pa dovoli vložitev ponovne prošnje.¹²⁶

1.4. Uporabljeni in dodatni viri

Mednarodna zaščita

- [Konvencija o statusu beguncev iz leta 1951](#) in [Protokol o statusu begunca iz leta 1967](#)
- [Konvencija o otrokovih pravicah](#)
- [Direktiva 2013/32/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 26. junija 2013 o skupnih postopkih za priznanje ali odvzem mednarodne zaščite](#)
- [Direktiva 2013/33/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 26. junija 2013 o standardih za sprejem prosilcev za mednarodno zaščito](#)
- [Direktiva 2011/95/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 13. decembra 2011 o standardih glede pogojev, ki jih morajo izpolnjevati državljani tretjih držav ali osebe brez državljanstva, da so upravičeni do mednarodne zaščite, glede enotnega statusa beguncev ali oseb, upravičenih do subsidiarne zaščite, in glede vsebine te zaščite](#)
- [Zakon o mednarodni zaščiti \(ZMZ-1\)](#), Uradni list RS, št. 16/17 – uradno prečiščeno besedilo, 54/21 in 42/23 – ZZSDT-D
- [Zakon o tujcih \(ZTuj-2\)](#), Uradni list RS, št. 91/21 – uradno prečiščeno besedilo, 95/21 – popr., 105/22 – ZZNŠPP, 48/23 in 115/23
- [Uredba o načinih in pogojih za zagotavljanje pravic prosilcem za mednarodno zaščito](#), Uradni list RS, št. 173/21
- [Uredba o spremembi Uredbe o načinu zagotavljanja ustrezne nastanitve, oskrbe in obravnave mladoletnikov brez spremstva](#), Uradni list RS, št. 8/24
- [Uredba o načinu zagotavljanja ustrezne nastanitve, oskrbe in obravnave mladoletnikov brez spremstva](#), Uradni list RS, št. 106/23 in 8/24
- [Pravilnik o postopku s tujcem, ki izrazi namen podati prošnjo za mednarodno zaščito v Republiki Sloveniji, ter postopku sprejema prošnje za mednarodno zaščito](#), Uradni list RS, št. 173/21 in 131/22.

¹²⁵ Glej 64. člen ZMZ-1.

¹²⁶ Glej 65. člen ZMZ-1.

- [Odlok o določitvi seznama varnih izvornih držav](#), Uradni list RS, št. 47/22
- [Uredba o hišnem redu azilnega doma](#), Uradni list RS, št. 173/21
- [Uredba o hišnem redu integracijske hiše](#), Uradni list RS, št. 173/21
- [Uredba o načinih in pogojih za zagotavljanje pravic osebam s priznano mednarodno zaščito](#), Uradni list RS, št. 173/21
- [Uredba o spremembah in dopolnitvah Uredbe o načinu izvedbe preselitve oseb, ki so v Republiko Slovenijo sprejete na podlagi kvote in delitve bremen med državami članicami Evropske unije](#), Uradni list RS, št. 167/21
- [Pravilnik o nagradi in povračilu stroškov zakonitim zastopnikom mladoletnikov brez spremstva](#), Uradni list RS, št. 167/21
- [Uredba o načinu izvajanja zakonitega zastopanja mladoletnikov brez spremstva ter načinu zagotavljanja ustrezne nastanitve, oskrbe in obravnave mladoletnikov brez spremstva](#), Uradni list RS, št. 163/21 in 106/23
- [Pravilnik o načinu dostopa do svetovalcev za begunce, nagrajevanju in povračilu stroškov svetovalcem za begunce ter merilih za izračun povrnitve stroškov od osebe, ki ima zadostna lastna sredstva](#), Uradni list RS, št. 162/21
- [Uredba o načinu izvedbe preselitve oseb, ki so v Republiko Slovenijo sprejete na podlagi kvote in delitve bremen med državami članicami Evropske unije](#), Uradni list RS, št. 24/17 in 167/21
- [Pravilnik o vsebini, obliki in načinu izdaje potnega lista za begunca](#), Uradni list RS, št. 79/16
- [Pravilnik o preverjanju znanj kandidatov za svetovalce za begunce in o usposabljanju svetovalcev za begunce v okviru Centra za izobraževanje v pravosodju](#), Uradni list RS, št. 73/16

Drugi viri

- Urad Vlade RS za oskrbo in integracijo migrantov. [Sprejem, oskrba in nastanitev prosilcev za mednarodno zaščito](#)
- Urad Vlade RS za oskrbo in integracijo migrantov. [Integracija oseb s priznano mednarodno zaščito](#)
- Urad Vlade RS za oskrbo in integracijo migrantov. [Pomoč Slovenije državljanom Ukrajine](#)
- Visoki komisariat ZN za begunce, spletišče z uporabnimi informacijami za begunce. [UNHCR Help in Slovenia](#)
- Infotujci. [Osebe z mednarodno zaščito](#)
- Infotujci. [Vključevanje v slovensko družbo](#)
- PIC. [Pravno svetovanje](#)
- Protokol o sodelovanju med CSD in policijo pri izvajanju pomoči mladoletnim tujcem brez spremstva. Ni javno dostopen. 16. 8. 2012.
- How to convey child-friendly information to children in migration. A handbook for frontline professionals. [Priročnik](#)

- Šauperl, M., Dobrovoljc, H., Jeram, J. in Gulič, M. (2018). *Smernice za spolno občutljivo rabo jezika*. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti.

2. »PRENOSNIK, NE PRALNI STROJ, MI JE TAKRAT POMENIL PREŽIVETJE«, IZKUŠNJE BEGUNK IN BEGUNCEV S CENTRI ZA SOCIALNO DELO

Avtorici in avtor: Jelka Zorn, Samer Arkawi in Uršula Lipovec Čebren

Socialna delavka v [ime kraja] me je želela bolje spoznati – prebrala je intervjuje z mano v medijih. Razumela je mojo situacijo. Tu sem zaradi vojne. Videla je, da se zelo trudim, da se na novo vzpostavim kot neodvisna oseba. Hočem reči, da me je videla takega kot sem, da trdo delam in po najboljših močeh skrbim za svojo družino. Ta dober odnos na CSD-ju me je še dodatno motiviral (Ali, 19. 10. 2023).

2.1. Uvod

Poglavje prikazuje občutke, izkušnje in razmišljanja beguncev in begunk v zvezi s centri za socialno delo in vključevanjem v slovensko družbo. V intervjujih (9. 10. in 22. 10. 2023) in fokusni skupini (19. 10. 2023) smo se pogovarjali s **šestimi osebami, dvema ženskama in štirimi moškimi, ki imajo mednarodno zaščito v Sloveniji** (tri osebe prihajajo iz Sirije, dve iz Iraka in ena iz Palestine).¹²⁷ Še eno fokusno skupino (26. 10. 2023) smo izvedli s socialnimi delavkami,¹²⁸ zaposlenimi na petih centrih za socialno delo, vendar je v tem primeru diskusija večinoma potekala onstran tematike mednarodne zaščite, zato njihovih odgovorov, razen enega, nismo vključili v ta sestavek. Omenjena fokusna skupina s socialnimi delavkami je poglobila naše razumevanje socialnodelavske perspektive.

V ospredju pogovorov z begunci in begunkama, tako v fokusni skupini kot intervjujih, so bili skrb za materialno preživetje, izzivi jezikovnega in medkulturnega sporazumevanja, občutki nepripadnosti in nezaželenosti, potreba po učenju slovenščine, doživljanje odnosov s socialnimi delavkami in ukvarjanje z vprašanjem »kako deluje sistem«. Nekatera opažanja sogovornikov so del uporabniške perspektive nasploh, saj niso specifična za begunsko izkušnjo, temveč tudi za druge, kot denimo dostop do izredne denarne socialne pomoči, težave pri izpolnjevanju vloge za to ter občutenje družbene stigme »izkoriščevalcev sistema«.

Poglavje smo organizirali tako, da smo v največji meri dali besedo uporabnikom socialnovarstvenih storitev s statusom mednarodne zaščite, saj so njihove izkušnje in njihova refleksija tisto, kar je bistveno, neredko pa so prav odlomki iz intervjujev tudi najbolj slikovit način predstavitve določene socialne tematike.

2.2. Spoznavanje socialnovarstvenega sistema

V tem razdelku podajmo izjave beguncev in begunk, ki izražajo potrebo po podpori pri razumevanju sistema socialne zaščite v Sloveniji. Kot je povedal sogovornik Hassan¹²⁹ bi *rabili neko navodilo za navigacijo sistema pomoči in pravic*. Sogovorniki so poudarili, da so kot begunci v ranljivi situaciji, saj so v Sloveniji sami, brez mreže sorodnikov, prijateljev,

¹²⁷ Enega od intervjujev je prevajala Samar Zughool, razpravo v fokusni skupini je prevajal Samer Arkawi.

¹²⁸ Žensko slovnično obliko »socialna delavka« uporabljamo za vse spole.

¹²⁹ Imena sogovornikov in sogovornic so spremenjena in okoliščine anonimizirane.

sodelavcev. Če zamudijo rok za denarno socialno pomoč, so prepuščeni sami sebi. Hassan je na to opozoril z naslednjimi besedami:

Moraš res pazit, kaj rečeš in kako izpolniš vlogo. Če te zavrnejo, izpolniš novo vlogo, kar pomeni, da izgubiš en mesec denarne podpore, mi pa si tega ne moremo privoščiti. Nimamo družin in prijateljev, ki bi nas podprli, nimamo službe ali alternativnih načinov preživetja. Biti en mesec brez denarja, je za nas, begunce, veliko tveganje (Hassan, 19. 10. 2023).

Sogovorniki so oddajo vloge za denarno socialno pomoč doživljali kot stres, na kar vpliva več dejavnikov, od nepoznavanja socialnovarstvenega sistema, osebnega odnosa socialnih delavk pa do občutka ogroženosti zaradi pomanjkanja socialne mreže kot je zgoraj opozoril Hassan. Poleg tega so ob pridobitvi statusa mednarodne zaščite in s tem povezani selitvi iz azilnega doma v najemniška stanovanja **preplavljeni z več izzivi hkrati**. To stresno obdobje opisujejo naslednje izjave:

V orientacijskem programu, ki naj bi bil v pomoč pri integraciji, smo to temo [pravice beguncev] naslovili, ampak ne dovolj, pa tudi takrat se je dogajalo preveč stvari naenkrat: dobil sem status [mednarodne zaščite], moral sem si najti najemniško stanovanje, začel sem s tečajem slovenščine in začel sem postopek združevanja družine. Vse hkrati (Ali, 19. 10. 2023).

Ko sem prosil za denarno pomoč, nisem imel pojma, katero vlogo moram izpolniti, nisem imel izkušenj s sistemom. Potreboval sem pomoč, prosil sem slovenskega prijatelja. Včasih tvojo vlogo zavrnejo in potem loviš rok za oddajo naslednji mesec. Zame je bil ta proces, da sem našel pomoč za izpolnjevanje vloge, da sem jo oddal in to, zelo stresen. Priporočal bi digitalizirano oddajo in možnost obkljukavanja ter da so vloge v različnih jezikih (Ali, 19. 10. 2023).

Naši problemi so naslednji: najprej je tu jezikovna ovira, pa četudi govorimo slovensko, ne razumemo dovolj dobro sistema socialne zaščite v Sloveniji. [...] mislim, da tudi če bi bile vloge digitalizirane, bi vseeno rabili vodenje po sistemu pravic (Hassan, 19. 10. 2023).

Nekateri sogovorniki in sogovornice so naslovili **razpetost** beguncev med podporo ministrstva za notranje zadeve (MNZ) in centrov za socialno delo (CSD):

Kot begunci smo – kar se tiče pomoči – razpeti med MNZ in CSDje, izgubljeni pravzaprav. [...] In sami: ko zapustiš azilni dom, si sam (Mahmood, 19. 10. 2023)

Po treh letih begunskega statusa MNZ ne pomaga več. Še vedno pa se obračamo na Urad [vlade za oskrbo in integracijo migrantov]. Imeli smo problem s šolo, otroci in učiteljice so bili grozni do naših otrok. Klicali smo v osnovno šolo v [ime kraja], da bi otroka prepisali, pa so rekli, da se ne da, ker ne spadamo k njim. Potem smo se obrnili na [ime osebe] iz Urada in nam je ona pomagala, da smo otroka prepisali na drugo OŠ. Zdaj smo zadovoljni, šola je v redu (Nadia, 22. 10. 2023).

Ena od sogovornic je izziv spoznavanja sistema socialne zaščite povezala s **problemom patriarhalnih odnosov** – poudarila je potrebo po informiranju o pravicah begunk iz neodvisnih virov, ne preko partnerjev ali drugih družinskih članov.

Tri leta nisem vedela ničesar o socialnem modelu v Sloveniji. Vse je urejal moj mož. Potem sem šla na delavnice za ženske na društvo Odnos, razložili so nam pravice begunk in beguncev ter drugo zakonodajo. Moj mož mi je vedno rekel, da ne rabim ničesar vedet, ker bo vse on urejal. Šele ko sva se ločila, sem stvari urejala sama, ampak je bilo težko se vsega naučit in privadit (Sarah, 9. 10. 2023).

Zelo pomembno je, da informacije o socialni zaščiti (tj. otroškem dodatku, storitvah preprečevanja nasilja v družini, pravici do delnega plačila za izgubljeni dohodek v primeru otroka z oviro itd.) dobijo ženske direktno od socialne delavke in ne preko svojih moških sorodnikov.

2.3. Grajenje odnosa s socialno delavko na centrih za socialno delo

*Ljudje bodo pozabili kaj ste rekli, ljudje bodo pozabili, kaj ste naredili,
a nikoli ne bodo pozabili, kako so se ob vas počutili.*

Maya Angelou, borka za državljske pravice v ZDA

S tem citatom Maye Angelou, pesnice in proti-rasistične aktivistke, želimo ponovno poudariti znano dejstvo, da je odnos do ljudi najpomembnejše »orodje« socialnega dela. Naslednja sogovornika sta se zelo dobro spominjala, kako sta se počutila ob določeni socialni delavki:

V našem kraju se spominjam zelo prijazne socialne delavke, ki mi je pomagala navigirati skozi sistem socialne zaščite, z njeno pomočjo sem razumel, katere priloge [k vlogi za denarno socialno pomoč] potrebujem. Ko sem obrazec narobe izpolnil, me je popravila. Povabila me je na kavo, kasneje je povabila celo našo družino na CSD, vse skupaj je bila zelo prijetna izkušnja (Ali, 19. 10. 2023).

Na CSD [...] sem imel zelo dobro izkušnjo, socialna delavka je bila prijazna. Se mi zdi, da je tudi ona imela v življenju težke izkušnje in morda sva se zato lahko povezala, razumela me je, razumela je mojo situacijo, vedno me je slišala. Z mano je govorila v slovenščini, ampak ko je videla, da se mučim, je prekopila na angleščino. Kadar sem narobe izpolnil obrazec za denarno podporo, me je takoj popravila in mi s tem omogočila, da nisem ostal cel mesec brez socialne pomoči. Pokazala mi je, kako se pravilno izpolni vlogo. Res mi je bila v veliko pomoč (Hassan, 19. 10. 2023).

2.4. Med strokovno avtonomijo in sistemskimi omejitvami

Glede na to, da sem imel na CSD [ime kraja] slabe izkušnje, v [ime kraja] pa dobre, je gotovo do določene mere osebna naravnost socialne delavke ključna, zagotovo pa [uporabniki] občutimo omejitve samega CSD-ja in predvsem sistemske omejitve (Ali, 19. 10. 2023).

Zgornji citat ponazori kompleksnost in notranje napetosti socialnega dela, ki ga občutijo uporabniki na svoji koži. Socialne delavke so razpete med:

- 1) delodajalca (tj. državo) ter zakonodajo na podlagi katere odločajo o pravicah,
- 2) potrebe uporabnikov, njihov življenjski svet in kontekst,
- 3) socialnodelovne vrednote in etiko, katalog storitev, strokovno vodenje postopkov.

Silvia Staub-Bernasconi (2011) je to imenovala trojni mandat socialnega dela. Z omogočanjem dostopa do pravic socialne delavke na dnevni ravni »potrjujejo« pripadnost skupnosti – ali obratno, izključenost iz skupnosti – pri čemer svoje odločitve pravno argumentirajo, v skladu z zakonodajo. Tudi naslednji odlomki intervjujev prikažejo doživljanje notranje napetosti socialnega dela in premišljevanje o vlogi socialne delavke. Prvi odlomek izpostavi pogojenost denarne socialne pomoči z opravljenim izpitom iz slovenskega jezika, kar je za mnoge begunce in begunke ter druge tujce vir strahu, pritiska in frustracij. Čeprav sogovornica Sarah ni izpolnila tega pogoja, je bila socialna delavka še naprej osredotočena na njene realne potrebe in je ni pustila »pasti« skozi varnostno mrežo socialnih pravic. Lahko bi rekli, da je v prvi plan postavila mandat uporabnice.

Imela sem srečo. Na več koncih sem preverila informacijo, da če ne narediš izpita iz slovenščine, ti CSD denarno pomoč ukine, ker te zavod za zaposlovanje izbriše iz evidence [iskalcev zaposlitve]. Ampak ta socialna delavka mi je pomagala. Ko sem prvič padla izpit, sem šla k njej. Šele četrtrič mi je uspelo opraviti izpit, kar je trajalo. Zelo zelo sem se bala, da bom [denarno socialno] pomoč izgubila. Ne vem, kako je moja socialna delavka to naredila, ampak pomagala mi je. Kljub temu, da izpita večkrat nisem opravila, mi je omogočila, da sem obdržala socialno pomoč (Sarah, 9. 10. 2023).

Naslednja dva odlomka intervjujev se nanašata na izkušnje, ki jih ne doživljajo le begunci in begunke, temveč tudi drugi. Podobno kot bi lahko komentiral katerikoli drug uporabnik socialnovarstvenih storitev, je tudi Hassan opozoril na *prezrtje dejanskih človeških potreb*, ter na medsebojno izključevanje plačanega dela in denarne socialne pomoči.

Ko sem začel študirati in sem si moral priskrbeti prenosni računalnik, sem šel na CSD in prosil za pomoč, povedal sem, da na fakulteti brez računalnika ne morem nič. Socialna delavka me je informirala o enkratni denarni pomoči in naj v vlogi pojasnim, zakaj potrebujem denar. Vlogo so mi zavrnil, ker je ta podpora mišljena zgolj za stroške preživetja. Vendar je meni prenosnik pomenil preživetje, saj brez računalnika nisem mogel izpolnjevati študijskih obveznosti. V nasprotju z mano, na CSD-ju računalnika niso videli kot nujnega za preživetje. Kaj bi bilo v moji situaciji lahko bolj nujno od računalnika? Socialna delavka je povedala, da je nujna stvar za preživetje pralni stroj. To se mi je zdelo grozno, to spregledanje dejanskih človeških potreb (Hassan, 19. 10. 2023).

[Kot prejemnik denarne socialne pomoči] nisem smel ničesar zaslužiti, potem bi se mi podpora znižala. To ni bilo lahko življenje, lahko sem delal le na črno oziroma tako da so mi denar plačali na roko. Tu nimam družine, ki bi me podpirala, zato sem moral delati na tak način (Hassan, 19. 10. 2023).

Kot vidimo iz zadnjega citata, so prejemniki denarne socialne pomoči potisnjeni v situacijo, ko v iskanju začasnih strategij preživetja, kršijo zakonodajo. Z vidika strokovnih delavk, pa tu lahko govorimo o konfliktnosti mandatorov socialnega dela med zakonodajo, strokovnim pristopom in uporabniško perspektivo, ki smo jih navedli.

V pričujočem priročniku skušamo prikazati perspektivo uporabnikov in uporabnic. Upoštevanje uporabniške perspektive pomeni tudi postavljanje v življenjsko situacijo beguncev in begunk, razumevanje družbenih odnosov moči (rasizma, seksizma), ranljivosti, poznavanje pravnih statusov, ki jih imajo uporabniki itd.

2.5. Kulturna občutljivost in patriarhalni vzorci

Pogosto slišimo izjave, tako od begunk in beguncev kot socialnih in zdravstvenih delavk, da so okolja, iz katerih prihajajo priseljenci, patriarhalna. Feministična perspektiva v socialnem delu pomeni, da razumemo kompleksnost prepleta patriarhalne in rasistične družbene strukture najprej v domačem okolju. Namreč neredko se za obsojanjem patriarhalnih odnosov »drugih kultur« skriva rasizem in utrjevanje občutka nepripadnosti, tujosti. Tako se znajdemo v nehvaležni poziciji, da želimo podpreti begunske družine, ne pa tudi patriarhalnih in heteronormativnih družinskih odnosov. Želimo poudariti, da vsi družinski člani in članice znotraj svojih gospodinjstev nimajo enake moči in enakih možnosti (Humljan Urh 2013, gl. tudi Sedmak v tej knjigi). Ena od intervjuvank je v refleksiji procesa razveze in usklajevanja skrbništva nad otroki poudarila dvojje. Na eni strani je poudarila nujnost tolmačenja. Ker ni govorila niti slovensko niti angleško, njen partner pa oboje, je prosila socialno delavko za arabsko-slovensko tolmačenje. Vsakemu sestanku na CSD se je pridružila oseba, ki je tolmačila, zato je Sarah lahko enakovredno sodelovala v pogovoru. Na drugi strani pa je bila Sarah razočarana nad tem, da je bilo *vse sočutje socialne delavke izkazano njenemu bivšemu možu*, zato ker je on ostal z otroci in verjetno tudi zato, ker je znal bolje komunicirati v institucionalnem okolju.

Počutila sem se ranljivo, ker so me dojemali kot da zapuščam svoje otroke. Enako neprijeten občutek sem imela tudi na [družinskem] sodišču. Bivši mož je bil in je še vedno nasilen do mene. To ni nikogar zanimalo. Ne socialna delavka ne sodnica nista razumeli moje skrbi za otroke. Čeprav otroci živijo z očetom, sem popolnoma osredotočena nanje, trudim se za njih na dnevni ravni, čustveno in materialno jih podpiram. Na sodišču sem dobila stigmato. [...] Ves denar, ki ga imam, porabim za otroke, zato se mi zdi odločitev sodnice, da moram vsak mesec plačati 200 evrov mojemu možu, nepravilna. S tem je spregledala realnost in me očrnila v vlogi matere. [...] V tem procesu so zaposleni predpostavljali, da sva z bivšim možem enakopravna, vendar nisva (Sarah, 9. 10. 2023).

Kot je večkrat poudarila Sarah, je bilo **tolmačenje** ključno za proces dogovarjanja o skrbništvu otrok za kar je bila socialni delavki hvaležna. To je primer dobre prakse na CSD, ki jo je potrebno ohraniti oziroma dostop do strokovno usposobljenih tolmačev in/ali medkulturnih mediatorjev še razširiti (več o poklicu medkulturnega mediatorja razložimo kasneje). Z zgornjim citatom obenem opozarjamo na enega glavnih izzivov socialnega dela o tem, kako sodelovati z ljudmi na kulturno občutljiv način, pri tem pa ne pasti v zanko patriarhalnih

vzorcev domačih in »drugih kultur«. Kot smo napisali že zgoraj, najprej podpremo osebe, običajno so to otroci, ženske in LGBTQ+ osebe, ki jim v domačem in širšem okolju primanjkuje moči in lastnih virov. Enako kot »kultura«, kateri pripadamo sami, so vse »kulture« notranje neskončno raznolike in kompleksne. Rečeno še drugače, »kulturnih kompetenc ne moremo zožiti na serijo receptov 'kaj početi' in 'česa ne početi' ali 'kako razumeti' osebo iz določene etnične skupnosti (Lipovec Čebren 2021, 2016; Sedmak v tem priročniku, str. 79). V jedru socialnega dela je zahteva po **stalnem raziskovanju, kako zatiranje, moč in privilegiji delujejo in se reproducirajo** tako v družinah kot v institucijah in družbenih strukturah.

Naslednji primer, ki ga želimo navesti v povezavi s patriarhalnimi odnosi, črpamo iz fokusne skupine s socialnimi delavkami. Ena izmed socialnih delavk je opozorila na problem opustitve pomoči begunski družini. Opisala je primer uporabnice s številnimi otroci, katere mož je bil nasilen, zato se je obrnila po pomoč na policijo in CSD. Običajen ukrep umika v varno hišo v njihovem primeru ni bil mogoč, ker niso imeli prostora za namestitev večjega števila otrok. V tem primeru prilagoditev storitev pomeni zagotovitev varnega prostora za družino, denimo namestitev družine v občinsko ali državno stanovanje ali reorganizacija prostora v varni hiši ali iskanje druge varne hiše z večjo bivalno kapaciteto. Na nepripravljenost iskanja rešitve znotraj varne hiše ali v drugih oblikah bivanja je morda vplivalo dejstvo, da gre za begunsko in ne slovensko družino. Značilnost rasizma je **manjša identifikacija z bolečino drugega**, kadar je ta drugi »kulturno« ali kako drugače »označen« in ni pripadnik skupine »mi« (Lipovec Čebren 2021). Uršula Lipovec Čebren (2021) je v svojih delih pokazala, da je sočutje vselej kulturno pogojeno. Večja identifikacija z drugo osebo je povezana z večjo čustveno razpoložljivostjo, to pa pomeni večjo pripravljenost za iskanje novih rešitev.

Zakaj se za nekatere uporabnice zavzamemo bolj, za druge manj? Se lažje poistovetim z uporabnico, kadar govoriva isti jezik, pripadava isti generaciji in deliva isti vrednostni sistem? Je globlje razumevanje določenega človeka povezano z bolj učinkovito pomočjo?

Želimo opozoriti, da je normalno in pričakovano, da se z nekaterimi uporabnicami socialnovarstvenih storitev lažje sporazumemo in smo zato bolj pripravljene razumeti njihovo perspektivo kot s tistimi, s katerimi ne delimo istega jezika in kulturnih kodov komunikacije. Strokovno delo pomeni reflektirati in premagati odpor do stiske tistih, ki jih ne razumemo, ki se nam zdijo tuji in drugačni in se zato z njimi ne identificiramo.

2.6. Pomanjkanje priložnosti za učenje slovenščine

V pričujočem priročniku Mateja Sedmak integracijo opredeli kot proces, povzame evropske smernice in prikaže primere dobrih praks. Sledeč strateškimi dokumentom Evropske unije izpostavi **osvajanje jezika kot prvi pogoj za uspešno integracijo**. Učenje jezika je povezano z oblikovanjem ukrepov, ki to omogočajo. Begunke in begunci, s katerimi smo se pogovarjali, so si enotni v tem, da bi se radi naučili slovenščine, vendar so pri tem soočeni s številnimi izzivi. Vsi govorijo slovenščino na osnovni ravni, ki pa po njihovem mnenju ne zadostuje za sporazumevanje v institucijah. Občutek, ki smo ga dobili ob poslušanju sogovornikov in sogovornic v fokusni skupini in intervjujih je, da v Sloveniji ni zadostnih pogojev za uspešno jezikovno integracijo ter da to dejstvo pomembno vpliva na njihova življenja. To kažejo spodnji citati.

Povsem razumem, da moramo govoriti jezik države, v kateri živimo, ampak potrebujemo priložnost za učenje. Takoj ko prideš iz azilnega doma je nemogoče že kar znati slovensko. [...] Ni realno pričakovati, da bomo tekoče govorili slovensko in razumeli vsako najmanjšo podrobnost v formalni uradni slovenščini. Mi govorimo jezik le na ravni vsakdanjega sporazumevanja, saj nismo imeli dovolj velikega števila ur slovenščine. [...] Seveda razumemo, da je CSD uradna slovenska institucija in da se od uporabnikov pričakuje znanje slovenskega jezika, vendar tu govorim iz perspektive primerjanja z drugimi državami. Na primer v Nemčiji begunci dobijo več podpore za učenje nemščine, ne govorim le o številu učnih ur, ampak o realnih pogojih, finančni podpori, torej času, ki ga lahko namenijo učenju. Tu v Sloveniji pa je ravno obratno, znanje slovenščine je pogoj za pridobitev denarne podpore (Mahmood, 19. 10. 2023).

Vsak dan smo v stresu zaradi preživetja. Imam s.p. in prispevki so zelo dragi. Pomanjkanje denarja in neznanje jezika sta problem. Nimam se kdaj učiti slovenščine, ker ves čas delam. Zelo rad se učim, govorim šest jezikov (Khalil, 22. 10. 2023).

Tudi meni je slovenščina zelo všeč, ampak nimam več brezplačnega tečaja. Rada bi tudi delala, ampak ne morem zaradi jezika (Nadia, 22. 10. 2023).

Meni se zdi jezik največja ovira. Namreč to, da moramo res trdo delati, da preživimo, nam onemogoči čas za učenje jezika. Tako se mi zdi, da obstaja sistematična tendenca, da imamo begunci težko življenje (Hassan, 19. 10. 2023).

2.7. Potreba po medkulturnih mediatorjih v institucionalnem okolju

Nekaj časa sem delal kot medkulturni mediator v nevladnih organizacijah, slišal sem veliko zgodb beguncev, da so bili slabo obravnavani in da so bili deležni rasističnih opazk (Hassan, 19. 10. 2023).

Zaposlen sem v [humanitarna organizacija] in veliko beguncev in begunk me prosi za pomoč pri izpolnjevanju vloge za denarno pomoč. Prosil sem enega prevajalca, da jo je prevedel in na ta način lažje pomagam drugim pri izpolnjevanju. V bistvu je stvar še kar komplicirana, saj je tudi slovenski kolegi pogosto ne znajo izpolniti (Ali, 19. 10. 2023).

Razumemo pritisk države glede uporabe slovenskega jezika, gre za pravico države in družbe. Obenem pa moramo upoštevati, da begunci in migranti potrebujemo veliko podpore, da bi se naučili govoriti pravilno. Slovenščina ni lahek jezik, kaj šele uraden, birokratski jezik, potrebujemo pomoč glede sporazumevanja v slovenščini na institucijah (Mahmood, 19. 10. 2023).

V prvem citatu Hassan omenja, da je delal kot medkulturni mediator, pa tudi na prejšnjih straneh so sogovorniki in sogovornice večkrat omenili medkulturno mediacijo, predvsem pa iz intervjujev kot celote veje izziv jezikovnega in medkulturnega sporazumevanja pri uveljavljanju socialnih pravic. Medkulturni mediator je relativno nov poklic, ki se je v preteklih desetletjih uveljavil v številnih evropskih državah. Cilj medkulturne mediacije je **zmanjšati jezikovne in kulturne ovire pri dostopu do javnih storitev** za priseljence in priseljenke ter

tako zanje zagotoviti enako dostopne in enako kvalitetne javne storitve (Cattacin, Chiarenza in Domenig 2013).

Lahko bi rekli, da medkulturni mediatorji in mediatorke delujejo kot most med priseljenci ter izvajalci socialnih, zdravstvenih in drugih javnih storitev, s tem ko opravljajo vrsto strokovnih nalog: jezikovno tolmačijo, pomagajo pri reševanju nesporazumov, razlagajo kulturne razlike ter, ko je to potrebno, nastopajo kot zagovorniki (Verrept in Coune 2017). Medkulturna mediacija se od tolmačenja razlikuje v tem, da ima širši obseg nalog kot jezikovno posredovanje. Razlog za širši nabor nalog je spoznanje, da samo jezikovno tolmačenje marsikdaj ni dovolj za učinkovito sporazumevanje med izvajalci javnih storitev in tujejezičnimi uporabniki. Kot smo poskušali pokazati v tem poglavju, poleg jezikovnih ovir obstajajo še kulturne, strukturne, socialne, pravne in situacijske ovire ter napetosti, ki vznikajo med tujejezičnimi uporabniki in izvajalci javnih storitev, kar pri slednjih lahko vodi v diskriminatorno in rasistično ravnanje.

Kvalitetna medkulturna mediacija izboljša komunikacijo in je zato ključna za dobre odnose med strokovnimi delavkami ter uporabnicami in uporabniki (Cattacin, Chiarenza in Domenig 2013; Verrept 2008, 2019; Verrept in Coune 2016; Škraban in Lipovec Čebren 2021). Poleg tega krepí vloge tako strokovnih delavk kot uporabnikov, saj prispeva k oskrbi, ki je na eni strani bolj prilagojena uporabniku in širi možnosti za njegovo sodelovanje, na drugi strani pa lajša izvajanje nalog zaposlenih.

V *Standardih medkulturne mediacije* (Huber in Lipovec Čebren 2020) sta Verrept in Coune naloge medkulturnih mediatorjev umestila v »model lestve«, ki poteka od jezikovnega tolmačenja do zagovorništva v triadni interakciji med medkulturno mediatorko, strokovno delavko in uporabnico. Na prvem mestu je jezikovno posredovanje, druga naloga je premostitev družbeno-kulturnih vrzeli, kar vključuje razlago oziroma kontekstualizacijo sporočil, vrednot, norm in situacij za socialne delavke in uporabnice. Tretja naloga je preprečevanje konfliktov in podpora pri njihovem reševanju, saj medkulturni mediator pogosto predvideva, preprečuje, se pogaja in rešuje konflikte med socialnimi delavkami in uporabniki. Naslednja naloga medkulturnih mediatork je podpora pri vključevanju ljudi v skupnost ter opolnomočenje in zagovorništvo. To pomeni, da medkulturni mediatorji **informirajo in opolnomočijo ljudi migrantskega porekla za navigiranje skozi socialnovarstveni sistem**, da sploh vedo katere pravice obstajajo ter na kakšen način jih je možno uresničiti. Pri svojem delu medkulturni mediatorji z uporabniki in strokovnimi delavci vzpostavljajo zaupne odnose, ljudem nudijo občutek varnosti in zanesljivosti.

V Sloveniji se je profil medkulturnega mediatorja v zadnjem desetletju uveljavljal predvsem v okviru mednarodnih in nacionalnih projektov, zlasti s področja vključevanja beguncev, pa tudi na področju zdravstvenih¹³⁰, socialnih in vzgojno-izobraževalnih ustanov, kjer postopoma zaposlujejo medkulturne mediatorje. Čeprav so medkulturni mediatorji sporadično vključeni v javne ustanove, pa velja poudariti, da imajo pomembno mesto v Integracijski strategiji RS¹³¹

¹³⁰ V okviru projekta NIJZ Skupaj za zdravje, kasneje pa tudi projekta MoST je bilo zaposlenih 12 medkulturnih mediatork v 11 zdravstvenih domovih v različnih krajih Slovenije.

¹³¹ Dostopna na: <https://www.gov.si/novice/2023-11-10-integracijska-strategija-prvi-pogoj-za-dobro-integracijo-je-znanje-slovenskega-jezika/>

(2023) ter da je leta 2020 Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti RS potrdilo *Nacionalno poklicno kvalifikacijo medkulturnega mediatorja oziroma mediatorke*¹³². Med pogoji za to kvalifikacijo, ki je uvrščena na področje socialnega dela in svetovanja, je dobro znanje slovenskega jezika ter drugega tujega jezika ter vsaj 300 ur izkušenj medkulturne mediacije. Za pridobitev te kvalifikacije se običajno odločijo ljudje, ki imajo tudi sami (ali njihovi starši) izkušnjo migracije, so aktivni v skupnosti priseljencev ter znajo vzpostavljati povezave med svojo skupnostjo in javnimi ustanovami. Čeprav v Sloveniji delujejo nekateri mediatorji brez omenjene kvalifikacije, je profesionalizacija¹³³ njihovega poklica ključna, saj zagotavlja ne le strokovno podporo uporabnikom in zaposlenim delavcem, temveč **daje priseljenkam in priseljencem možnost, da se v novi državi izkažejo** kot poznavalci svojega okolja in jezika.

2.8. Obremenjenost s prejetjem socialne pomoči

Podobno kot vsi ostali, so tudi begunci in begunke ter drugi tujci obremenjeni s stigmo »izkoriščevalcev sistema«. Poleg tega so slednji tudi žrtve predsodka, da so prav oni večinski prejemniki denarnih pomoči in da so s tem položajem zadovoljni. Vendar pa statistični podatki kažejo le nekoliko višje razmerje prejemnikov denarne socialne pomoči med nedržavljeni v primerjavi z državljani. V letu 2023 je povprečno prejemale denarno socialno pomoč 75.600 upravičencev (MDDSZEM 2024a), od tega je bilo 8.098 upravičencev (junij 2023) s tujim državljanstvom, kar vključuje tako tuje delavce in njihove družinske člane kot osebe s subsidiarno in mednarodno zaščito (MDDSZEM 2024b).¹³⁴

Poleg stigme in predsodkov je prejetje denarne socialne pomoči za marsikoga izziv tudi zaradi občutka ranljivosti, ki ga sproži materialna odvisnost (Frost 2021). V družbenih kontekstih neoliberalizma in hegemonске maskulinosti je ta ranljivost lahko povezana z redko tematiziranim čustvom sramu. Po mnenju raziskovalk je **sram močno čustvo, ki vselej tli pod površjem storitev socialnega dela**. Poleg tega je obremenilen tudi **proces »drugotenja« oz. »drugačenja«**, to je, da skupina ljudi, denimo revni ali pa begunci, niso videni kot del »nas«, ampak kot nekdo, ki mu v življenju »ni uspelo« ali kot nekdo, ki je kulturno »drugačen« (Frost in druge 2021) (o procesu »drugačenja« gl. Sedmak v tej knjigi). »Sram lahko razumemo kot telesno izkušnjo zavrnitve in izključitve iz človeške povezanosti« (Walker 2011 v Frost in druge 2021: 5). Izhaja iz strahu pred izolacijo in izključitvijo. Enako kot vsa druga čustva, tudi sram občutimo individualno, vendar pa je to čustvo bolj kot katerokoli drugo družbeno vpeto. To je zato, ker sram temelji na skupnih družbenih normah in se pojavi, kadar normo, ki je obenem tudi del našega lastnega sistema vrednot, prekršimo (ibid. 9). Občutek sramu pomeni, da so posameznikove ponotranjene norme napadene in se ta občutek pojavi, ko se ljudje zaradi revščine, brezposelnosti in socialne izključenosti znajdejo v situacijah, ki **se močno razlikujejo od njihove predstave, kako bi morali ali želeli živeti** (Schoneville 2013, 2016 v Frost in druge, 2021: 10). Vprašanja za socialno delo so, ne le koliko uporabniki in uporabnice socialnih

¹³² Dostopno na: <http://npk.si/katalog.php?katalogid=20871151>

¹³³ Za profesionalizacijo tega poklica je bistveno strokovno in poglobljeno usposabljanje ter kasnejša dodatna izpopolnjevanja. Od leta 2016 potekajo krajša usposabljanja medkulturnih mediatorjev v soorganizaciji NIJZ, Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani in drugih organizacij, vendar bi v prihodnje bilo potrebno uvesti sistemska in dolgotrajnejša izobraževanja za ta profil.

¹³⁴ V Sloveniji prebiva 199.900 tujih državljanov, slovenskih državljanov pa je 1.923.200 (Statistični urad RS).

služb svoje življenjske situacije doživljajo kot obremenjujoče in ponižujoče, temveč tudi, ali je možno pomagati na način, da ljudi dejansko vidimo in jih podpremo, namesto da dodatno utrjujemo njihov občutek tujosti in nepripadnosti. **Ali so storitve na CSD zastavljene tako, da se ljudje počutijo dobrodošle in slišane, tudi če ne govorijo slovenskega jezika in ne poznajo socialnovarstvenega sistema v Sloveniji?** Ali pomankanje kulturnih kompetenc socialnih delavk poglobi občutek nelagodja uporabnikov socialnovarstvenih pravic in storitev? V nasprotju s populističnimi idejami, da naj bi bili begunci in begunke zadovoljni kot prejemniki denarne socialne pomoči in celo da naj bi bil to razlog za selitev iz njihovih držav, pa so dejanski občutki in razmere precej drugačni:

Zadovoljen sem in vesel, da se ne ukvarjam s tem, da bi CSD prosil za denarno podporo. To je bila zelo stresna izkušnja. Zgrabil sem prvo priložnost, da sem dobil delo in nisem bil več prejemnik socialne pomoči. Pa četudi ne zaslužim dovolj, da bi preživel družino. Nikoli nisem zlorabljal sistema socialne zaščite, potreboval sem le nekaj začetne podpore, da sem se osamosvojil, da sem zaživel neodvisno življenje (Ali, 19. 10. 2023).

Svojo povezanost s CSD-jem sem občutil kot da sem privezan na nekaj, moral sem se javljati vsake 3 mesece oziroma podati vlogo, pokazati svoj bančni račun in pojasniti, zakaj sem prejel določena sredstva in zakaj sem zapravil neko vsoto. Zakaj sem prejel 200 evrov na svoj račun? Če sem imel tako situacijo, mi je grozilo, da mi zmanjšajo podporo. To ni bilo fer razmerje. Komaj sem čakal, da izstopim iz tega podpornega sistema (Hassan, 19. 10. 2023).

Zame je bila izkušnja s CSD-jem neprijetna, bilo me je groza iti tja, enako je bilo mojim slovenskim prijateljem, moral sem se mentalno pripraviti preden sem šel. Če narediš eno napako pri obrazcu za denarno socialno pomoč, jo lahko izgubiš (Mahmood, 19. 10. 2023).

Za zmanjšanje občutka nelagodja, sramu in ujetosti v zvezi z prejemanjem denarne socialne pomoči predlagamo, da se socialne delavke pri sporazumevanju kar v največji možni meri prilagodijo uporabniku (komunikacija s pomočjo medkulturnih mediatorjev, tolmačev, v angleščini, počasni in poenostavljeni slovenščini itd.), s čemer naj bi prispevale k ustvarjanju občutka sprejetosti človeka, ki išče pomoč. Glede druge materialne pomoči, kot so denimo oblačila, omenimo model dobre prakse nekaterih centrov za socialno delo, ki so uredili »free shops«, zastoj »trgovine«, se pravi omare, obešalnike ali police napolnjene z lepo ohranjenimi oblačili, kjer si jih ljudje (tako zaposleni kot katerikoli uporabniki) lahko sami izberejo in sicer v prostoru, kjer je zagotovljena anonimnost.

2.9. Nesprejetost begunk in beguncev: prepletenost institucionalnega rasizma in mikro-agresij

Kot smo že zapisali, je *odnos* do ljudi eno od temeljnih orodij socialnega dela. Rasizem, ki ga opredeljujemo kot sistem strukturnega in neposrednega nasilja, vpliva na odnose ter kvaliteto in dostop do socialnovarstvenih storitev (za razlago rasizma gl. tudi Sedmak v tej knjigi). Kot piše Grada Kilomba (2010: 38) je rasizem že stoletja bistveni del evropskih politik, začeni z

evropskim projektom kolonializma in suženjstva ter današnje **trdnjavo Evropo**. Kljub temu je pogosto viden kot marginalen problem, kot nekaj, kar obstaja »na površini« kot »sloj barve«, ki se ga zlahka zdrgne stran (ibid.). Metafora o »sloju barve« ilustrira prevladujočo idejo, v kateri je rasizem »nekaj« na strukturi družbenih odnosov in ne nekaj, kar jih v temelju določa (ibid.). Rasizem trdnjave Evrope prepoznamo v delitvi ljudi na tiste, ki imamo potne liste, s katerimi potujemo globalno in na tiste, ki so – ko se približajo ozemlju Evropske unije – transformirani v ilegalne migrante, katerih zdravje in življenje sta ogrožena (skoraj) enako intenzivno kot v razmerah, iz katerih bežijo. Med njimi so osebe, ki svoje rane in strah pred preganjanjem dokazujejo v posebnih državnih postopkih, med katerimi le redki pridobijo status beguncev oz. status mednarodne zaščite (Lipovec Čebren in Zorn 2016). Kolonialni odnosi so spremenili svojo obliko, vendar učinki rasizma ostajajo isti: o ljudeh iz globalnega juga odločajo »belopoliti« uradniki v pisarnah evropskih mest. Postopki mednarodne zaščite potekajo v evrocentričnem jeziku, sledijo evrocentričnim idejam zakonitosti in pravičnosti (za razlago evrocentrizma gl. Sedmak v tej knjigi). Tisti, ki se jim uspe prebiti skozi sito odločevalcev o upravičenosti do mednarodne zaščite, naj bi bili državi gostiteljici **hvaležni** za ta status (Moulin 2012). Neizrečena plat hvaležnosti je pričakovanje, da bodo begunci in begunke zgolj pasivni prejemniki v programih integracije, ne pa sooblikovalci javnih politik. Skratka, pričakuje se, da do države »gostiteljice« ne bodo kritični, da se ne bodo pritoževali, zahtevali pravic in protestirali (ibid.). Tako se status mednarodne zaščite poveže s pasivnostjo in hvaležnostjo, državljanstvo pa z aktivizmom in politiko. Te stereotipizirane predstave omenjamo, ker je eden od razlogov za reprodukcijo rasizma njegovo neprepoznavanje v vsakdanjem življenju s strani tistih, ki imajo več moči in so del dominantne skupine, torej skupine »mi«. Lena Dominelli (2017), Grada Kilomba (2010) in druge avtorice rasizem razčlenjujejo na kulturni, institucionalni in medosebni ravni.

Kulturni rasizem je vpet v družbene vrednote, tradicije in norme, znotraj katerih potekajo organizacija družbenega življenja in medosebni odnosi. Torej zajema celotno družbo, kolektivni pogled na svet, etnocentrično razumevanje zgodovine ter ohranjanje globalnih neenakosti. Zaradi ohranjanja lastnih privilegijev svoja prepričanja in prakse dojemamo kot pravilne, etične in edine razumne, ravnanje pripadnikov drugih kultur pa kot čudno, nerazumno ali barbarsko (Kottak 1994: 45).

Institucionalni rasizem se nanaša na zakone, ukrepe, politike in prakse, ki delujejo tako, da imajo določene skupine ljudi otežen dostop do javnih storitev ali so deležni strokovnih praks, ki so v njihovih primerih manj kvalitetne in jih lahko vidimo kot etnocentrične. Nekatere primere smo že navedli, kot je denimo primer opustitve pomoči pri nasilju v družini. Določene skupine ljudi so iz javnih dobrin in storitev izključene na podlagi zakonodaje, ki razvršča upravičence glede na njihove osebne pravne statuse (prosilci za mednarodno zaščito, tujci z dovoljenjem za začasno prebivanje ali če so brez dovoljenja za prebivanje).

Rasizem na osebni ravni oziroma mikro-agresije udeležujejo posameznice in posamezniki, ko s predsodki, zaničevanjem, poniževanjem, spregledovanjem, obtoževanjem ali izključujočimi praksami ljudem – kot pripadnikom določene skupine – zanikajo pravice, obenem pa odgovornost za izključenost, revščino, nepoznavanje sistema ipd. naprtijo njim samim. Denimo, kot je povedal Ali:

Ko je bila moja žena noseča in je šla na CSD glede skorajšnjega poroda in porodniške ter oddati vlogo, je bila socialna delavka do nje neprijazna in rasistična. Socialna delavka jo je nagovarjala v slovenščini in moja žena je odgovarjala v slovenščini. Ko je pogovor postal bolj kompleksen, jo je moja žena prosila, če lahko govorita v angleščini, socialna delavka pa je jezno zabrusila, da ne. Postala je nevljudna in je rekla moji ženi naj odide in si naslednjič pripelje prevajalca (Ali, 19. 10. 2023).

Kot vidimo iz zgornjega citata je moč, da nekoga ponižamo, strukturna. Tak odnos socialne delavke do uporabnice je agresiven oziroma rasističen. Ena od težav mikro-agresij je v tem, da poniževanje in ignoriranje drugega človeka nista vedno namerna in zavestna. V navedenem citatu pa je socialna delavka sovražstvo do uporabnice izrazila direktno ter **breme organiziranja prevoda naprtila osebi, ki je prišla po pomoč**. V tem smislu je poveden Hassanov komentar (19. 10. 2023) v pogovoru na fokusni skupini:

Mislim da ni profesionalno od oseb, ki so v ranljivi poziciji zahtevati prevajalca, tega si ne morejo privoščiti. Konec koncev so prišle po pomoč.

Z zgoraj opisano reakcijo je socialna delavka uporabnici otežila dostop do storitve. V njenem sovražnem nastopu je moč razbrati **obtoževanje uporabnice za neznanje slovenskega jezika**. V tem prepoznavamo neoliberalno logiko individualizirane izbire, znotraj katere so begunke in begunci v celoti odgovorni ne le za jezikovne ovire, temveč tudi za neuspešno vključevanje v vse ostale sektorje družbe (Castañeda in drugi 2015: 278–290). Pri tem pa se socialna delavka ne vpraša, s katerimi ovirami se soočajo begunke in begunci v novi družbi, kako živijo ali kakšne možnosti imajo, da se naučijo slovenščine. Temu bi lahko rekli **slepota za strukturne ovire**. Neredko se omenjene ovire razglasi za »različno kulturo« beguncev in begunk. Rečeno še drugače, socialne in ekonomske neenakosti beguncev so predstavljene kot »kulturne razlike«, torej pojem kulture v takih primerih služi le za prikrivanje neenakosti (Pulido-Fuentes in drugi 2017: 366; Muaygil 2018: 20).

Vir mikro-agresij – ki so vselej uprizorjene **iz pozicije moči** – so stereotipni pogledi na begunce in begunke (in druge marginalizirane skupine). Stereotipni pogled pomeni, da določeno skupino ljudi vidimo bolj homogeno kot je v resnici in obenem razmejeno od skupine »mi«, ki predstavlja normo (to smo belopolti cispolni Slovenci in Slovenke). »Mi« predstavlja center, normo, predstavlja »nas«, ki gledamo, ocenjujemo, komentiramo, medtem ko je »drugi« odrinjen na rob, pripisana mu je drugačnost in **je tisti, ki ga gledamo**. V »drugem« vidimo stereotipne lastnosti (npr. pasivnost ali agresivnost, neciviliziranost, patriarhalnost, izkoriščevalnost itd.). Vse te oznake postanejo diskurzivno dejstvo, ki močno vpliva na percepcijo in samo-percepcijo ljudi (Kilomba 2010, Fanon 2016). Stigmatizirane identitete razvijejo pogled nase skozi dominantni diskurz: sami sebe so prisiljeni videti skozi »naše« oči. Vidijo, kako jih vidimo »mi«. To je vir bolečine in travme zato, **ker so sami sebe prisiljeni videti takšne, kakršni v resnici niso** (Kilomba 2010).

Po tem, ko mi je uspelo razrešiti začaran krog v procesu pridobivanja naslova bivališča in osebne izkaznice – to je bilo potem, ko sem dobil status begunca, sem zaprosil za denarno socialno pomoč na CSD. Seveda sem šel v ta proces s pomočjo slovenskega prijatelja. Ko sva stopila v pisarno socialne delavke, me je takoj zajel ta občutek – v

njenem pogledu sem se videl kot nekoga, ki zlorablja sistem, ki ničesar ne prispeva, ampak le jemlje vaš denar. Vzela je vlogo in odšla (Mahmood, 19. 10. 2023).

Živo se spomnim občutka nesprejetosti in prestrašenosti, najraje bi se nekam skrnil. Imel sem 21 let, po dolgem potovanju sem se znašel v novi državi, živel sem v azilnem domu, bil sem čisto sam in začel sem svoje življenje od začetka v novi državi, novi kulturi, ničesar nisem vedel. Delal sem majhne korake, s katerimi sem si na novo gradil življenje. Na CSD-ju sem se počutil nesprejetega, vendar drugih možnosti nisem imel. Vsake tri mesece sem moral na CSD, da sem vložil za finančno podporo. Bal sem se socialne delavke oziroma strah me je bilo, da bi naredil napako in za en mesec ostal brez denarja. Potem sem ugotovil, da lahko pošiljam vlogo preko pošte in tako sem se srečanju izognil. Namreč prej sem se moral psihološko pripravljati za ta podvig, izpolnjevanje vloge in obisk CSD-ja (Hassan, 19. 10. 2023).

2.10. Zaključek: predlogi

Neznanje slovenskega jezika, nepoznavanje slovenske zakonodaje, izkušnje begunstva in razizem so ključne osebne okoliščine sogovornikov in sogovornic, ki jih je potrebno upoštevati pri načrtovanju socialnovarstvenih storitev. Kot smo pokazali, so jezikovna dostopnost, podporen odnos in medkulturno sporazumevanje ključni za dostop do pravic in storitev. Tak institucionalni okvir je nujen, ni pa zadosten, za učinkovito sporazumevanje ter za zagotovitev občutka sprejetosti, varnosti in pripadnosti skupnosti. Kot piše Grada Kilomba (2010), protirasistično delo pomeni, da je treba transformirati vse: besedišče, politike, družbeno strukturo, institucije, medosebne odnose.

Za jezikovno dostopnost in medkulturno sporazumevanje na CSD-jih predlagamo:

- obrazci oziroma vloge naj bodo na spletu objavljeni v več jezikih skupaj s kratkimi pisnimi navodili ali video vsebino za razumevanje socialnovarstvenega sistema (kot je denimo Danube projekt, ki pa v tem trenutku še ni končan)¹³⁵ ter možnost digitalizirane oddaje vloge;
- prevetritev namena izredne denarne socialne pomoči v smislu, da se na novo določi, kaj so nujni življenjski stroški (denimo nakup prenosnika ipd.) ali da se to presojo v večji meri prepusti strokovnim delavkam;
- proaktivno obveščanje prejemnikov denarne socialne pomoči o prihajajočem izteku pomoči in poziv k novi vlogi. Lovljenje rokov pri podaljševanju pravic se je za marsikoga izkazalo za medkulturni izziv zaradi različnih časovnih matrik in drugih težav;
- dodatna pomoč zaupne osebe, zagovornika ali strokovne delavke pri izpolnjevanju vloge, kajti vsaka vrzel v prihodkih je potencialno usodna in človeka sili v izposojanje denarja na neformalnem trgu po oderuških obrestih. S tem je povezano tveganje, da oseba pristane v dolžniškem razmerju ali se zateče k prekršku ali kaznivim dejanjem zaradi brezizhodnosti situacije (in ne zaradi izbire posameznika);

¹³⁵ <http://si.danubecompass.org/archives/situations/prva-socialna-pomoc?lang=sl>

- uvajanje zgodnje integracije v obdobju čakanja na odločbo o statusu begunca. V tem času bi prosilke in prosilci za mednarodno zaščito lahko večkrat in na različne načine prejeli informacije o socialnih pravicah in dolžnostih ter na kakšen način se uveljavljajo. Predlagamo organiziranje informativnih delavnic s socialnimi delavkami, zaposlenimi na CSD, in medkulturnimi mediatorkami, na katerih bi prosilcem in prosilkam predstavili pravice in odgovarjali na konkretna vprašanja;
- na ravni Skupnosti CSD ali posameznih CSD-jev uvesti profesionalne in neodvisne tolmače ter medkulturne mediatorke in mediatorje, ki bodo imeli nacionalno poklicno kvalifikacijo in delovali v skladu s *Standardi medkulturne mediacije*. Obvezno se je treba izogniti situacijam, da bi otroci tolmačili za svoje starše;
- posebne informativne delavnice ali individualni pogovori z ženskami. Pravice se dodeljujejo osebi in ne družini, kar zaradi patriarhalnih družbenih vzorcev pogosto ni jasno. Pojasniti je treba tudi možnosti samostojnega življenja žensk v primeru razveze zakonske skupnosti;
- uvedba prehodnega obdobja pred ukinitvijo denarne socialne pomoči po tem, ko se prejemniki zaposlijo (zlasti ko gre za ranljive ljudi, kamor pogosto sodijo tudi begunke in begunci). Denimo prvi mesec po nastopu zaposlitve bi prejemnik dobil 100% denarne socialne pomoči, drugi mesec 80%, tretji mesec 70%, itd. S tem bi se omogočila vzpostavitev finančne varnostne mreže za ljudi v ranljivih kontekstih;
- vključevanje beguncev in begunk v ekspertne skupine na CSD kot strokovnjake iz izkušenj in načrtno zaposlovanje socialnih delavk iz različnih kulturnih okolij; vključevanje strokovnjakov iz izkušenj in večjezičnih oseb v vse faze in procese produkcije znanja ter oblikovanja ukrepov in praks;
- uvajanje raznolike in dostopne humanitarne pomoči (imenovane tudi »free shop« oziroma brezplačna trgovina) za vse, po vzoru omar z oblačili v preddverju nekaterih CSD. Na ta način si ljudje lahko hrano, obleko ali druge nujne stvari a) sami izberejo (in si s tem povrnejo vsaj delček moči) in b) niso izpostavljeni pogledu drugih nase (torej jih ne preplavi sram zaradi revščine in prejemanja pomoči);
- sprotno izobraževanje in reflektiranje lastne pozicije strokovnih delavk in delavcev. Glede na to, kot piše Grada Kilomba (2010), da so rasistični odnosi (podobno kot patriarhalni) zažrti v vse družbene pore, se ni smiselno vprašati »ali sem rasistka«, ampak »kako lahko prepoznavam svoj lastni rasizem«.

Koliko arabskih in/ali farski stavkov sem se sposobna naučiti in/ali se želim naučiti, da se približam jeziku uporabnikov in uporabnic? Kako se sporazumem na spoštljiv in poglobljen način tudi s tistimi, ki ne govorijo slovensko? Kaj pomeni feministična perspektiva v socialnem delu, ki bo obenem proti-rasistična in ne bo izpadla kot argument proti priseljencem in beguncem?

Za hitrejšo jezikovno integracijo beguncev in begunk predlagamo:

- možnosti za učenje slovenskega jezika takoj ob prihodu prosilcev in prosilk za azil, ne glede na izid vloge za mednarodno zaščito;
- prilagoditev poučevanja slovenščine glede na boljšo ali slabšo pismenost v materinem jeziku, upoštevanje različnih učnih stilov in obveznosti ljudi;

- medvrstniška podpora pri učenju jezika;
- organiziranje rednih stikov z lokalnim prebivalstvom, kjer je priložnost tako za jezikovno učenje kot medsebojno spoznavanje;
- omogočanje digitalnih orodij za učenje jezika;
- organiziranje varstva otrok v času jezikovnih tečajev, da se jih lahko udeležijo tudi osebe, ki imajo starševske dolžnosti.

Natančen opis korakov za jezikovno integracijo begunk in beguncev je pripravil UNHCR v priročniku, objavljenem na spletni povezavi [Language training programmes | UNHCR Integration Handbook](#).

2.11. Viri in literatura

- Cattacin, Sandro, Antonio Chiarenza & Dagmar Domenig. 2013: Equity Standards for Healthcare Organisations: A Theoretical Framework. *Diversity and Equality in Health and Care* 4(10): 249–258.
- Castañeda, H.; Holmes, S. M.; Madrigal, D. S.; De Trinidad Young, M.; Beyeler, N.; Quesada, J. 2015. Immigration as a Social Determinant of Health. *Annual Review of Public Health* 36: 375–392.
- Dominelli, Lena. 2017. *Anti-racist Social Work* (4th edition). London Red Globe Press.
- Fanon, Frantz. 2016. *Črna koža, bele maske*. Ljubljana: Studia Humanitatis.
- Frost, Liz, Veronika Magyar-Hass, Holger Schoneville in Alessandro Sicora. 2021. “Shame and social work: an introduction”. V: Liz Frost, Veronika Magyar-Hass, Holger Schoneville in Alessandro Sicora (ur.) *Shame and Social Work. Theory, Reflexivity and Practice*. University of Bristol: Policy Press, str.: 1–18.
- Huber, Ivanka, Uršula Lipovec Čebren. 2020. *Standardi medkulturne mediacije v zdravstvu*. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje.
- Humljan Urh, Špela. 2013. *Kulturno kompetentno socialno delo*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Kilomba, Grada. 2010. *Plantation Memories. Episodes of Everyday Racism*. Münster: Unrast Verlag.
- Lipovec Čebren, Uršula in Jelka Zorn. 2016. Avtonomija in nadzor migracij v evropskih »tamponskih conah«. *Dve domovini* 43: 61–75.
- Lipovec Čebren, Uršula, ur. 2016. Kulturne kompetence in zdravstvena oskrba: priročnik za razvijanje kulturnih kompetenc zdravstvenih delavcev. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje.
- Lipovec Čebren, Uršula. 2021. Language as a trigger for racism: language barriers at healthcare institutions in Slovenia. *Social sciences* 10, št. 4, str. 1–17.
- Moulin, Carolina. 2012. Ungrateful subjects? Refugee protests and the logic of gratitude. V: Peter Nyers in Kim Ryeigiel, *Citizenship, Migrant Activism and the Politics of Movement*. London: Routledge, str. 54–72.
- Muaygil, Ruaim A. 2018. “From Paternalistic to Patronizing. How Cultural Competence Can Be Ethically Problematic”. *HEC Forum* 30/1: 13–29.

- Pulido-Fuentes, Montserrat, Luisa Abad González, Maria de Fátima da Silva Vieira Martins and Juan Antonio Flores Martos. 2017. "Health Competence from a Transcultural Perspective. Knowing How to Approach Transcultural Care". *Procedia. Social and Behavioral Sciences* 237: 365–372.
- Statistični urad Republike Slovenije (2024), dostopno prek: <https://www.stat.si/statweb/News/Index/11647>
- Staub-Barnasconi, Silvia. 2011. Od poklicnega dvojnega do profesionalnega trojnega mandata. Znanost in človekove pravice kot temelja strokovnega socialnega dela. *Socialno delo*, 50: 3-4, 173–185.
- Škraban, Juš & Uršula Lipovec Čebren 2021: *Medkulturna mediacija in zdravstvo v Sloveniji*. Ljubljana: Filozofska fakulteta in Nacionalni inštitut za javno zdravje.
- Verrept, Hans 2008: Intercultural Mediation: An Answer to Health Care Disparities? In: Carmen Valero-Garcés & Anne Martin (eds.), *Crossing Borders in Community Interpreting: Definitions and Dilemmas*. Amsterdam in Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 187–201.
- Verrept, Hans 2019: *Health Evidence Network Synthesis Report 64: What are the Roles of Intercultural Mediators in Health Care and what is the Evidence on their Contributions and Effectiveness in Improving Accessibility and Quality of Care for Refugees and Migrants in the WHO European Region?* <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/327321/9789289054355-eng.pdf> (18.10. 2019).
- Verrept, Hans & Isabelle Coune 2016: *Guide for Intercultural Mediation in Health Care*. Brussels: FPS Health, Safety of the Food Chain and Environment.

3. SOCIALNO DELO Z DRUŽINAMI Z IZKUŠNJO PRISILNE RAZSELITVE: »POTREBUJEMO OSNOVNE ŽIVLJENJSKE DOBRINE, DOSTOP DO INFORMACIJ IN SOČUTNO RAZUMEVANJE«

Avtorica: Nina Mešl

3.1. Uvod

V svetu, v katerem se soočamo s številnimi krizami, povezanimi z vojnami, okoljskimi spremembami, ekonomskimi spremembami itd., je s tem povezano tudi preseljevanje ljudi, ki so primorani zapustiti svojo domovino. S prisilnimi razselitvami se odpirajo številna vprašanja o življenju v drugi državi, posebni izzivi so, ko se mora v tujo državo preseliti družina.¹³⁶

Življenje v družini je samo po sebi kompleksno, saj ne more biti drugače, če upoštevamo neskončnost razlik edinstvenih posameznikov v družini (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019, str. 92). Tudi vsak prehod v družinskem življenjskem poteku (npr. iz faze družine z majhnimi otroki v družino z najstniki itd., tudi razveza, smrt družinskega člana) postavlja pred družinske člane še dodatne izzive. Medtem ko se vse družine lahko soočajo z izzivi, se družine z izkušnjo prisilne razselitve soočajo s kompleksnejšimi problemi zaradi izgube socialne podporne mreže, zaradi prilagoditev, ki so potrebne v novem kulturnem okolju, izkušenj z diskriminacijo, zaradi slabšega socialno-ekonomskega statusa in slabšega dostopa do zdravstvenih in socialnih storitev (Merry idr., 2017, str. 1).

V poglavju predstavljam teme, povezane s socialnim delom z družinami z izkušnjo prisilne razselitve, kjer ob uporabi temeljnih konceptov socialnega dela z družino potrebujemo dodatna znanja za ravnanje, ki nas lahko podprejo v sodelovanju z družinami na centrih za socialno delo (v nadaljevanju CSD). Pričenjam s poglavjem o pomenu razumevanja travme in ustreznih odzivov služb, ki sodelujejo z družinami. Sledi več tem, povezanih s koncepti socialnega dela z družino, s fokusom na krepitvi moči družinskih članov. Zaključujem s poglavjem o posebnih okoliščinah starševstva v primeru prisilnih razselitev, saj je tej temi, ob priznavanju izzivov in potrebne podpore v literaturi, namenjene manj pozornosti (Merry idr., 2017, str. 2).

Razumevanje izkušenj družin z izkušnjo prisilne razselitve¹³⁷ lahko podpre službe, ki sodelujejo z njimi, prispeva k ustreznim odzivom politik in vsakodnevnih praks. Vprašanje, ki bi moralo voditi naše socialne politike in prakse, če parafraziram Cabiati (2023), je, ali naša delovanja odpirajo ali zapirajo vrata družinam v stiski.

¹³⁶ Pri uporabi pojma družina izhajam iz pluralnosti družinskih oblik in razumevanja, da družinsko življenje ni statična oblika ali način življenja, temveč se vseskozi spreminja. Zaradi kompleksnosti pojma družine je v socialnem delu z družino pomembno izhajati iz človekove samodefinicije družine. Koncept delovnega odnosa je dober okvir za pomoč družinam v današnjem času, saj nagovarja vse, omogoča ustvarjanje odprtih prostorov za pogovor, ki so odprti tudi za raznovrstne oblike družinskega življenja (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019, str. 45).

¹³⁷ Poglavje v celoti naslavlja teme, povezane z družinami, starši in otroki z izkušnjo prisilne razselitve. Zaradi lažjega zapisovanja in v izogib stigmatizirajočim oblikam poimenovanj, v nadaljevanju večinoma pišem o družinah, starših in otrocih.

3.2. Na razumevanju travme utemeljena podpora in pomoč na centrih za socialno delo

Prisilna selitev v tujo državo je travmatična. Družine lahko imajo za sabo še posebej zahtevne migracijske poti, morda so bili družinski člani deležni zlorab in travm pred in med selitvijo, pogosto so izpostavljeni stresnim razmeram v državi sprejema. Vse to izpostavi družine tveganju marginalizacije (Merry idr., 2017, str. 1-2).

Vsaka izkušnja sodelovanja s strokovnjaki v Sloveniji naredi razliko za družino. Vedno znova je lahko to izkušnja spoštovanja, dostojanstva, ali pa ponižanja, razvrednotenja. Vsako srečanje lahko vzbudi občutke nemoči, ki lahko pomenijo podoživljanje travmatičnih izkušenj iz preteklosti ali pa omogoča novo, varno izkušnjo. Strokovnjakinje in strokovnjaki imamo to moč in na to se moramo vedno znova opomniti. **Pomen odnosne izkušnje** vedno znova poudarijo tudi ljudje z izkušnjami procesov podpore in pomoči, to je bil tudi eden temeljnih poudarkov intervjuvank, ko so pripovedovale o (ne)zadovoljstvu s pomočjo v Sloveniji.

V svetu in vse bolj tudi v Sloveniji postajamo občutljivi na izkušnje, ki jih ljudje dobijo v različnih sistemih pomoči in zato je vse večja občutljivost usmerjena v **razvijanje pristopov in organizacij, utemeljenih na razumevanju travme** (v nadaljevanju TIC iz angl. trauma informed care). Ker v Sloveniji še nismo pričeli s premišljenim in načrtovanim uvajanjem TIC v organizacije na področju socialnega varstva, šolstva in zdravstva in TIC pristop še ni v zadostni meri poznan med strokovnjaki in strokovnjakinjami, predstavljam temeljna izhodišča TIC pristopa¹³⁸.

Spoznanja, da je travma pogosto osrednji dejavnik številnih problemov na področju duševnega zdravja, so prispevala k razvoju TIC. Pristop v sodelovanju z ljudmi z izkušnjo travme prepozna prisotnost simptomov travme in priznava vlogo travme v življenju ljudi (Steele in Malchiodi, 2012, str. 16). Gre za medsebojno povezanost razumevanja, zavezanosti in praktičnega ravnanja, usmerjenega k cilju, da bi ustrezno nagovorili potrebe ljudi z izkušnjo travme, ko se obrnejo po pomoč na različne službe (Hodas, 2006). Temeljno izhodišče pristopa je izogibanje re-travmatizaciji in povzročanju dodatne škode v procesih podpore in pomoči, ki se lahko zgodi, če ne upoštevamo človekove travmatiziranosti in če menimo, da potrebujejo vsi ljudje z izkušnjo travmatičnega dogodka enako pomoč.

Pristop izhaja iz principov varnosti in zaupanja, izbire in sodelovanja ter krepitve moči. Poudarja fizično, psihološko in čustveno varnost tako za osebe z izkušnjo travme kot za strokovnjake in ustvarja priložnosti za ljudi z izkušnjo travme, da na novo vzpostavijo občutek nadzora in moči. Organizacije, ki delujejo po principih TIC, vključijo v izobraževanje o travmi vse zaposlene (npr. vodstvo, strokovne delavce in podporne službe), da bo tako npr. tudi receptor oz. varnostnik, ki pogosto prvi vzpostavi stik z ljudmi ob vstopu v organizacijo, opremljen z osnovnim znanjem o tem, kako sprejeti človeka, ko poišče pomoč. S TIC se je spremenila paradigma sodelovanja z ljudmi, kar lahko najbolje ponazorimo s spremembo izhodiščnega vprašanja iz »Kaj je narobe z vami?« k vprašanju »Kaj se vam je zgodilo?«. TIC temelji na razumevanju travme in njenih vplivov, zagotavljanju varnosti, zagotavljanju kulturnih kompetenc, podpiranju nadzora, izbire in avtonomije osebe z izkušnjo travme, delitvi

¹³⁸ Del besedila v podpoglavju o TIC temelji na predhodnih objavah avtorice (npr. Mešl in Radobuljac, 2019).

moči in vodenja, integraciji pomoči, zavedanju, da se okrevanje zgodi v odnosih in da je okrevanje možno (več o tem v Mešl in Radobuljac, 2019).

A TIC pristop ne pomeni, da se osredotočamo izključno na travmo. Kot poudari Knight (2014, str. 34) strokovnjakinja oz. strokovnjak, ki izhaja iz tega pristopa, ne spregleda ali ignorira travme, a hkrati svojega dela ne usmerja izključno na travmo in se ne zadržuje le pri tej temi. Razume, da sogovornikova zgodovina travmatičnih izkušenj vpliva na njegove aktualne izzive. Izkušnje sogovornikov normalizira in potrdi v skladu s svojo poklicno vlogo. TIC praksa zahteva, da strokovnjakinja oz. strokovnjak razume, kako lahko vzpostavljen delovni odnos sam po sebi naslovi dolgoročne učinke travme. Poudarek je na pomoči preživelim, da bi razumeli, kako njihova preteklost vpliva na sedanjost, in na **krepitvi moči**, da bi zmogli učinkoviteje živeti v sedanjosti, pri čemer lahko uporabljajo osnovne veščine svoje stroke.

Tako imamo na primer v Sloveniji v sodobnem socialnem delu (npr. Čačinovič Vogrinčič, Kobal, Mešl in Možina, 2015, Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019, Mešl in Radobuljac, 2019) znanje za delo s travmami. Tudi tuji avtorji poudarjajo, da je izobraževanje za socialno delo dobro izhodišče za razvoj TIC strokovnjaka (npr. Knight, 2014, Hernandez-Mekonnen in Konrady, 2017). Temeljna postmoderna izhodišča socialnega dela se zelo povezujejo z izhodišči TIC-a (npr. pomen delovnega odnosa, ki ga vzpostavimo z ljudmi, sogovornik, kot strokovnjak na podlagi lastnih izkušenj, ki soustvarja želene izide v sodelovalnih procesih pomoči, delo v sedanjosti, delo s perspektive moči, krepitev odpornosti, etika udeležенosti itd. so ključni koncepti, na katerih temeljijo tudi sodobni pristopi za delo s travmami). A v Sloveniji še vedno zmanjka občutljivost strokovnjakov in strokovnjakinj ter celotnih organizacij za prepoznavanje travme kot dejavnika številnih problemov, izraženih v sedanjosti in razvijanje praks, ki bi ustrezno podprle človeka na poti okrevanja.

Čeprav je razmeroma malo raziskav, kako je pristop integriran na področje dela z osebami z izkušnjo prisilne razselitve, Im in Swan (2021, str.1) menita da, bi moral TIC pristop postati izhodišče za delo na tem področju. Poudarjata (prav tam), da je TIC, ki je kulturno odzivna in ustrezna praksa za ljudi, ki so bili prisiljeni zapustiti svojo državo in se soočajo z življenjem v drugi kulturi, ključen za odpravljanje razlik med programi in storitvami med različnimi sektorji.

Družine, s katerimi sodelujemo na CSD, lahko najboljše podpremo, če naše sodelovanje vodijo naslednji principi TIC za delo z otroki in družinami z izkušnjo prisilne razselitve (prirejeno po Miller in dr., 2019):

- Delo na CSD temelji na perspektivi moči.
- Na CSD se trudimo vzpostaviti družinskim članom prijazen prostor.
- V procesih podpore in pomoči vzpodbujamo vzpostavljanje zaupnih odnosov.
- Sogovornike zaprosimo za dovoljenje za pogovor o potencialno obremenjujočih temah.
- Strokovne delavke in delavci razumemo, da pretekla travma vpliva na razvoj, vedenje ter probleme, s katerimi se ljudje soočajo v sedanjosti.
- Probleme, ki se povezani s preteklo travmo, rešujemo v kontekstu razumevanja te povezanosti.

- Otrokom in mladostnikom lahko pogosto najbolje pomagamo, če k sodelovanju povabimo celotno družino.
- Pomembno je poznati lastno strokovno mrežo pomoči in imeti zanesljive vire pomoči.
- Zavedamo se, da se travma pogosto ne zaključi zgolj s preselitvijo v drugo državo.

Zavzemamo se za najboljšo možno podporo svojim uporabnikom, tako znotraj CSD kot v širšem okolju, ob tem pa ne pozabimo poskrbeti tudi zase.

3.3. Kompleksnost socialnega dela z družinami z izkušnjo prisilne razselitve

Procesi podpore pomoči družinam so kompleksni, saj zajemajo prepletenost različnih tem, ravni, realnosti, s katerimi se družina, družinski člani in socialna delavka srečujejo v procesih soustvarjanja rešitev – vsakokrat znova, tu in zdaj, v vzpostavljenem delovnem odnosu (glej npr. Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019). Vsako sodelovanje z družino prinaša med socialno delavko in družinske člane kompleksen psihosocialni problem ter preplet odnosnih in individualnih nalog v določeni fazi družinskega življenjskega poteka, z izkušnjo življenja v edinstveni družinski skupini. V delovnem projektu soustvarjanja rešitev za kompleksne psihosocialne probleme družine nam skupno raziskovanje za več družinske razvidnosti omogoča videti bolje, razumeti, ustvariti novo. **S spoštovanjem do kompleksnosti odpiramo prostor tudi za družinsko resničnost, povezano s kulturnim in družbenim kontekstom družine** (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019, str. 17).

To kompleksnost izkušnje družin, ki so prisilno razseljene, še povečajo. Poleg znanja o travmah, o čemer smo pisali v predhodnem podpoglavju¹³⁹, je potrebnega veliko znanja o kulturnem in družbenem kontekstu družine. Pri sodelovanju z družinami moramo biti pozorni na naše načine odzivanja, ki so lahko povezani z etničnim ozadjem družine. Pogosto naših odzivov ne vodijo namerni mehanizmi zatiranja ali rasistična stališča¹⁴⁰, temveč so diskriminatorne prakse posledica zapletenih prikritih in nezavednih dinamik. Cabiati (2023, str. 113) predstavi dva načina, kako lahko strokovne delavke in delavci na CSD delujejo diskriminatorno do etničnih manjšin: eden od načinov je "pospeševanje" ali hitrejše posredovanje z bolj drastičnimi in strogimi ukrepi, drugi pa t.i. "zaviranje", s tem da spregledamo problem, ne posredujemo ali posredujemo z manjšim prizadevanjem oziroma stopnjo nujnosti. Ozaveščanje tovrstnega ravnanja je priložnost za razvijanje drugačnih odzivov, ki – kot pravi avtorica (prav tam) – bodo odpirali ali zapirali priložnosti za sodelovanje z družinami.

Socialno delo je znanost in stroka, kjer nimamo vnaprej podanih odgovorov o želenih izidih in to nas varuje pred pozicijo strokovnjaka, ki ve bolje od družinskih članov in s pozicije moči presoja rešitve za sogovornike. To ne pomeni, da v vsakem izvirnem delovnem projektu pomoči iz nič ustvarjamo novo: v socialnem delu z družino imamo razvita sodobna znanja, ki so pomembno izhodišče, ko jih kot znanje za ravnanje uporabimo v dialogu z ljudmi. Imamo oporo v znanjih, iz katerih črpamo odgovore na to, kako voditi procese podpore in pomoči, kako vzpostaviti odnos, kako prispevati h krepitvi odpornosti ljudi (glej npr. Čačinovič Vogrinčič in dr., 2015; Kodele in Mešl, 2016; Mešl in Kodele, 2016; Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019).

¹³⁹ Več o posledicah travme prisilne razselitve družin z otroki pišejo npr. Murphy et al. (2015), Vargas (2004).

¹⁴⁰ Več o tematiki ksenofobije in rasizma v poglavju Preprečevanje ksenofobije, rasizma, rasne in etnične diskriminacije in s tem povezanih nestrpnosti avtorice Mateje Sedmak.

Kljub temu je vsako sodelovanje z ljudmi novo potovanje k želenim spremembam, ki jih je potrebno šele raziskati in soustvariti pogoje, da bi jih lahko uresničili. V socialnem delu moramo **vzdržati negotovost soustvarjanja**, ki pred socialno delavko vedno znova postavi izziv ne posedovanja vnaprejšnjih odgovorov o dobrih rešitvah za človeka. Raziskovanje in nenehno razvijanje novih znanj se mora v praksi zgoditi z ljudmi. Sodelovalni procesi odpirajo nove priložnosti za socialno delo, najboljše se zgodi, ko se slišijo in upoštevajo vsi glasovi, ko je izid soustvarjen (Mešl in Kodele, 2016, str. 42-43).

Žal v zadnjih letih pogosto slišimo, da je v institucionalnem kontekstu CSD, kjer je postopkovnost zavzela velik delež v odnosu do procesov podpore in pomoči, težko (nekateri celo pravijo, da nemogoče) **vzpostaviti delovni odnos soustvarjanja z družinskimi člani in zagotoviti čas za pogovor**, v katerem bomo odprli prostor za nove odnosne izkušnje ljudi, kjer bomo skozi instrumentalne definicije problema sogovornike povabili v skupno raziskovanje želenih izidov ter možnih prispevkov vseh v smeri prvih korakov k potrebnim spremembam. A temu se ne moremo in ne smemo odpovedati! Družine z izkušnjo prisilne razselitve, ki potrebuje pomoč CSD, potrebujejo izkušnjo soustvarjanja v delovnem odnosu in sodelovanja v z njimi ustvarjenimi izvirnimi delovnimi projekti pomoči.

3.4. Proaktivna pomoč, priskrba in sočutno razumevanje odpirajo vrata

Družine, ki so zaradi razmer v državi pogosto nenačrtovano in nepričakovano primorane zapustiti njim poznano življenje in varne socialne mreže ter po zahtevni poti prispejo v Slovenijo, kjer poiščejo zaščito, potrebujejo najboljše možne izkušnje s sistemi pomoči.

Zelo pomembno je, da **se odzovemo proaktivno** in iščemo načine, kako doseči ljudi, kako prepoznati njihove potrebe in se odzvati nanje. Težko je namreč družinam, ki so pogosto izčrpane zaradi travmatičnih izkušenj, prestrašene in negotove glede prihodnosti ter ne poznajo sistemov pomoči v Sloveniji, velika ovira je tudi razumevanje jezika, narediti prvi korak do virov pomoči.

Sogovornica s kompleksno družinsko zgodbo je v intervjuju poudarila, da ji je bilo zelo pomembno, da so se strokovne delavke CSD odzvale proaktivno, da so jo obiskale, samoiniciativno prišle do nje in ji ponudile pomoč. To je izpostavila kot primer dobre prakse, ki ji je olajšal sicer zelo zahtevno in bolečo življenjsko izkušnjo.

V intervjujih so sogovornice večkrat izpostavile **pomen hitre materialne pomoči**, da so lahko zadovoljili temeljne potrebe družinskih članov (npr. hrana, plenice, oblačila, zdravila, prostor za življenje itd.). To so potrebe, ki jih je avtor Ch. de Lauwe že leta 1959 (v Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2023, str. 99) opredelil kot osnovno skupino potreb za družinsko življenje in pomenijo minimum za obstoj družine: potrebe po minimalni gmotni osnovi, po prostoru za skupno življenje, po času za skupno življenje in varnosti. Pomenijo minimum dostojanstvenega obstoja družine. Prav **zagotavljanje teh temeljnih družinskih potreb** je ključna naloga socialnega dela z družinami z izkušnjo prisilne razselitve. Socialnodelovno ravnanje, ki ga Lüssi (1991) v sistemskem nauku o socialnem delu poimenuje **priskrba**, usmerja socialno delavko prav v zadovoljevanje teh temeljnih potreb. Z ravnanjem priskrbe socialna delavka družini nekaj priskrbi; to je lahko denar, določena stvar, izobraževanje, delo ali kakršnakoli druga usluga –

bodisi iz lastnih sredstev institucije ali od drugih organizacij in ljudi. Lüssi (1991, str. 94) poudari, da sistemsko usmerjeni socialni delavec te vrste pomoči ne opravlja zlahka, temveč jo vključi v nek obsežen projekt reševanja problema. Priskrbovalna pomoč mora biti usmerjena v podporo ljudem za daljši čas in krepitev moči ljudi, da se bodo na tak način ponovno vključili v družbeni sistem. Družine želijo imeti možnost, da bodo lahko same poskrbele zase, kar so poudarile tudi intervjuvanke, ko so izrazile potrebo po stanovanju in zaposlitvi. Intervjuvanke so izpostavile tudi **pomen dostopa do informacij**, do poznavanja pravil, zakonodajnega sistema v Sloveniji, tudi to se umešča v priskrbo – pomembno je, da socialne delavke družinam priskrbimo informacije. Te morajo biti posredovane v spoštljivi komunikaciji, na sogovornikom prilagojen način, kjer se upoštevajo specifične okoliščine človeka (npr. težave z branjem, razumevanjem, poznavanje kulturno/okoljsko specifičnega načina komuniciranja itd.). Če je potrebno, informacije večkrat ponovimo in iščemo načine, da nas bo sogovornik razumel. Vedeti moramo, da lahko pride do nesporazumov. Na primer: roki niso nekaj samoumevnega, bodisi zaradi percepcije časa (nanjo vpliva tudi travma), drugačnega koledarja države od koder oseba prihaja, itd. V mnogih okoljih je prisoten strah pred uradnimi osebami, zato ljudje ne povedo, da česa ne razumejo.

Ob tem je zelo pomembno tudi ravnanje **oskrbe**, s katerim socialna delavka stoji ob strani družinam pri vsakdanjem premagovanju življenjskih zadev, tako da z njimi (včasih tudi zanje, ko sami sprva zaradi izčrpanosti, bolezni, travme itd. ne zmorejo) opravlja finančne in druge zadeve. Z njimi sprejema odločitve, jih podpira na različnih področjih, kjer sami zaradi izpostavljenosti diskriminaciji in nepoznavanja jezika težko uredijo potrebno (npr. pomoč pri iskanju najemnega stanovanja, komunikacija s šolo itd.). Pomembno je, da vzdržuje stik z njimi, jim je v podporo v osebno pomembnih stvareh, da bi bili kos nalogam, ki jih morajo opraviti, pa jih v nekem obdobju ne zmorejo. Ob priskrbi in oskrbi je potrebno ravnanje strokovne delavke ali delavca na CSD tudi **zagovorništvo** (Lüssi, 1991). Ob vsem tem je pomembno, da nas vodi **sočutno razumevanje družin**. Prav sočutno razumevanje so intervjuvanke opredelile kot primer dobrih izkušenj v procesih sodelovanja s strokovnimi delavkami.

Ko ima družina zagotovljene osnovne življenjske potrebe, ne smemo zanemariti druge skupine potreb (po Lauwe, v Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2023, str. 99), kjer gre za tako imenovane **potrebe za rast in razvoj**. Te nam v procesih socialnega dela pomagajo ubesediti želene izide kot rast. To so potreba po tem, da se vedno znova vzpostavi skladnost med družinskimi člani, potreba po demokratičnih odnosih v družini, potreba po komuniciranju, potreba po socialnih stikih in upoštevanosti v okolju, potreba po izobrazbi in obveščenosti. Tudi te morajo voditi procese podpore in pomoči na CSD.

3.5. Od primanjkljajev k perspektivi moči

Čeprav v slovenskem prostoru socialno delo že nekaj desetletji razvija pristope, usmerjene v krepitev moči (Dragoš idr., 2008) in je temeljna perspektiva, iz katere naj bi v sodelovanju z družinami izhajali, perspektiva moči (Saleebey, 1997), se moramo vedno znova opomniti na pomen tovrstnih praks in **perspektivo moči dosledno udejanjati**. Saleeby (1997, str. 1) opozarja, da mnogi od nas verjamemo (ali smo v nekem trenutku verjeli), da gradimo na uporabnikovih močeh, ampak včasih tega ne dosežemo. Tudi Wise (2005, str. 190) poudari, da

kljub vse večji mreži strokovnjakov, ki pri delu izhajajo iz perspektive moči, ostajamo prepleteni z dolgo tradicijo usmerjenosti v probleme.

Pri sodelovanju z družinami z izkušnjo prisilne razselitve se strokovne delavke in delavci lahko ujamemo v model primanjkljajev, skozi katerega presoјamo in v katerem starši z izkušnjo prisilne razselitve pogosto veljajo za neustrezne starše glede načinov vzgajanja otrok (Matthiesen, 2019, str. 108). Vprašanje ostaja: kako lahko te družine, pogosto z nizkimi dohodki, presežejo marginalizacijo (Op.cit., str. 110). Kako lahko spodbujamo proces družbenih sprememb na način, ki ne bo marginaliziral ali dušil edinstvenosti in osebnega načina starševstva? Avtorica (Op.cit., str. 111) poudari pomen dialoga, ki ga razume kot ključni pristop k družbeni spremembi. Dodajam, da je dialog pomemben in da ga je pomembno voditi s perspektive moči. **Ljudje so motivirani za spremembe, kadar podpremo njihove moči.** Namesto, da vprašamo družinske člane le, kaj so njihovi problemi, lahko socialna delavka vpraša, katere moči prinašajo v družino in kaj mislijo, da so moči drugih družinskih članov. Skozi ta proces pomagamo družini odkriti njene sposobnosti in formulirati nov način razmišljanja o sebi. Ustvarimo jezik moči, upanja, razvoja (Saleebey, 1997, str. 15). Mnogo več lahko ustvarimo z družinami, kot se mogoče zdi na prvi pogled, če le usmerimo pogled v to, kaj družina že ima in kaj še lahko skupaj naredimo.

3.6. Razumevanje izzivov družinskega življenja in starševstva v družinah z izkušnjo prisilne razselitve

Izkušnja ustvarjanja življenja v nepoznanem svetu, kjer nimamo vzpostavljenih socialnih mrež, kjer ne poznamo sistemov družbenega življenja, kjer moramo na novo ustvariti pogoje za vsakodnevno življenje, je za vsakogar zahtevno. Posebej zahtevno je, če smo bili v selitev primorani zaradi okoliščin v državi izvora, ki niso spodbudne in varne za življenje. Kompleksnost sprememb in **potrebne reorganizacije življenja** se še poveča, ko se z vsakodnevnimi izzivi v novem okolju sooča družina. V študijah z družinami z izkušnjo prisilne razselitve avtorji (po Merry, 2017, str. 7) opisujejo številne izgube in stiske, povezane s prisilno naravo migracije ter izkušnjo vojne, nasilja in smrti družinskih članov ter prijateljev. Starši so prizadeti s preteklimi spomini in so zaskrbljeni zaradi družine in prijateljev, ki so še vedno ostali v državi ali so pogrešani. Vse to prispeva tudi k zaskrbljenosti staršev za varnost svojih otrok. Biti starš z izkušnjo prisilne razselitve družine pogosto pomeni soočati se s slabšimi pogoji življenja, s katerimi se poslabšajo tudi pogoji za pozitivno starševstvo (Baghdasaryan et al., 2021; Västhaɡen et al., 2022). Lahko pa je biti starš v tuji državi tudi vir moči (Västhaɡen et al., 2022), k čemur pomembno prispeva tudi ustrezna podpora v državi sprejema.

Z izkušnjo prisilne razselitve povezani temi družinskega življenja in starševstva, ki ju je pomembno nagovoriti z družinskimi člani, ko potrebujejo pomoč socialnega dela, sta (po Torode idr., 2001; Merry, 2017; Baghdasaryan et al., 2021; Västhaɡen et al., 2022):

- **Občutek zmanjšanja moči in ogrožen občutek identitete staršev:** Starši pogosto občutijo nemoč, povezano z brezposelnostjo, neuspešnimi poskusi iskanja zaposlitve, s finančnimi omejitvami, jezikovnimi ovirami, nepoznavanjem delovanja sistemov in institucij v državi. Mnogi straši menijo, da je prav pomanjkanje znanja jezika tisto, kar jih ovira pri reševanju ostalih težav. Slabši socialno-ekonomski pogoji prispevajo k

spremembam v družinski dinamiki in samodojemanja staršev. Za starše je problematično že, da otroci vstopijo v vlogo prevajalca in staršem sporočajo pomembne informacije (npr. sporočila učiteljice), saj menijo, da tovrstna odvisnost od otrok prispeva k spremembam v vlogi staršev. Starši doživljajo tudi strah pred izgubo starševskih pravic, povezan z nepoznavanjem zakonov in predpisov v državi. Posledično lahko to vodi do pasivne vloge staršev, ki v novem okolju šele spoznajo nove načine vzpostavljanja odnosov in razumevanja vloge otroka v družbi. Starši se pogosto počutijo osamljene v svoji vlogi, ker so izgubili pomembno socialno mrežo opore, ki so jo imeli v domovini. Vse to prispeva k **spremembi dinamike moči v odnosih med otroki in starši**, ki ne zagotavlja pogojev, v katerih bi se družinski člani v družini dobro počutili. **Ohranjanje generacijskih razlik med starši in otroki** je ključno, da so otroci lahko odvisni od staršev, ker to odvisnost potrebujejo. Starši pa v svojih temeljnih potrebah ne smejo biti odvisni od svojih otrok (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019, str. 95) in v socialnem delu jih moramo pri tem podpreti.

- ***Izzivi, povezani z razlikami v kulturah in novimi načini starševstva:*** Prilagajanje novemu kulturnemu okolju je izziv za vse družinske člane in med družinskimi člani poteka z različnim tempom. Otroci navadno hitreje vstopijo v vsakodnevno življenje v novi državi (vrtec, šola, prijatelji, hitreje usvojijo jezik itd.) in sprejmejo nove vrednote v državi, kjer živijo. V družini se lahko tako soočajo z neskladjem vrednostnih sistemov otrok in staršev. Težave pri usklajevanju različnih kulturnih pristopov predstavljajo velik izziv za starševstvo, kar ima po mnenju staršev negativne učinke na vedenje otrok (npr. ne sprejemajo veljavnih družinskih pravil, novih pravil pa družina še ni uspela dogovoriti). Starši se želijo socialno, kulturno in ekonomsko **vkjučiti v novo družbo, hkrati pa ohraniti svoje kulturne vrednote** in tradicijo ter želijo, da jih družba zaradi tega ne bi izločila in diskriminirala. Starši si želijo sodelovanja in medsebojnega spoznavanja ter razumevanja različnih kultur. Kljub razlikam med kulturami starši pripovedujejo o univerzalni naravi starševstva, kjer je skupna skrb za otroka in **želja, da bi otrokom zagotovili najboljše možnosti za življenje**¹⁴¹.

Da bi lahko čim bolje podprli družine, potrebujemo občutljivo razumevanje družinske stvarnosti, povezane z izkušnjo prisilne razselitve. Obstoječe znanje nas pri tem gotovo lahko podpre, vendar ob tem ne smemo opustiti radovednega raziskovanja z vsako družino, saj se moramo iz drže ne vedočega (Hoffman, 1994) pridružiti družinskim članom, da bi lahko z njimi soustvarjali zelene izide. Na to je opozorila tudi ena od intervjuvank, ki je poudarila, da je pomembno, da družin z izkušnjo prisilne razselitve ne obravnavamo enako, v smislu, da bi na podlagi pripadnosti k skupini vsi potrebovali enako podporo in pomoč, saj smo ljudje in družine različni, čeprav nas povezuje podobna izkušnja.

¹⁴¹ Pomembna tema, povezana s socialnim delom z družino, je tudi zaščita otrok. Smernice za delo z družinami z izkušnjo prisilne razselitve v postopkih zaščite otrok lahko preberete npr. v Torode idr. (2001, str. 92-95) in Mešl in Radobuljac (2019).

3.7. Namesto zaključka: Institucionalni okvir, ki podpira proaktivno in sodelovalno socialno delo z družino

Za to, da bomo na CSD »odpirali vrata« (Cabiati, 2023) družinam z izkušnjo prisilne razselitve, potrebujemo nenehno preizpraševanje o procesih podpore in pomoči, veliko znanja in sodelovanje v delovnem odnosu soustvarjanja, vzpostavljeno izvirno z vsako družino. Samo tako lahko ustvarimo dovolj dobre izkušnje, ki jih družine nujno potrebujejo.

Ob tem pa namesto zaključka postavljam novo kompleksno vprašanje za nadaljnja razmišljanja in razvijanja naših praks, povezano z institucionalnim okvirjem, ki sooblikuje naša sodelovanja z družinami. Institucionalni okvir (npr. javna politika, zakoni, politika organizacije), znotraj katerega socialne delavke in delavci opravljajo svoje delo, pomembno sooblikuje njihovo prakso. Gre za okvir, znotraj katerega lahko delujejo, določa formalno vlogo socialnih delavcev in delavk (Healy, 2014). Kakšne **spremembe institucionalnih okvirjev** potrebujemo, da bomo lahko zagotovili proaktivno in sodelovalno socialno delo z družino (Mešl in Ilešič, 2020, str. 248-251)?

Dodaten vidik pomena prilagajanja institucionalnih okvirjev odpira tudi Matthiesen (2019, str. 107), ko raziskuje, kdaj so starši z izkušnjo prisilne razselitve najbolje uspeli spremeniti svoje prakse in podpreti otroke. Opisuje različne procese sprememb: nekatere spremembe družine doživljajo kot vsiljene na način, ki zanje ni podporen in temelji na zatiralskih dinamikah moči, zasidranih v družbenih strukturah; spremembe, ki so podporne, se zgodijo v procesih, smiselnih za družine in ti pogosto vključujejo tudi **spremembe v institucionalnih praksah**.

3.8. Literatura

- Baghdasaryan, Z., Lampa, E., & Osman, F. (2021). 'Let us understand each other and work together in the child's best interest' – Exploring the narratives of newly arrived refugee parents in Sweden. *International Journal of Intercultural Relations*, 81, str. 226–235.
- Cabiati, E. (2023). Open or closed doors? Accessibility of Italian social work organisations towards ethnic minorities. V: Gomez-Ciriano, E.J., Cabiati, E. in Dedotsi, S. *Migration and Social Work. Approaches, Visions and Challenges*. Bristol University Press, Bristol, str. 112–125.
- Čacinovič Vogrinčič, G., Kobal, L., Mešl, N., & Možina, M. (2015). Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo Univerze v Ljubljani.
- Čacinovič Vogrinčič, G., & Mešl, N. (2019). *Socialno delo z družino: soustvarjanje zelenih izidov in družinske razvidnosti*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo Univerze v Ljubljani.
- Dragoš, S., Leskošek, V., Petrovič Erlah, P., Škerjanc J., Urh Humljan, Š., & Žnidarec Demšar, S. (2008). *Krepitev moči*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo Univerze v Ljubljani.
- Hernandez-Mekonnen, R., & Konrady, D. (2017). Title IV-E Child Welfare Training and University Partnerships: Transforming State Child Protection Services into a Trauma-

Informed System. *Advances in Social Work*, 18 (1), 235–249. DOI: <https://doi.org/10.18060/21323>

- Healy, K. (2014). *Social work theories in context: creating frameworks for practice* (2. izdaja). Houndmills, Basingstoke, Hampshire, New York: Palgrave Macmillan.
- Hodas, G. (2006). Responding to childhood trauma: The promise and practice of trauma informed care.
- Hoffman, L. (1994). A reflexive stance for family therapy. V S. McNamee, & K. J. Gergen (ur.), *Therapy as social construction* (str. 7–24). London: Sage.
- Im, H., & Swan, L.E.T. (2021). Working towards Culturally Responsive Trauma-Informed Care in the Refugee Resettlement Process: Qualitative Inquiry with Refugee-Serving Professionals in the United. *States. Behav. Sci.*, 11, 155, str. 1–18.
- Knight (2015). Trauma-Informed Social Work Practice: Practice Considerations and Challenges. *Clinical Social Work Journal*, 43, 25–37.
- Kodele, T., & Mešl, N. (ur.) (2016). *Družine s številnimi izzivi: soustvarjanje pomoči v skupnosti*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Lauwe, C. de (1959). *Familie et habitation*. Paris: C.N.R.S.
- Lüssi, P. (1991). *Systemische Sozialarbeit*. Bern: Haupt.
- Matthiesen, N. C. L. (2019). The Becoming and Changing of Parenthood: Immigrant and Refugee Parents' Narratives of Learning Different Parenting Practices. *Psychology & Society*, 11(1), str. 106–127.
- Mešl, N., & Ilešič Toš, V. (2020). Sodelovalno socialno delo z družino na centrih za socialno delo: utopija ali nujno izhodišče sodobne prakse? *Socialno delo*, 59 (2-3), 113–132.
- Mešl, N., & Kodele, T. (2016). Udejanjanje sodobne doktrine socialnega dela. Od obravnavanja strank k sodelovanju z ljudmi. *Socialno delo*, 55 (3), 39–54.
- Merry, L., Pelaez, S., & Edwards, N.C. (2017). Refugees, asylum-seekers and undocumented migrants and the experience of parenthood: a synthesis of the qualitative literature. *Globalization and Health*, 13 (75), str. 1–17.
- Miller, K.K., Brown, C.R., Shramko, M., & Svetaz, M.V. (2019). Applying Trauma-Informed Practices to the Care of Refugee and Immigrant Youth: 10 Clinical Pearls. *Children*, 6, 94, str. 1–11.
- Murphy, K., Maignant, S., Boone, L., Smith, S. (2015). Parenting in times of war: supporting caregivers and children in crisis.
- Early Childhood Matters, June 2015, str. 54–58. A good start: advances in early childhood development by Bernard van Leer Foundation – Issuu Saleebey, D. (ur.) (1997). *The strengths perspective in social work practice* (2. izdaja). New York: Longman.
- Steele, W., & Malchiodi, C.A. (2012). *Trauma-informed Practices with Children and Adolescents*. London, New York: Routledge.
- Torode, R., Walsh, T., & Woods, M. (2001). *Working with Refugees and Asylum-seekers (A Social Work Resource Book)*. Dublin: Department of Social Studies, Trinity College.
- Vargas, C. M. (2004). Red flags and clinical principles. *Visions Journal*, 2007, 3 (3), str. 12–13. Visions Journal 3 #3 - Trauma and Victimization (heretohelp.bc.ca).

- Västthagen, M., Özdemir, M., Ghaderi, A., Kimber, B., Giles, C. K., Bayram Özdemir, S., Oppedal, B., & Enebrink, P. (2022). Refugee parents' experiences of coming to Sweden: A qualitative study. *International Journal of Intercultural Relations*, 91, str. 97–109.
- Wise, J.B., (2005). *Empowerment Practice with Families in Distress*. New York: Columbia University Press.

4. INTEGRACIJA IN SOCIALNA VKLJUČENOST

Avtorica: Mateja Sedmak

4.1. Uvod

Poglavje obravnava integracijo kot večplasten proces, ki dolgoročno omogoča socialno, družbeno, ekonomsko, pa tudi politično vključenost in participacijo v družbi prihoda. Integracija pomembno zadeva vse priseljence, tudi prisilno razseljene osebe, ki iščejo zatočišče in novi dom v Sloveniji, kot tudi lokalno prebivalstvo. V nadaljevanju bodo sprva predstavljeni proces, področja, cilji in učinki integracije. Sledi predstavitev integracije otrok in mladih, ki se v največji meri odvija v vzgojno-izobraževalnih okoljih in vrstniških skupinah, predstavitev integracije odraslih (prisilno razseljenih oseb) ter nenazadnje, predstavitev specifičnih vidikov integracije žensk. V zaključnem delu je naveden seznam vladnih in nevladnih organizacij, ki se v najširšem smislu ukvarjajo s področjem integracije v Sloveniji.

4.2. Kaj je integracija?

Integracija opisuje proces vključevanja tujcev (tudi prisilno razseljenih oseb) v kulturo in družbo prihoda, skozi katerega osvojijo jezik, spoznajo lokalne navade in vrednote, razvijejo občutek pripadnosti in postanejo njeni polnopravni člani (za opis tega procesa se uporablja tudi izraze inkluzija ali zgolj vključevanje). Včasih je prevladovalo prepričanje, da se morajo zgolj priseljeni prilagoditi, asimilirati oziroma »zliti« v kulturo prihoda. Danes vemo, da je to nemogoče in da stik med dvema kulturama vedno pomeni spremembo na obeh straneh. Priseljeni se naučijo jezika okolja in lokalnih navad, nekateri elementi kulture priseljenih pa sčasoma postanejo del lokalne kulture. Integracija je v nasprotju z asimilacijo tako opredeljena kot interakcija med priseljenimi in lokalno skupnostjo in kot tista, ki spreminja obe strani ter vodi v širše družbene spremembe in pojav novih hibridnih in pluralnih identitet, pripadnosti in kultur (Bhabha, 1994). Integracija je v dokumentih EU opredeljena celo kot trosmerni proces, ki vpliva na priseljene, na lokalno skupnost in državo prihoda ter nenazadnje tudi na državo, iz katere priseljeni prihajajo (European Commission, 2020).

Integracija zajema vsa ključna področja človekovega življenja, in sicer izobraževanje, zaposlovanje, nastanitev, zdravje in vključevanje v družbeno, kulturno, ekonomsko in politično življenje skupnosti. Čeprav je postopek integracije določen z zakonodajo in smernicami ter direktivami države, se integracija izvaja na lokalnih ravneh, v lokalnih šolah, na konkretnih delovnih mestih, soseskah, društvi.

Proces integracije ni enostaven in ni linearen. Nekdo je lahko uspešen v osvajanju lokalnega jezika, pa kljub temu ne dobi zaposlitve, spet drugi, se lahko zaposli in osvoji slovenski jezik, pa se ne more vključiti v lokalno skupnost in je deležen nenehnih diskriminatornih ravnanj zaradi barve kože ali svoje kulture in vere. Pomembno je, da se tudi za prisilno razseljene osebe integracija spodbuja in odvija na vseh področjih, predvsem upoštevajoč specifične individualne potrebe in pa realne (zakonske) omejitve. Integracija je za prisilno razseljene osebe, torej begunce in prosilce za azil, za tiste, ki iščejo zaščito v naši državi, večji izziv kot integracija ekonomskih migrantov, saj prisilno razseljene osebe dejansko ne vedo, ali jim bo dolgoročno dovoljeno ostati v naši državi, po drugi strani pa morda same načrtujejo pot v druge države, kar

pomeni, da ne čutijo potrebe po integraciji v slovensko kulturo in družbo. **Integracija že po definiciji zadeva predvsem tiste, ki želijo v neki družbi ostati in postati njen del, »pognati korenine« in razviti občutek pripadnosti.** V nadaljevanju zapisano se zato nanaša predvsem na tiste, ki želijo v Sloveniji ostati in torej ne načrtujejo prostovoljnega odhoda v druge države.

Integracija za tiste, ki ostanejo, ni izbira, je nujnost. Prav tako pa prinaša številne pozitivne učinke za posameznike in širšo družbo. Prisilno razseljenim osebam omogoča, da v celoti izkoristijo svoje potenciale, in jim omogoča dolgoročno družbeno, ekonomsko in politično participacijo v družbi prihoda. V državi uspešna integracija krepi gospodarsko dejavnost, manjša negativne učinke depopulacije in staranja prebivalstva, v lokalni skupnosti pa pozitivno vpliva na tolerantnost, sprejemanje in spoštovanje različnosti, krepi sposobnost premagovanja predsodkov in stereotipov, ksenofobije in strahu pred drugimi in drugačnimi. Uspešna integracija dolgoročno vodi v izgradnjo kulturno in etnično pluralnih, vključujočih in povezanih družb. Takšnih, ki so prijeten kraj bivanja za vse.

V nedavno sprejeti Strategiji za vključevanje tujcev, ki niso državljani Evropske unije¹⁴² (kot tudi v vseh strateških dokumentih Evropske unije) je izpostavljeno, da je osvajanje jezika prvi pogoj za uspešno integracijo. Kot temeljni cilj pa je navedeno oblikovanje takšnih pogojev, ki bodo priseljenim osebam omogočili »dostojno, samostojno in neodvisno življenje v družbi, v kateri se bodo počutili kot del celote« (Strategija, 2023).

4.3. Integracija prisilno razseljenih otrok in mladostnikov

Kot izpostavljeno v zgoraj navedeni Strategiji, sta vzgoja in izobraževanje »eden najpomembnejših dejavnikov zagotavljanja enakih možnosti za uspešen razvoj in vključevanje otrok priseljencev« (Strategija, 2023: 22). Šole in vrtci so kraji, ki omogočajo najhitrejšo in najučinkovitejšo integracijo, zato je pomembno, da se prisilno razseljene otroke in mladostnike **čim prej vključi v vzgojno-izobraževalne ustanove.** Primerjalne raziskave iz različnih evropskih držav kažejo, da je pomembno, da se otroke in mladostnike vključi v »**redne vrtčevske skupine in razrede**, ob tem pa zagotovi dodatno učenje (slovenskega) jezika. To konkretno pomeni, da je otrok del dneva skupaj z ostalimi otroci pri pouku, del dneva (pri »manj pomembnih« predmetih) pa se uči slovenski jezik (Micreate, 2021). Primeri ločenih izobraževalnih sistemov (npr. Avstrija, Danska), v katerih se priseljeni otroci izobražujejo ločeno, dokler v dovoljšni meri ne osvojijo lokalnega jezika, so se izkazali za neprimerne in neuspešne, saj slabo vplivajo na osvajanje jezika in integracijo ter dolgoročno reproducirajo socialne neenakosti (Micreate, 2019a, 2019b). Priseljeni otroci, ki so nameščeni v takšen paralelni sistem izobraževanja, le redko iz njega izidejo in imajo dolgoročno slabše možnosti za doseganje višjih ravni izobrazbe in vključenosti v družbeno življenje skupnosti.

V pogovorih z mladoletnimi prisilno razseljenimi osebami brez spremstva so te kot enega ključnih problemov izpostavile **pomanjkanje celovitih in korektnih informacij.** To negativno vpliva na njihovo blaginjo in tudi proces integracije (Micreate, 2022). Informacije, ki jih prejmejo, pogosto niso kulturno občutljive (ne upoštevajo kulturnega izvora otrok in mladostnikov) ali/in niso podane primerno njihovi starosti. Otroci in mladostniki pogosto poudarjajo, da postopkov, ki so jim podvrženi, niso pravilno razumeli, da so zmedeni in svojih

¹⁴² Dostopno prek: [Strategija-vkljucevanja-tujcev-17.11.2023_pop.docx](#)

pravic oziroma možnosti ne poznajo dovolj. Način podajanja informacij mora upoštevati tudi različne oviranosti in okoliščine posameznika ali posameznice (npr. uporaba brajlice, piktografskega in video gradiva za otroke, pa tudi odrasle, ki imajo težave z branjem, dostop do prevajalca za znakovni jezik in podobno). Po potrebi je potrebno informacije posredovati večkrat. Zelo pomembno je, da se uvede tudi boljše **pravno svetovanje in informiranje** o možnostih, ki jih imajo, predvsem o tem, kaj se jim bo zgodilo v prihodnjih dneh, tednih in mesecih po prihodu v našo državo. Otroci in mladostniki morajo biti torej bolje obveščeni o vseh pravnih postopkih, možnostih in priložnostih, vključno s tem, kakšne možnosti imajo v prihodnje glede izobraževanja in zaposlitve.

Za pričetek integracijskega procesa prisilno razseljenih otrok in mladostnikov je ključnega pomena, da ima osebe v različnih institucijah (policisti, socialni delavci, upravno osebe, uradniki za azil, pa tudi zakoniti zastopniki, skrbniki za posebne primere, varnostniki in drugo osebe v sprejemnih in nastanitvenih centrih ter zdravstveno osebe in kasneje učitelji in drugi) do njih **skrben in sočuten odnos**. Da bi postopke sprejema in skrbi bolje prilagodili njihovim dejanskim potrebam, bi bilo na vseh stopnjah sprejema potrebno zagotoviti **ustrezno število usposobljenega kadra** in dodatno **usposabljanje** vseh, ki so z njimi v stiku (o kulturno občutljivi komunikaciji, otrokovih pravicah, delu z ranljivimi skupinami itd.).

Tudi **azilni postopki niso v celoti prilagojeni** potrebam otrok. Otroci potrebujejo posebno podporo, da lahko med samim azilnim postopkom izrazijo zahtevo po pravni zaščiti in da razkrijejo svojo življenjsko zgodbo. Nosilci odločanja pogosto ne upoštevajo otrokovega kulturnega ozadja in njihovih sposobnosti, kar lahko negativno vpliva na končno odločitev o otrokovi prošnji za azil. Nujno potrebno je dodatno usposabljanje za izpraševalce, prevajalce in odločevalce, ki so del azilnih postopkov ali s katerimi otrok v prihaja v stik ob uveljavljanju pravic. Vse postopke in komunikacijo pa je potrebno prilagoditi starosti, sposobnostim in kulturnemu ozadju otrok.

Integracija otrok in mladostnikov je odvisna tudi od **možnosti odločanja in vpliva**. Zlasti za otroke, nastanjene v azilnih domovih, veljajo predpisi, ki v marsičem omejujejo njihovo možnost samostojnega odločanja. Omejene možnosti preživljanja prostega časa in nezmožnost odločanja o svojih dnevnih rutinah negativno vplivajo na njihovo počutje in proces vključevanja. Nujno je prestrukturiranje praks in reorganizacija dnevnih rutin, da bodo otroci in mladi lahko živeli bolj avtonomno in imeli večji vpliv na svoje življenje. Možnost **biti z družino, sorodniki in prijatelji** je ključnega pomena za blaginjo otrok, še posebej z vidika varnosti, podpore in socializacije. Pri otrocih, nameščenih v azilnih domovih, je potrebno preprečiti ločitev od družine ali ljudi, ki jim zaupajo (sorodniki, prijatelji).

V primeru otrok brez spremstva smo bili v preteklosti priča tudi neprimernim namestitvam skupaj z odraslimi. Zato je potrebno še posebej izpostaviti potencial nove Uredbe o načinu zagotavljanja ustrezne nastanitve, oskrbe in obravnave mladoletnih otrok brez spremstva,¹⁴³ ki za mladoletnike predvideva sprva namestitev v sprejemni center za mladoletnike brez spremstva, nato pa v nastanitvene enote za mladoletnike brez spremstva oziroma mladinska

¹⁴³ [Uredba o načinu zagotavljanja ustrezne nastanitve, oskrbe in obravnave mladoletnikov brez spremstva](#), Uradni list RS, št. 106/23 in 8/24.

stanovanja za mladoletnike brez spremstva. Uredba določa tudi vse postopke oblikovanja individualnega načrta, nastanitve in oskrbe ter vlogo tolmača.

Za prisilno razseljene otroke in mladostnike je **učenje slovenskega jezika ključni izziv**. Znanje jezika je tesno povezano s splošno socializacijo, sklepanjem prijateljstev in sodelovanjem pri pouku in drugih šolskih in obšolskih aktivnostih. Če v Sloveniji ne nameravajo ostati, načrtujejo pot naprej ali verjamejo, da jim naša država ne bo odobrila statusa začasne ali mednarodne zaščite, za učenje jezika niso motivirani. Pomemben vir podpore in pomoči pri učenju jezika so otroci istega jezikovnega ozadja, ki so v Sloveniji že dlje časa (pomoč pri prevajanju in nudenju različnih oblik neformalne podpore). Za osvajanje jezika in integracijo pa je zelo pomembno tudi druženje in prijateljevanje z lokalnimi otroki. Zato je pomembno, da z različnimi oblikami projektnega dela, izvenšolskimi dejavnostmi, igro, športom in podobnim **spodbujamo vrstniško druženje z lokalnimi otroki**.

Odgovornost za uspešno integracijo je še vedno v preveliki meri prepuščena zgolj otrokom/mladostnikom. Takšno dojemanje odraža vsakdanjo realnost, obenem pa vzbuja pomisleke. **Integracija** namreč ni zgolj odgovornost otrok (in njihovih staršev), temveč je dvosmerni **proces, v katerega morajo biti vključeni vsi**, tudi lokalni otroci, starši in skupnost. Ne glede na to, kako zelo se priseljeni otroci trudijo postati člani skupnosti, ne bodo razvili občutka pripadnosti, če jih skupnost ne sprejme oziroma jim sporoča, da niso njen del.

Družina je za otroke najpomembnejši dejavnik blaginje in predstavlja osnovo za oblikovanje identitete in pripadnosti ter podporo uspešni integraciji. Posledično morajo vsi **ukrepi integracije naslavljati celotno družino** in ne zgolj otroka/mladostnika. Če imajo otroci/mladostniki občutek, da njihova družina in/ali etnična skupnost ni sprejeta, to negativno vpliva na integracijski proces.

Na uspešno integracijo otrok ključno vpliva **šolsko okolje, učitelji in šolsko osebje ter drugo strokovno osebje, ki je z njimi v stiku**, če so **usmerjeni v večkulturnost in strpnost**. Pomembno je, da je osebje dobro usposobljeno in izobraženo v smislu kulturnih kompetenc in znanj, ki se navezujejo na integracijo.

Skladno s slovensko zakonodajo in nedavno sprejeto Strategijo so priseljeni otroci, vključno s tistimi s priznano mednarodno zaščito, pri uveljavljanju obsega pravic na področju predšolske vzgoje **izenačeni z državljani Republike Slovenije**; prav tako imajo otroci/mladostniki, ki so tuji državljani oziroma osebe brez državljanstva in osebe s statusom mednarodne zaščite ali začasne zaščite, pravico do obveznega osnovnošolskega izobraževanja pod enakimi pogoji kot državljani, pa tudi na srednješolski in univerzitetni ravni.

4.4. Integracija odraslih

Kot izpostavljeno v integracijskem načrtu Evropske komisije za obdobje do leta 2027 je evropski način življenja vključujoč. Integracija ljudi, ki pridejo v Evropo, je ključna tudi za dolgoročno blaginjo naše družbe in stabilnost naših gospodarstev (Evropska komisija, 2020c). **Integracija** je v načrtu opredeljena kot **pravica in dolžnost vseh nas**. V procesu integracije je potrebno opolnomočiti tiste, ki so prikrajšani in zagotoviti enake možnosti vsem, da bi lahko uživali svoje pravice in sodelovali v življenju skupnosti. Integracija nenazadnje pomeni spoštovanje evropskih vrednot, vključno z demokracijo, pravno državo, svobodo govora,

versko svobodo, pravico do enakosti in nediskriminacije. Te vrednote so temelj našega življenja in sodelovanja (prav tam.).

Pri usresničevanju integracijskih politik moramo biti pozorni na notranjo heterogenost prisilno razseljenih oseb. Ob prihodu se le-te spopadajo s številnimi izzivi, ki so odvisni tudi od tega, kakšni so razlogi za prihod, kakšna je njihova izobrazba, znanje jezikov, kulturni kapital, pa tudi druge spretnosti in značilnosti kot so spol, verska pripadnost in etnično ozadje. Zato morajo biti **integracijske pobude** in podpora **zasnovane ciljno in prilagojeno potrebam posameznikov in posameznic**.

Ključna področja, ki jih pokrivajo politike integracije odraslih, so **osvajanje jezika, izobraževanje, zaposlovanje, zdravje, stanovanjska politika in vključitev v družbeno-kulturno življenje**. Ker se, kot že omenjeno, integracijski proces odvija na lokalnih ravneh, je poleg zakonodajnih smernic ključno, da se integracijski načrti izvajajo v konkretnih lokalnih okoljih. Z namenom lažjega vključevanja je UNHCR za praktike, vključene v integracijske postopke na lokalnih ravneh, izdal konkretne smernice in priporočila za učinkovito vključevanje beguncev: [Municipalities Toolkit Handbook – Slovenian | UNHCR](#)

- Na področju **izobraževanja in usposabljanja** odraslih moramo biti inkluzivni in fleksibilni. Težimo k omogočanju doizobraževanja in pridobivanju novih kvalifikacij ali dokvalifikacij, hitremu prepoznavanju že pridobljenih znanj in usposabljanj. V največji meri spodbujamo in omogočamo učenje slovenskega jezika na formalni in neformalni ravni (v okvirih, ki ga omogočajo država, lokalne skupnosti, posamezni delodajalci, nevladne organizacije in prostovoljna društva ali verske organizacije). Nekatere prisilno razseljene osebe so „preveč“ izobražene. Po podatkih Evropske komisije je četrtnina vseh migrantov visoko izobraženih, visoko motiviranih in ambicioznih, vendar svojih znanj in sposobnosti pogosto ne znajo izkoristiti. Na ravni EU je skoraj 40% previsoko kvalificiranih za delo, ki ga opravljajo, hkrati pa jih ima skoraj petina le osnovnošolsko izobrazbo (Evropska komisija, 2020c). V zadnjih letih je pozornost posvečena možnostim za zaposlovanje oseb z mednarodno ali začasno zaščito in prosilcev za azil v okviru socialnega podjetništva. V nadaljevanju predstavljamo nekaj primerov dobrih praks zaposlovanja prisilno razseljenih oseb v okviru pobud socialnega podjetništva (več v: Reinser, 2023). Prvi primer je Socialno podjetje Sigurna roka d.o.o. (www.sigurnaruka.ba), ki je bilo ustanovljeno leta 2016 v okviru socialno-podjetniškega inkubatorja Mozaik Foundation s sedežem v Bosanski Krupi, BiH. Je ponudnik storitev za starejše, čiščenja stanovanjskih in poslovnih prostorov ter globinskega čiščenja pohištva, preprog in notranjosti avtomobilov. Sigurna roka želi ponuditi zaposlitev ranljivim, zlasti prisilno razseljenim ženskam, ki zaradi pomanjkanja izobrazbe in znanj ali zaradi starosti težko najdejo zaposlitev. Drugi primer je Colori Vivi iz Italije (www.colorivivi.it), ki je ustvarjalna modna delavnica, ki zaposluje begunce in begunke, prosilce za azil in druge prisilno razseljene osebe iz različnih držav sveta. Oblikuje oblačila in modne dodatke, ki odražajo večkulturnost ustvarjalcev. Podoben omenjenemu je tudi Progetto QUID (Italija), socialno podjetje, ki proizvaja oblačila in modne dodatke. Njihovi izdelki so izdelani iz visokokvalitetnih tkanin, ki so jim jih poklonila nekatera vodilna italijanska modna podjetja (www.quidorg.it). V združni projekt Sfrutta Zero/Brez izkoriščanja

(www.dirittiasud.org) iz Apulije so vključeni mladi Italijani in prisilno razseljene osebe. Sfrutta Zero uporablja neizkoriščena zemljišča za pridelavo »etične paradižnikove mezge«, pri čemer omogoča socialno in poklicno integracijo migrantov, beguncev in prosilcev za azil ter spodbuja vrednoti gostoljubja in vključevanja. Primer dobre prakse predstavlja tudi projekt Welcome, ki ga izvaja UNHCR Italija v okviru katerega je bil 522 podjetjem iz celotne Italije podeljen Welcome certificat.¹⁴⁴

- Za uspešno integracijo je pomembna tudi ustrezna **namestitev in stanovanjska politika**. Čeprav lahko koncentracija pripadnikov določenih etničnih skupin, ki se lahko razvije v etnične četrti, deluje podporno, pa po drugi strani na dolgi rok ustvarja segregirane skupnosti, ki se težje integrirajo, prav tako pa so slabo sprejete s strani lokalnega prebivalstva. Neprimerne so tudi namestitve, ki so preveč oddaljene od urbanih središč in težje dostopne namestitve, brez možnosti javnega prevoza ali s slabo javno povezavo. Na podeželju na splošno primanjkuje osnovnih storitev, prisilno razseljene osebe pa so še dodatno depriviligirane zaradi pomanjkanja posebnih podpornih storitev, ki jih potrebujejo. Nenazadnje, socialna in občna družbena izolacija sta za integracijo pogubni in obratno, pogosti stiki med lokalnim prebivalstvom in priseljenci pozitivno vplivajo na manjšanje socialne distance, pa tudi integracijo. Zelo pomembno je, da se koncentrirane oziroma skupinske namestitve prisilno razseljenih oseb na enem območju uspešno skomunicira z lokalno skupnostjo. To pomeni, da se s ciljem manjšanja predsodkov in diskriminacije, pred namestitvijo ustrezno obvesti lokalne prebivalce, sosede in preko večkratnih pogovorov izmenja informacije ter blaži strahove, predsodke in stereotipe.
- Pri integraciji ne smemo spregledati vključenosti v **javni zdravstveni sistem** in dostopnost do vseh zdravstvenih storitev, ki so na razpolago lokalnemu prebivalstvu. Prisilno razseljene osebe se pogosteje soočajo z neizpolnjenimi zdravstvenimi potrebami zaradi omejitev, ki izvirajo iz zdravstvenega zavarovanja, pomankljivega znanja o dostopu do storitev, omejenih finančnih sredstev, jezikovnih ovir ali neprilagojenosti nacionalnega sistema posebnim potrebam migrantov. Pri stikih z zdravstvenim osebjem je potrebno poskrbeti za nemoteno in učinkovito komunikacijo s pomočjo tolmačev_k in kulturnih mediatorjev_k.
- S ciljem integracije se spodbuja sodelovanje in **vključevanje v lokalna športna, dobrodelna, kulturna, verska društva in centre**, sodelovanje z lokalnimi ponudniki neprofitnih storitev na različnih področjih (kot so medgeneracijski centri, univerze za vseživljenjsko učenje ipd.). Integracijske politike se izvajajo na **lokalnih ravneh** z vključitvijo vseh ključnih lokalnih akterjev. Koordinacijo integracijskih politik (izobraževanja, zaposlovanja, stanovanjske, vključitev v družbeno-kulturno življenje lokalne skupnosti) lahko prevzame občina (urad za družbene dejavnosti oziroma za ta namen določena oseba) ali koordinacijsko telo sestavljeno iz predstavnikov ključnih institucij (šola, zdravstveni dom, center za socialno delo, občina ...), ki delujejo v lokalnem okolju. V lokalnem okolju (npr. na občini) se lahko vzpostavi tudi informacijsko točko, kjer je mogoče pridobiti vse ključne informacije v zvezi z urejanjem dokumentov in podporo ter po potrebi tudi tolmača_ko in medkulturnega_o

¹⁴⁴ Dostopno prek: [2023_WELCOME_EN_WEB_2023-12-01.pdf](#)

mediatorja_ko. Lokalne skupnosti (Urad za družbene dejavnosti) v sodelovanju z lokalnimi institucijami morajo sodelovati v promociji medkulturnega sožitja in sobivanja in pri preprečevanju rasizma, predsodkov in diskriminacije. Primer dobre prakse je organizacija dnevov „kuhinje različnih kultur“ s pomočjo lokalnega turističnega društva in podobni dogodki, na katerih se obeleži večkulturnost in večjezičnost ter popestri turistični utrip mesta.

4.5. Integracija migrantk

Študije poenoteno izpostavljajo, da se prisilno razseljene ženske soočajo s t. i. dvojno depriviligiranostjo, ker so ženske in ker so migrantke, zato jim uradni dokumenti EU kot posebno ranljivi skupini posvečajo posebno pozornost tudi ko gre za vprašanja njihove integracije (European Commission, 2020a, 2020b). Kljub temu, da so notranje raznolika skupina, pa njihova ranljivost, primerjalno z moškimi, izhaja iz nižje izobrazbe, nižje stopnje zaposlenosti in težje zaposljivosti, pogoste odvisnosti od moža in družine, tradicionalnih delitev dela, vlog in pričakovanj, ki se nanje navezujejo, podvrženosti potencialnemu nasilju in spolnemu izkoriščanju.

Področja integracije prisilno razseljenih žensk, na katera moramo biti pozorni, in ki jih naslavlja tudi vsi aktualni dokumenti EU, pokrivajo: delo, izobraževanje, jezik, nastanitev, zdravje in družbeno angažiranost/vključenost (European Migration Network, 2022). Prisilno razseljene ženske imajo v EU in tudi Sloveniji na splošno višjo stopnjo brezposelnosti kot nemigrantke in prisilno razseljeni moški. Pri ženskah z majhnimi otroki je stopnja brezposelnosti še bistveno višja (OECD, 2020). Njihovo vključevanje na trg dela je tako eden osrednjih izzivov integracije. Osrednje ovire pri dostopu do trga dela so zlasti jezikovne ovire, »spolna nesorazmerja« na trgu dela, stereotipi, povezani s spolom, in potrebe po skrbi za družino. Dodatni izzivi pri vključevanju na trg dela so tudi pomanjkanje informacij in predvsem ozaveščenosti o njihovih pravicah in možnostih povezanih s trgom dela (npr. informacija o zaščiti pred diskriminacijo, o usklajevanju med poklicnim in zasebnim življenjem, pravice vezane na nosečnost, porodniški in materinski dopust, varstvo predšolskih otrok ipd.). Ključen problem je tudi pomanjkanje pobud za iskanje priložnosti za izobraževanje in delo. Pomembna ovira za vstop na trg dela (pa tudi za doizobraževanje ali prekvalifikacije ipd.) so poleg navedenega tudi odsotnost socialne mreže in širše sorodniške podpore, ter pričakovanja, da so ženske tiste, ki morajo poskrbeti za otroke, družino ali ostarele sorodnike.

Jezikovne omejitve so ključne, saj onemogočajo stik z lokalno skupnostjo, ovirajo komunikacijo s šolo, proces iskanja zaposlitve ter onemogočajo urejanje najosnovnejših birokratskih postopkov. Če ženska ni na trgu dela in je omejena na ozek krog družine, azilnega doma ali podobne namestitve in morebiti drugih članov iste etnične skupnosti, se jezika okolja zelo težko nauči. V družinsko okolje zaprte ženske se pogosto ne udeležujejo jezikovnih tečajev, zato se v odnosu do njih pojavijo napačna prepričanja, da se »slovenskega jezika nočejo naučiti«. Praksa je pokazala, da temu največkrat ni tako. V primerih zaprtih etničnih skupnosti oziroma prisilno razseljenih žensk iz tradicionalnostnih okolij se je kot posebej dragocena izpostavila prisotnost **kulturne mediatorke istega jezikovnega in etničnega porekla**. V želji spodbujanja njihove integracije se svetuje organizacijo tečajev šivanja, druženja, izmenjave receptov, skupnega gledanja filmov in podobnega, preko katerega se izvaja tudi neformalno

učenje slovenskega jezika in učenje o navadah in vrednotah lokalnega okolja (Integra, 2014; PITCH, 2022). Izkušnje iz prekomejnega Integra projekta Slovenija-Italija kažejo, da je v kulturah s tradicionalno delitvijo vlog včasih potrebno pridobiti dovoljenje moža, da se ženska lahko udeleži tovrstnih srečanj ali tečajev. V takšnih primerih pogosto zadostuje, da se možu predstavi dejavnosti in njihov namen. S tem prisilno razseljenim ženskam omogočimo, da pričnejo s procesom integracije (Integra, 2014).

V procesu integracije je pri ženskah potrebno pozornost posvetiti tudi vprašanjem reproduktivnega zdravja, ki zajemajo področja kontracepcije, ginekoloških pregledov, spremljanja nosečnosti, prisotnosti na materinski šoli, poporodne skrbi itd. Pri tem se moramo zavedati, da se dojemanje zdravja, bolezni in zdravljenja lahko glede na kulturo in etnično pripadnost zelo razlikuje (Ličen in dr., 2019). Paziti moramo tudi na dostopnost vseh informacij v jeziku prisilno razseljenih žensk. Prepogosto se namreč dogaja, da v okviru zdravstvene obravnave, na primer ob porodu, podpišejo list soglasja v slovenskem jeziku, ki ga ne razumejo.

Nenazadnje je v njihovem primeru potrebno nasloviti tudi teme preventive in zaščite pred (družinskim) nasiljem, ustrezne namestitve v primeru nasilja, preprečevanja in zaščite žensk pred trgovino z ljudmi in boja proti rasizmu in diskriminaciji ter vključevanja v družbeno-kulturno življenje skupnosti (preko kulturnih društev, športa, etničnih, verskih, dobrodelnih organizacij ipd.).

V Sloveniji trenutno predstavlja poseben izziv integracija begunk iz Ukrajine, saj njihovo število skladno s statistiko na dan 2. 2. 2024 znaša kar 5.058. Večinoma gre za ženske z otroki, torej enostarševske družine, kar izpostavlja posebne potrebe po vključevanju na trg dela in varstvu otrok. Pri njihovem zaposlovanju največ težav predstavljajo jezik, težave s priznavanjem klasifikacij ter varstvo otrok. Ker jih večina navaja, da se v Ukrajino ne nameravajo vrniti, in želijo v Sloveniji ostati, to izpostavlja potrebo po dodatni, nanje usmerjeni podpori pri integraciji, kasneje, ko jih bo njihova matična država (po predvidevanjih) začela pozivati, da se vrnejo v domovino, pa tudi zaščiti.

4.6. Seznam ključnih vladnih in nevladnih organizacij v Sloveniji, ki nudijo podporo procesu integracije

SPLOŠNO PODROČJE DELOVANJA	INSTITUCIJE/ORGANIZACIJE
Prva integracija, nastanitev	Urad vlade za oskrbo in integracijo migrantov
Mednarodna zaščita	Ministrstvo za notranje zadeve
Upravni postopki	Upravne enote
Kulturna raznolikost in enakopravnost/financiranje	Ministrstvo za kulturo
Socialno podjetništvo	Ministrstvo za gospodarstvo, turizem in šport
Ozaveščanje/financiranje	Urad vlade za komuniciranje
	Ministrstvo za delo družino in socialne zadeve

Sociala, enake možnosti in pravičnost	Ministrstvo za solidarno prihodnost
	Center za socialno delo (+ krizni centri)
Zaposlovanje	Zavod RS za zaposlovanje
Izobraževanje, vzgoja, visoko šolstvo, NPK	Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje
	Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in inovacije
	Center RS za poklicno izobraževanje
	Izobraževalni zavodi
Priznavanje izobrazbe	ENIC – NARIC center
ZIP – program začetne integracije	• Veris d.o.o. • Ljudska univerza Koper • Javni zavod Cene Štupar • Andragoški zavod Maribor • Ljudska univerza Celje • Ljudska univerza Kranj • Andragoški zavod Ljudska Univerza Velenje • Ljudska univerza Ravne na Koroškem • Center za izobraževanje in kulturo Trebnje • Ljudska univerza Krško
Preverjanje znanja slovenskega jezika na osnovni ravni	A1, A2 in B2: • Center za slovenščino kot drugi jezik • Andragoški zavod Maribor • Cene Štupar – CILJ, Ljubljana • Center za dopisno izobraževanje Univerzum, Ljubljana • Jezikovni center DOBA Maribor • Ljudska univerza Ajdovščina • Ljudska univerza Celje • Ljudska univerza Koper • Ljudska univerza Kranj • Ljudska univerza Krško • Ljudska univerza Rogaška Slatina • Ljudska univerza Velenje • UPI – Ljudska univerza Žalec • Zasavska ljudska univerza • Zavod za izobraževanje in kulturo Črnomelj • Zavod Znanje Postojna Samo A1: • Ljudska univerza Nova Gorica • Ljudska univerza Sežana • Šolski center Velenje

Orientacijski in podporni programi	Državni izpitni center – RIC
	Slovenska filantropija
	Rdeči križ Slovenije
	Slovenska Karitas
	IOM Slovenija
	ADRA Slovenija
	Človekoljubno dobrodelno društvo UP Jesenice
	Jezuitsko združenje za begunce Slovenije
	Društvo Medkulturni dialog Ljubljana
	Društvo za razvoj prostovoljnega dela Novo mesto (DRPD NM)
	Zavod Povod
	Programi več- in medgeneracijskih centrov, družinskih in dnevnih centrov (npr. Večgeneracijski center Koper)
	Mladinski center Postojna
	Zavod Tri Škofja Loka
	Društvo Novus Velenje
	Kulturno izobraževalno društvo PiNA
	Albansko kulturno društvo Lirija Velenje
	Kulturno društvo Albancev Slovenske Istre "Iliria" Koper
	Akademsko kulturno-umetniško društvo "Kolo" Koper
	KD Behar
	Društvo Adriatika
	Makedonsko KD Kočo Racin obala
	Druga manjšinska in migrantska društva
	Kulturni center Danilo Kiš
	Afriški inštitut
	Mirovni inštitut
	ZRS Koper
	ZRC SAZU

	Radio Študent (radijske oddaje: Enolončnica, Kontrola leta, Podalpski selam, Vjetar u leđa, ...)
	Razvojne agencije (tiste s podpornimi programi z migranti, ponavadi gre za jezikovne tečaje; npr. ICRA)
	Osnovne in srednje šole z integracijskimi programi in dejavnostmi (npr. OŠ Koper, OŠ Livada Ljubljana, SETŠ Koper, ...)
Pravna podpora in informiranje	Center za varstvo človekovih pravic Koper
	PIC – Pravno informacijski center
	Delavska svetovalnica
Socialna ekonomija	Skuhna – socialno podjetje
	Društvo Terra Vera, Kostanjevica na Krki
Financiranje ali sofinanciranje programov za vključevanje migrantov	Občine (npr. MO Koper, MO Ljubljana, Občina Škofja Loka, ...)

4.7. Literatura

- Bhabha, H. K. (1994). *The Location of Culture*. Routledge: London/New York.
- European Commission (2020a). *Action plan on Integration and Inclusion 2021–2027*. Dostopno 21. 11. 2023 na [files_en](#)
- European Commission (2020b). *Joint Research Centre, 'Gaps in the EU Labour Market Participation Rates: an intersectional assessment of the role of gender and migrant status'*, Dostopno 22. 11. 2023 na <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC121425>
- Evropska komisija (2020c). *Integracijski načrt za integracijo in vključevanje za obdobje 2021-2027*. Dostopno: 22. 11. 2023 na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0758&qid=1632299185798>
- European Migration Network (2022). *Integration of migrant women*. Dostopno 22. 11. 2023 na: https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2022-09/EMN_STUDY_integration-migrant-women_23092022.pdf
- Integra (2014). *Rete transfrontaliera per le donne migranti: integrazione sociale, salute sessuale e riproduttiva*. Interreg Slovenia-Italija 2014-2015. Dostopno 3. 12. 2023 na: <https://2014-2020.ita-slo.eu/it/integra>
- Ličen, S., Karnjuš, I., Prosen, M. (ur.) (2019). *Women, migrations and health: ensuring transcultural healthcare/ Donne, migrazioni e salute: assicurare l'assistenza transculturale sanitaria/ Ženske, migracije in zdravje: zagotavljanje transkulturne zdravstvene oskrbe*. Koper: University of Primorska Press. Dostopno 3. 12. 2023 na: <https://www.hippocampus.si/ISBN/978-961-7055-43-6.pdf>

- MiCreate (2019a). *Educational Community and School Educational Community and School Systems: Denmark*. (MiCREATE projektno poročilo). Syddansk Universitet Denmark, Odense & Znanstveno-raziskovalno središče, Koper. Dostopno 3. 12. 2023 na: [D4.1 National Report on Educational Community Final SDU.pdf](#)
- MiCreate (2019b). *Educational Community and School Educational Community and School Systems: Austria*. (MiCREATE projektno poročilo). Univerza na Dunaju, Dunaj & Znanstveno-raziskovalno središče, Koper. Dostopno 3. 12. 2023 na: [D4.1 National Report on Educational Community Final UW.pdf](#)
- MiCREATE (2021). *Comparative Report on Qualitative Research: Newly Arrived Migrant Children* (MiCREATE projektno poročilo). Znanstveno-raziskovalno središče, Koper. Dostopno 3. 12. 2023 na: https://www.micreate.eu/wp-content/img/D5.2%20Comparative%20report%20on%20qualitative%20research%20NAM_webpage_final_feb.pdf
- Micreate (2022). *Case Study Report: Migrant Children in Transition*. (MiCREATE projektno poročilo). Znanstveno-raziskovalno središče, Koper. Dostopno 3. 12. 2023 na: https://www.micreate.eu/wp-content/img/pdf/D8.1_SK.pdf
- OECD (2020). 'How to strengthen the integration of migrant women?', *Migration Policy Debate*, 25, 4- 6. Dostopno 11. 7. 2021 na: <https://www.oecd.org/migration/mig/migration-policy-debates-25.pdf>.
- PITCH (2022). *PITCH - A model for gender-sensitive intergration strategies based on personalised, participatory, local, and multistake holder approaches* (Project). Dostopno 3. 12. 2023 na: <https://pitch-eu.eu/reporting/>
- Reinser (2023). *Priročnik o dobrih praksah. Vključevanje beguncev in prosilcev za azil v družbo preko socialnega podjetništva na programskem območju ADRION*. Znanstveno-raziskovalno središče Koper: Koper.
- Sedmak, M, Hernandez-Hernandez, F., Sancho-Gil, J. M. in Gornik, B. (2022). Reflexion on Migrant Children's Integration and the Role of Education - Editor's Introduction. V M. Sedmak, F. Hernandez-Hernandez, J. M. Sancho-Gil, B. Gornik (ur.), *Migrant Children's Integration and Education in Europe. Approaches, methodologies and Policies*. Octaedro, Barcelona. Dostopno 3. 12. 2023 na <https://octaedro.com/wp-content/uploads/2021/04/9788418615375.pdf>
- *Strategija vključevanja tujcev, ki niso državljani Evropske unije, v kulturno, gospodarsko in družbeno življenje Republike Slovenije* (2023). Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije.
- UNHCR Effective Inclusion of Refugees: participatory approaches for practitioners at the local level ([Effective Inclusion of Refugees: participatory approaches for practitioners at the local level | UNHCR](#))

5. PREPREČEVANJE KSENOFOBIE, RASIZMA, RASNE IN ETNIČNE DISKRIMINACIJE IN S TEM POVEZANIH NESTRPNOSTI

Avtorica: Mateja Sedmak

5.1. Uvod

Slovenija se, sorodno kot druge evropske države, sooča z reguliranimi in nereguliranimi migracijami, ki se bodo v prihajajočih desetletjih, zaradi ekonomskih kriz, globalnih neenakosti, posledic podnebnih sprememb, vojnih konfliktov ter drugih vzrokov, pričakovano intenzivno povečevale. Zaposleni na centrih za socialno delo se zato pri svojem delu vse pogostejše srečujejo z ljudmi drugačnih jezikovnih, kulturnih in verskih tradicij, z begunci, prosilci za azil, otroki brez spremstva, osebami brez državljanstva in drugimi, ki iščejo zavetišče ali si želijo ustvariti dom v naši državi.

Namen tega poglavja je opozoriti na pomen kulture in medkulturne različnosti ter kako lahko le-ta (nehote in nevede) vpliva na delo z odraslimi in otroki, ki prihajajo iz drugih kulturnih, jezikovnih in verskih okolij. Da bi se izognili napačnim interpretacijam in razumevanjem, ki izvirajo iz medkulturne različnosti, je pomembno, da ozavestimo pogosto nezavedne procese »drugačenja«¹⁴⁵ in da razmislimo o pomenu pripadnosti lastni kulturi, morebitnih pojavih ksenofobije, etničnih predsodkov, rasizmov in diskriminacije. Da torej razmislimo o lastni pristranskosti, predvsem pa o načinih, kako preseči napačna razumevanja, izvirajoča iz medkulturne različnosti, in se z ustreznimi znanji opolnomočimo za bolj kompetentno delo z ljudmi drugih etničnih skupin.

V nadaljevanju bomo predstavili pomen medkulturnih razlik in spremljajoče pojave etničnih predsodkov, ksenofobije, rasizmov in diskriminacije ter pojasnili, kako le-ti vplivajo na naše videnje ljudi drugih kultur. Predstavili bomo tudi pomen kulturne ozaveščenosti in kulturnih kompetenc, ki pozitivno vplivajo na preprečevanje in zmanjševanje ksenofobije in rasne ter etnične diskriminacije, obenem pa večajo občutek kompetentnosti strokovnih delavcev, kar vodi v ustrežnejše delo, obravnavo in storitve za prosilce pomoči iz drugih kulturnih okolij.

5.2. Zavedanje in spoštovanje medkulturnih razlik

Za uspešno delo s posamezniki in družinami, ki prihajajo iz drugih držav in so pripadniki drugih etničnih skupin (drugačnih kulturnih, jezikovnih in verskih tradicij), moramo poznati in upoštevati medkulturne razlike. V nadaljevanju bomo navedli nekaj dejavnikov, ki otežujejo spoštovanje medkulturnih razlik in lahko posledično negativno vplivajo na delo s posamezniki in družinami drugih kultur in storitve, ki so jih deležni.

Naš pogled na druge kulture je le redko nevtralen. Pogosto nehote in nevede nanj vplivajo naše vnaprejšnje (napačne) predstave in predsodki, ki smo jih ponotranjili med odraščanjem ali pa so le-ti prisotni kot sprejemljiv del okolja v katerem živimo. Da je delo z ljudmi iz drugih

¹⁴⁵ V procesu »drugačenja« dominantna etična skupina, na podlagi resničnih ali namišljenih značilnosti, pripadnike drugih etničnih skupin označi kot »druge« in drugačne. Drugačenje spremljajo etnični predsodki in stereotipi in vodi v stigmatizacijo in diskriminacijo pripadnikov drugih etničnih skupin.

kulturnih okolij ustrezno, spoštljivo in učinkovito, se moramo zavedati, da na naša videnja in delovanje vplivajo nezavedni procesi, ki izvirajo iz **medkulturne različnosti**. Pripadnost kulturi je, četudi samoumevna, izjemno pomembna in ključno opredeljuje občutek, kdo smo (identiteta), prav tako pa vpliva na naše razumevanje sveta, v katerem živimo, in sveta onkraj naših državnih meja.

Vpliv kulture na naše dojemanje sveta in pripadnikov drugih etničnih skupin, lahko primerjamo z lečo – naša kultura je leča, skozi katero gledamo druge. Pri tem gre za obojestranski proces, tudi drugi ljudje pri opazovanju nas uporabljajo svojo lečo. Pogled na druge torej ni nikoli povsem objektivni in nevtralen, temveč je pogojen s kulturo, v katero smo socializirani, zato je razumevanje vpliva pripadnosti določeni kulturi ključno.

Ko smo v stiku z ljudmi drugih kultur, vere ali rase, nanje pogosto gledamo izključno skozi perspektivo (lečo) lastne kulture, kar pomeni, da je naš pogled **etnocentričen**. Etnocentričen pogled pomeni, da je v procesu vrednotenja drugih kultur ali oseb druge kulture naša kultura (navade, vrednote, način življenja in tako dalje) merilo za ocenjevanje drugih. Naša kultura je videna kot »pravilna«, bolj kot se druga kultura razlikuje od naše, manj je za nas razumljiva in sprejemljiva. V svoji skrajni obliki se etnocentrizem kaže kot prepričanje o lastni kulturni večvrednosti in podcenjevanju oziroma zaničevanju drugih kultur ali etničnih skupin kot manjvrednih in manj razvitih. Tak pogled je seveda pristranski in onemogoča medkulturni stik, komunikacijo in sodelovanje.

Temu nasproten je pristop **kulturnega relativizma**. Skladno z njim skušamo razumeti druge kulture z njihove lastne perspektive. Vidimo jih kot drugačne, vendar enakovredne. Druge kulture si zaslužijo isto spoštovanje kot naša. Skladno s tem pristopom nobena kultura ni več-ali manj vredna, vsaka kultura je dojeta kot svet zase in kot taka »celovita« in »popolna«. S pristopom kulturnega relativizma poskušamo prakse ravnanja in navade drugih etničnih skupin razumeti v okvirih širšega zgodovinskega, družbenega in socialnega konteksta. Seveda to ne pomeni, da se moramo strinjati ali sprejeti vse prakse ravnanja, vrednote ali tradicionalne elemente druge kulture. Na to opozarja tudi antropologija človekovih pravic, ko poudarja, da so določena načela kot na primer otrokove pravice, med katere prištevamo na primer prepoved mladoletnih porok v naši državi, nad pravico določene kulturne skupnosti do prakticiranja svojih tradicionalnih običajev. Zakon, ki ščiti otroke, je v tem primeru nad kulturnimi praksami neke etnične skupnosti. V primerih, ko smo priča kršenju človekovih in otrokovih pravic, kot so zapisane v naši zakonodaji, moramo biti pri uporabi pristopa kulturnega relativizma izjemno previdni (Gornik, 2020).

5.3. Kaj vpliva na naš odnos do ljudi drugih etničnih skupin?

V stikih z ljudmi drugih kultur ali ras so pogosto prisotni **kulturni/rasni stereotipi** oziroma **kulturni/rasni predsodki**. Kulturni ali rasni **stereotipi** so poenostavljene ideje in prepričanja, ki se uporabljajo za opisovanje ali predstavljanje določene kulture ali skupine ljudi. Stereotipi pa so osnova za ustvarjanje (napačnih) predpostavk oziroma **predsodkov** o posameznikih in skupinah ljudi. Pri kulturnih ali rasnih predsodkih gre namreč za to, da si o nekom ustvarimo mnenje ali domnevo zgolj zato, ker pripada določeni etniji (kulturi) ali rasi. Gre za **vnaprejšnje nepreverjeno predvidevanje**, da bo nekdo tak, kot si predstavljamo, da naj bi bil *tipičen* predstavnik določene etnične ali rasne skupine. To ne pomeni, da nekateri posamezniki

določene etnije niso takšni, pomeni pa, da zagotovo niso vsi posamezniki takšni. Tako ne moremo za vse Italijane reči, da radi jedo testenine, čeprav jih mnogi med njimi najbrž res ali da imajo vsi Afričani smisel za ritem.

Kulturni in rasni stereotipi in predsodki so lahko pozitivni (»Tajci so prijazni in uslužni«) in negativni (»Kitajci so umazani«), oboji pa predstavljajo nerealna pričakovanja, ki vplivajo na medkulturno komunikacijo in sodelovanje. Kulturni predsodki delujejo na način, da lastni kulturi najpogosteje pripisujemo pozitivne predsodke kot »Slovenci so pošteni«, drugim kulturam, pa negativne kot »Egipčani te bodo opeharili«.

Na tem mestu je pomembno izpostaviti tudi pojav nevarnih **spolnih stereotipov**, ki se pojavijo na presečišču **spola, rase in etnične pripadnosti**. Neprimerna obravnava begunk in prosilk za azil lahko izvira iz spolnih stereotipov, ki se nanašajo na določene etnične skupine, mednje sodijo prepričanja kot so: »Ukrajinke in Rusinje so spolne delavke«, »Azijke so submisivne in rade ustrezajo moškim«, »Kubanke so vročerkvne«, »Temnopolte ženske si želijo belskega moža«. Takšni stereotipi lahko vodijo v spolno diskriminacijo, pa tudi spolno nasilje, ter krivijo ženske za situacije, v katerih so se znašle. Zamegljujejo pa tudi dejstvo, da je za vsako (spolno) nadlegovanje ali nasilje vedno odgovoren napadalec in ne žrtev.

Pri pojavu **rasizma** gre za skrajno negativno stališče do pripadnikov drugih ras in prepričanje o njihovi manjvrednosti. Rasizem oziroma rasna ideologija izhaja iz prepričanja o obstoju več različnih ras na osi več- in manj vrednosti in zagovarja stališče, da lahko zgolj na osnovi barve kože ali drugih vidnih fizičnih značilnosti posameznike umestimo v določeno »raso«. Rasa je relativno nov fenomen in družbeni konstrukt, ki se pojavi v 17. stoletju sočasno z odkrivanjem drugih kontinentov in kultur. Če trdimo, da je rasa družbeni konstrukt, to ne pomeni, da zanikamo obstoj fizičnih raznolikosti med ljudmi. Te razlike so realne, vendar ne sovpadajo z (še vedno zelo razširjeno) rasno klasifikacijo, ki temelji na barvi kože. Notranja fizična raznolikost med ljudmi določene »rase« je namreč večja kot fizična raznolikost med domnevnimi pripadniki različnih »ras«. Problematično je predvsem to, ko ljudem, na osnovi fizičnih lastnosti pripisujemo določene (pogosto negativne) lastnosti kot »Črnci so po naravi manj sposobni«, »Afričani so leni«, »Indijci so otročji« in podobno. Poleg pojava rasizma smo danes priča **kulturnemu rasizmu** (Balibar, 1991), ko druge dojemamo kot manjvredne ne več na osnovi rase, temveč kulture in njenih elementov – primer kulturnega rasizma, ki smo mu priča v zadnjih desetletjih, je na primer odnos do etničnih skupin muslimanske vere.

V medetničnih odnosih je pogost diskurz »drugosti« in »drugega«, ki je povsem drugačen od nas in naše kulture. Spivak (1985) je bila prva avtorica, ki je uporabila idejo »**drugačenja**«. Pri procesu drugačenja, pravi, gre predvsem za moč. Etnična skupina, ki ima moč (Evropejci) določi kdo je »drugi« (Arabci, Afričani, Aziati). Said (1978) je prvi opozoril na evropocentrični pogled na Vzhod, ki ga zahodnjaki dojemamo bodisi kot eksotičnega, bodisi kot odklonskega. Iz evropske perspektive so tako kulture vzhoda in bližnjega vzhoda videne kot tuje, nevarne, nerazumljive in povsem drugačne. Takšnemu pogledu, ki pretirano izpostavlja (domnevno nepremostljive) razlike med zahodom in vzhodom, pravimo tudi **Orientalizem**.

V tem okviru velja omeniti še pojav **ksenofobije**, ki označuje neutemeljen strah, pravzaprav že sovražnost do tujcev. Ksenofobija onemogoča medkulturni stik in medkulturno sodelovanje. Vpliva pa tudi na obravnavo ljudi, ki prihajajo od drugod.

5.4. Preprečevanje ksenofobije, rasizma, rasne in etnične diskriminacije in s tem povezanih nestrpnosti

Vsi navedeni pojavi (etnični stereotipi in predsodki, rasizem, ksenofobija) so problematični, če se jih ne zavedamo in jih ne ustrezno naslovimo, saj vodijo v rasno in etnično diskriminacijo, stigmatizacijo, okrivljanje (tujci so krivi za vse), pa tudi izločanje/ločevanje oziroma segregacijo.

Diskriminacija pomeni neenako obravnavo ljudi, neenak dostop do storitev ali zaščite zaradi »napačnega« materne jezika, kulture, vere ali barve kože. Diskriminatorna ravnanja izhajajo iz etničnih predsodkov in rasizmov. Da bi se izognili etničnim predsodkom in diskriminatornim praksam ravnanja je pomembno, da so osebe, ki profesionalno delajo s posamezniki in družinami iz drugih kulturnih okolij, **kulturno ozaveščene** in da so nosilke ustreznih **kulturnih kompetenc**.

Kljub temu, da so uporabniki storitev pripadniki različnih kultur, jezikov, religij, prepričanj in vrednot, so storitve, programi in delo s posamezniki/ki in družinami najpogostejše »kulturno slepi«, kar pomeni, da ne upoštevajo medkulturnih razlik in posebnosti. Zgolj v zadnjem času se je pričelo govoriti o pomenu kulturne ozaveščenosti in potrebi po dvigovanju kulturnih kompetenc.

Zakaj pravzaprav potrebujemo kulturne kompetence in specifična znanja in zakaj ni dovolj, da je oseba, ki dela z ljudmi drugačnih kulturnih in etničnih ozadij srčna, empatična ali zgolj strokovna? Tudi strokovnjaki lahko, če niso nosilci specifičnih kulturnih kompetenc in medkulturnih znanj, kljub dobronamernosti, nevede in nehote obnavljajo medetnične predsodke in stereotipe, kar negativno vpliva na medkulturno komunikacijo, sodelovanje in zaupanje.

Kaj pa so kulturne kompetence? Kulturne kompetence so skupek znanj, veščin in vedenj, s katerimi izboljšamo razumevanje kulturnih razlik, povečamo občutljivost za medkulturno različnost, spoštovanje in sprejemanje kulturnih razlik in ustreznejše odzivanje in ravnanje. Kulturne kompetence pa prispevajo tudi k zmanjševanju strahu pred tujci in manjšajo možnost napačnih predpostavk (predsodkov) o ljudeh drugih kultur ali ras. Kulturne kompetence omogočajo boljšo komunikacijo, sodelovanje in delo/storitve za ljudi drugačnih kulturnih ozadij.

Kulturno kompetentna oseba bo tako pri obravnavi mladoletnega migranta brez spremstva upoštevala dejstvo, da ideja otroštva (kdo je otrok, kako naj se otrok obnaša, ter kaj je otrok pri določeni starosti sposoben) kulturno relativna. To kar je »tipično« za slovenskega oziroma evropskega otroka, ni »tipično« za otroka, ki prihaja iz Afganistana, Sirije ali Eritreje. Tudi pri obravnavi begunskih družin moramo biti posebej pozorni na naša prepričanja o partnerskih odnosih, vzgoji otrok, vlogi očeta in matere. Prepričanja in vrednote, ki jih gojimo, so prepričanja in vrednote naše kulture in našega družbenega okolja. Koncept »prave« vzgoje in pričakovanja v odnosu do otrok (kaj naj bi otrok počel, oziroma ne počel, kako naj se obnaša) se med različnimi kulturami lahko zelo razlikujejo.

Skrb za izboljšanje kulturnih kompetenc je ključna, saj te prinašajo številne pozitivne učinke tako za same zaposlene, kot za osebe, s katerimi delajo. Konkretno, kulturne kompetence manjšajo možnost predsodkov in stereotipiziranja, manjšajo strah in odpor, večajo razumevanje

povedanega, dane situacije in konteksta in večajo občutek kompetentnosti, suverenosti v delovanju in odločanju. Posledično vplivajo na boljšo komunikacijo, določanje najboljše koristi za otroka, odločitve, ki zadevajo begunce, mladoletne migrante brez spremstva itd. Kulturne kompetence pa tudi izboljšujejo počutje migrantov, vzpostavljajo vključujoče okolje in izboljšajo storitve in delo ter na dolgi rok pozitivno vplivajo tudi na integracijo tistih, ki ostanejo v Sloveniji.

Kulturnih kompetenc se žal ne moremo naučiti na hitro, temveč gre pri njihovem pridobivanju za dolgotrajen proces učenja in usposabljanje, skozi katerega se osebno razvijamo in nadgrajujemo (Bufoin in dr., 2016). Kulturnih kompetenc tako ne moremo zožiti na serijo receptov »kaj početi« in »česa ne početi« ali »kako razumeti« osebo iz določene etnične skupnosti. Kulturne kompetence, ki jih na tak način zožimo na poenostavljene napotke delovanja, celotne etnične skupnosti opisujejo kot notranje homogene, s poenostavljenimi in enostavno prepoznanimi (pogosto negativnimi značilnostmi) in se torej zlahka prelevijo v napačne stereotipe (npr. »Afganistanci so verski fanatiki«, »Muslimani imajo ženske za manjvredne«). Kulturno kompetentna obravnava pomeni, da smo pozorni na povedano, kot tudi na neverbalna sporočila, da znamo ustrezno prepoznati razlike v vrednotah, prepričanju in ravnanju, da prepoznamo ovire, ki izvirajo iz medkulturne različnosti, ter da se znamo ustrezno približati nekomu druge vere in kulture (Ibid.).

Pri stiku in delu z ljudmi, ki prihajajo iz drugih kulturnih okolij, moramo biti pozorni tudi na možnost **kulturnih nesporazumov**, kar pomeni, da morebitni nesporazum, konflikt ali kočljiva situacija ne izvira iz osebnega nestrinjanja ali nasprotovanja, temveč gre za **kulturno pogojeno** (različno) **dojemanje** situacije. Kulturni nesporazumi se lahko nanašajo na način govora (govorica, ki je glasna, dinamična, je lahko za nekoga ogrožajoča in žaljiva), neverbalno komunikacijo (gledanje v oči je lahko znak spoštovanja ali nespoštovanja), fizično bližino (ki je lahko znak zaupanja, naklonjenosti ali vzbuja nelagodje in je ogrožajoča) in podobno.

V medkulturnem odnosu je ključna ustrezna in **kulturno občutljiva komunikacija**, ki izraža spoštovanje v odnosu do osebe s katero govorimo, upošteva medkulturno različnost in teži k razumevanju, dialogu in ustvarjanju varnega prostora za izražanje za vse vpletene. Kulturno občutljiva komunikacija pomeni, da se potrudimo razumeti sogovornika_co in če je potrebno prilagodimo hitrost govora, se poslužujemo prevajalca_ke, tolmača_ke ali kulturne_ga mediatorke_ja, omogočamo tudi neverbalne ali alternativne načine izražanja (risbe, fotografije, ipd.) s ciljem, da sogovornika_co razumemo.

Pri delu z otroki ali odraslimi drugačnih kulturnih ozadij je zmotno tudi, če jim želimo na napačen način pokazati, da nam je mar, da jih razumemo, oziroma da smo »na njihovi strani«, kar se kaže v:

- podcenjevanju sposobnosti, iznajdljivosti in odpornosti posameznikov, zgolj zato, ker pripadajo kulturi, ki je primerjalno z našo kulturo tehnološko »manj razvita«,
- se nam zgolj smilijo in jih ocenjujemo kot nemočne, pomoči potrebne, odvisne,
- pokroviteljskem odnosu, ki ga nakazujejo prepričanja kot »jaz vem kaj je dobro zate« ali »jaz bom poskrbela zate«,
- pretirani popustljivosti, zgolj zato, ker je nekdo druge kulture, mu dovolimo, kar nikoli ne bi pripadniku naše kulture (»saj ne razume«, »ker se mi smili«).

5.5. Kako krepiti kulturne kompetence?

Pri strokovnem delu s prisilno razseljenimi osebami z drugačnim jezikovnim, kulturnim in verskim ozadjem, je pomembno zavedanje, da smo vpeti v lastno kulturo, ki vpliva na naše vrednote, na naše dožemanje tega »kaj je sprejemljivo in kaj ne«, na naše razumevanje sveta in drugih ljudi. Večkrat moramo kritično razmišljati o tem, kako vidimo druge ljudi in se iskreno zazreti v lastne strahove pred drugačnim in tujim in ozavestiti lastne etnične predsodke. Ne smemo pozabiti, da smo vsi nosilci etničnih predsodkov in stereotipov. Zato je ključno, da se jih zavedamo, jih prepoznamo ter postopoma poskušamo odpraviti.

Prav tako se zavestno poskušamo izogibati vnaprejšnjim (zdravorazumskim) predpostavkam, kaj si kdo želi, kaj kdo potrebuje, kaj je za nekoga dobro in kaj nekdo misli – še posebej, če oseba prihaja iz drugih kulturnih okolij. Zapustiti moramo svoje delovanje »kot po navadi«. Istočasno, ne smemo soditi drugačnega načina delovanja, drugačnih vrednot, videza, oblačenja in vedenja, ki nam je tuje ali ga ne razumemo. Pomembno je, da krepimo veščine pozornega opazovanja, poslušanja, potrpežljivosti in empatije. Na splošno moramo gojiti odprtost do drugačnega, radovednost do nerazumljivega in fleksibilnost pri sprejemanju drugačnosti. Če je le mogoče, nadgrajujemo svoje znanje o različnih kulturnih praksah in svetovnih nazorih in gojimo spoštovanje do drugačnosti, do drugih ljudi in kultur. Delamo na tem, da se učimo ustrezne komunikacije in se trudimo za učinkovito komunikacijo (če je potrebno sodelujemo z usposobljenim tolmačem_ko in kulturnim mediatorjem_ko, omogočamo alternativne načine komunikacije). Skratka, da težimo h kulturni ponižnosti.

Včasih je težko enoznačno določiti kulturno ustrezno ravnanje/delovanje. Ali je bilo naše delovanje kulturno (ne)primerno bomo najlažje ugotovili s pozornim opazovanjem odzivov na naša dejanja in komunikacijo ter z občutljivim in empatičnim pristopom do drugega.

5.6. Literatura

- Balibar, E. (1991). Is There a 'Neo-Racism'? V E. Balibar & I. Wallerstein (ur.) *Race, Nation, Class, Ambiguous Identities*. London, New York: Verso.
- Bofulin, M. in druge (2016). *Kulturne kompetence in zdravstvena oskrba: Priročnik za razvijanje kulturnih kompetenc zdravstvenih delavcev*. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje.
- Chimakonam, J. O. (2020). Othering, Re-othering, and De-othering. V E. Imafidon (ur.) *Handbook of African Philosophy of Difference*. Handbooks in Philosophy. Springer: Cham, 433–448.
- Gornik, B. (2020). *Antropologija prava in človekovih pravic*. Znanstvena založba Annales: Koper.
- Humljan Urh, Š. (2013). Kulturno kompetentno socialno delo : etnična občutljivost in antirasistična perspektiva v socialnem delu za učinkovito delo s pripadniki etničnih manjšin in za učinkovito delo v večkulturnem okolju. Fakulteta za socialno delo: Ljubljana.
- Isaac, B. (2009). Ethnic Prejudice and Racism. V B. Graziosi, Ph. Vasunia & G. Boys-Stones (ur.), *The Oxford Handbook of Hellenic Studies*. Oxford Academic: Oxford.
- Käkelä, E. (2020). Narratives of power and powerlessness: cultural competence in social work with asylum seekers and refugees. *European Journal of Social Work*, 23(3), 425–436.
- Karmelj, N. (2017). *Kulturna kompetentnost strokovnih delavk in delavcev v službah za psihosocialno podporo in pomoč*. Diplomsko delo. Fakulteta za socialno delo: Ljubljana.
- Rugkåsa, M. & Signe Y. (2021). From culturalisation to complexity – a critical view on the cultural competence discourse in social work. *Nordic Social Work Research*, 11(3), 239–248.
- Said, E. (1978). *Orientalism*. London: Penguin Books.
- Sousa, P. & José L. A. (2017). Culturally sensitive social work: promoting cultural competence. *European Journal of Social Work* 19(3), 1–19.
- Spivak, G. C. (1985). The Rani of Sirmur: An essay in reading the archives. *History and Theory*, 24(3), 247–272.

6. PRILOGE

6.1. Opomnik za pogovor z otrokom

Pri vzpostavljanju stika in delovnega odnosa z otrokom je pomembno poskrbeti za varno, prijetno in zaupno okolje, poskrbeti za prisotnost tolmača_ke, ki je sočasno tudi v vlogi kulturne mediatorje, mediatorja, saj nam lahko pomaga razumeti specifičnosti okolja in običajev iz katerih otrok prihaja. Tekom pogovora je potrebno upoštevati temeljna načela strokovnega dela in voditi pogovor na način, ki je do otroka spoštljiv, vključujoč in usmerjen k iskanju rešitev, ki so v največjo otrokovo korist.

V nadaljevanju je opomnik¹⁴⁶, ki vam lahko služi kot pripomoček pri pogovoru z otrokom.

Sledimo temeljnim načelom strokovnega dela

- Nediskriminacija
- Najboljša korist otroka
- Pravica do preživetja in razvoja
- Stališča otroka

Vzpostavljanje delovnega odnosa z otrokom: Naš prvi odziv je ključnega pomena!

- ⇒ Kako se bo otrok soočal s situacijo.
- ⇒ Ali bo otrok sploh deležen pomoči.
- ⇒ Lahko vpliva na to ali bodo drugi otroci sploh prosili za pomoč.

Priprave na pogovor

- Kdo? Kdaj? Kje?
- Kaj želiš izvedeti?
- Kaj že veš?
- Kaj je namen intervjuja?
- Bodi pozoren_a na kulturne razlike, razlike ki izvirajo iz spola ali spolne identitete, vpliva travme.
- Upoštevaj otrokovo starost, zrelost in razvojno fazo, ko se odločaš kako boš pristopila do otroka ter kako se mu boš predstavila.
- Skušaj se postaviti na njihovo mesto. Mogoče so prestrašeni, jezni, zmedeni, občutijo frustracijo, so žalostni.

Pomen stika

- Pred in med pogovorom, upoštevaj pomen različnih oblik stika.
- Kaj je kulturno sprejemljivo?
- Ali naš pristop otroka tolaži in ga umirja, ali mu sproža spomine na otrokovo preteklo izkušnjo?
- Razmislimo:

¹⁴⁶ Opomnik je pripravil UNHCR.

- Kaj lahko pomeni očesni stik?
- Kaj lahko pomeni nasmeh?
- Kaj pomeni, če otroka vprašamo dvakrat isto stvar?
- Kaj lahko pomeni dotik roke?

Okolje in potek pogovora

- ✓ Srečajte se z otrokom osebno. Predstavite sebe in prevajalca_ko.
- ✓ Pojasnite kako bo potekal pogovor.
- ✓ Poskrbite za to, da je prostor varen in zaupen.
- ✓ Poskrbite, da je v prostoru voda in da so na doseg roke papirnati robčki.
- ✓ Postavite sedeže tako, da ustvarijo zaupen prostor, a sočasno skrbijo za potrebno medosebno razdaljo.
- ✓ Poskrbite, da je v prostoru papir, svinčniki, barvice, igralne karte, itd.
- ✓ Del predstavitve sebe opravite, ko sedite v prijateljski drži.
- ✓ Bodite pozorni na ton glasu.
- ✓ Preverite ali otrok razume prevajalca_ko.
- ✓ Dopustite otroku čas, da razmisli, da se spomni, da pojasni in se izrazi.
- ✓ Ne priganjajte otroka. Dajte mu čas, da govori.
- ✓ Ohranite spoštljiv odnos tudi ko se vznemiri, postane jezen.

Pristop k pogovoru

- Vzpostavite **osebni stik** z otrokom od samega začetka. To storite tako, da vzpostavite neposredni stik z otrokom. Vprašajte otroka:
 - “Kako se v tvojem jeziku reče zdravo?”
 - “Kako se v tvojem jeziku reče „kako je tvoje ime“?”
 - “Kaj rad počneš? – Tudi meni je to všeč... Ko sem bila mlada...”
- Intervju je **dialog** – otrok lahko postavi vprašanja v tem dialogu.
- Izogibajte se neposrednih vprašanj. **Spodbujajte pogovor.**
- Bolj ko bo otrok imel jasno informacijo in vednost o tem kaj je **namen pogovora**, kako bo **potekal**, kaj bo možen **izid** tega pogovora, bolj verjetno bo odgovarjal na vprašanja na odkrit način.
- **Spodbujajte** otroke, da govorijo o težkih temah, a jih v to **ne silite**.
- Včasih so otroci pripravljeni na pogovor, ampak je pogovor zanje **težak**. Če to zaznate je v veliko pomoč, če pogovor **preusmerite** v vsebine, ki so manj osebne.
- Nekatera vprašanja in pristopi bodo otroke spodbudili k temu, da delijo informacije, medtem ko lahko druga vprašanja delujejo zaviralno.

- Uporabljaljaj **pristop lijaka** – začni s široko zastavljeno temo, potem pa preidi v detajle.

Osnovna pravila pogovora

- Prijateljsko in prijetno vzdušje, ki spodbuja zaupanje
- Pozitivni odzivi in komentarji na otroka
- Pokaži interes, poišči skupne točke
- Vprašaj otroka ali ima kakšno vprašanje, ki ga posebej zanima ali ga je strah
- Dogovori se z otrokom o temeljnih pravilih
 - ⇒ Da lahko vpraša za odmore
 - ⇒ Da ima pravico ne odgovoriti na vprašanja
 - ⇒ Pojasnilo, da boš morala nekatere stvari zabeležiti in kaj se bo s tem zgodilo
- Preveri ali je otrok razumel kar si povedala
- Pojasni vprašanja iz različnih perspektiv („Nisem te povsem dobro razumela, ko si govoril o x. Lahko poveš kaj več?“)

Primeri vprašanj

- Kako si preživel zadnje dni?
- Povej mi kaj o tvojem življenju v tvoji vasi/državi.
- Imaš kakšen vesel spomin na dom?
- Imaš kakšen spomin, ki te razžalosti?
- Bi se želel pogovarjati o teh žalostnih spominih, stvareh, ki so se ti zgodile?
- Včasih se otrokom in njihovih družinam zgodijo stvari, ki se jih sramujemo, o njih težko govorimo ...
- Te modrica na vratu boli? Te je bolelo, ko si bil poškodovan? Bi želel povedati, kaj se je zgodilo?

Vprašanja, ki se jih izogibamo

- Kako si lahko...?
- Zakaj si...?
- Zakaj nisi...?
- Zakaj ne...?

Namesto tega vprašajmo

- Bi želel govoriti o tem kaj se je zgodilo?
- Je bil kakšen poseben razlog, oseba, ki je preprečila, da bi...

Razumevanje otroka

- Zavedaj se, da se lahko informacije, ki si jih pridobil_a, spremenijo.

- Spomin otrok deluje nekoliko drugače, različne stvari si bolj ali manj zapomnijo v različnih obdobjih otroštva, kar lahko vpliva na to, kako pripovedujejo svojo zgodbo.
- Ne pozabi torej, da če se zgodba spremeni, to ne pomeni nujno, da otrok laže ali ni iskren do tebe.

Sodelovanje s prevajalci

- Pogovor načrtuj skupaj s prevajalcem
- Zagotovi razbremenilni pogovor po intervjuju
- Prevajalec mora:
 - Podpisati izjavo o zaupnosti ter kodeks etike
 - Imeti občutek za delo z otroci in se ob njih počutiti sproščeno
 - Imeti zmožnost, da vzpostavlja stik z otrokom na naraven način
 - Razumeti kulturne kode in kulturni kontekst otroka
 - Vedeti, kakšne so omejitve prevajalca in kakšna je vloga prevajalca
 - Imeti pozitiven in interaktiven stik s strokovno delavko

Zaključevanje pogovora

- Vprašaj otroka ali je karkoli drugega, kar bi želel deliti.
- Informiraj otroka o tem, kaj se bo zgodilo po pogovoru.
- Otroku zagotovi, da bodo pridobljene informacije ostale zaupne in bodo deljene le z osebami, ki zanje morajo vedeti, zato da zagotovijo pravočasno in primerno podporo in zaščito otroka.
- Vedno informiraj otroka o tem kaj se dogaja z njegovim primerom.
- Če se otroka napoti do drugih služb, ga spremljaj do tja ali določi osebo, ki bo otroka spremljala. To otroku pojasni.
- Poskrbi, da je primer ustrezno dokumentiran in da so napotitve zabeležene.

6.2. Komunikacija s prisilno razseljenimi osebami: priporočila ¹⁴⁷

KOMUNIKACIJA S PRISILNO RAZSELJENIMI OSEBAMI: KAJ JE PRIPOROČENO IN KAJ ODSVETOVANO?	
PRIPOROČENO	NI PRIPOROČENO
Obrazna mimika 	
• Kulturno primeren očesni stik • Toplina in skrb se odražata v obrazni mimiki • Oči na enaki višini s sogovornikom_ice • Primerno raznolika, dinamična obrazna mimika • Usta so sproščena, občasno se nasmehnemo	• Izogibanje očesnemu stiku • Strmenje v osebo ali stvar • Kritično dvigovanje obrvi • Oči so pod ali nad očmi sogovornika_ice • Pretirano kimanje • Zamrznjen ali tog izraz na obrazu • Neprimerno smehljanje
Telesna govorica 	
• Roke in dlani so zmerno izrazne • Primerne geste • Telo se nagiba rahlo naprej, odraža pozornost a tudi sproščenost • Fizično smo na isti višini kot sogovornik_ica	• Tog položaj telesa • Tesno sklenjene ali prekrizane roke • Telo usmerjeno stran od sogovornika_ice • Igranje z rokami, krčevito gibanje • Sklanjanje ali polaganje nog na mizo • Roke/prsti položeni čez usta • Poudarjanje besed z dviganjem prsta
Govorjenje 	
• Jasno slišen, vendar ne glasen govor • Topel ton glasu • Različni ton glasu, ki odražajo nianse občutkov in čustva sporočila sogovornika_ice • Zmeren tempo govora	• Pretiho govorjenje ali mrmranje. • Monoton glas ali visoka glasnost • Pretirano neformalen jezik • Odtujen jezik (na primer uporaba besed "vaši ljudje") • Predolge tišine • Pretirano živahen govor • Počasni, hitri ali prekinjeni govorni vzorci • Nervozen smeh • Stalno izkašljevanje z namenom čiščenja grla
Fizični prostor 	
• Pol metra med stoloma	• Pretirana fizična bližina ali distanca • Pogovor preko mize ali ovir, kot je računalnik

¹⁴⁷ Priporočila je pripravil UNHCR.

6.3. Pogovor z otrokom: primeri vprašanj¹⁴⁸

Osnovne fraze	Kaj preverjamo
Živijo, moje ime je...	Vzpostavitev stika in osnovne fraze.
Kako ti je ime?	
Sem socialna_i delavka_ec.	
Prosim.	
Hvala.	
Se dobro počutiš?	Preverjanje počutja in potreb.
Si žejen_a?	
Si lačen_a.	
Te zebe.	
Moraš na WC.	
Potrebuješ kaj.	
Veš kje si sedaj?	Preverjanje razumevanja otroka o tem kje se nahaja.
Življenjske okoliščine otroka	
Od kod prihajaš?	Pomagajte si z zemljevidom. Skušajte ugotoviti kraj od koder otrok prihaja.
Koliko si star_a?	
Potuješ sam_a?	Preverjamo ali potuje z družino, znanci, s tihotapcem, trgovcem_ko z ljudmi, naključnimi ljudmi, ki jih je srečal_a.
Kdaj pa si odšel_a na pot?	Preverjamo trajanje poti, možne premore na poti, ki lahko nakazujejo, da je bil otrok vpet v delo.
Koliko časa si že na poti?	
Kako si preživel_a zadnje dni?	Preverjamo trenutno počutje, morebitne ogrožujoče dogodke.
Kako je bilo v ____ (ime države, krajev, ki jih otrok omeni)?	Preverjamo izkušnje na poti.
Se je kaj takšnega zgodilo v ____ (ime države), o čemer bi želel govoriti?	
Dobro bi bilo, da se o tem pogovoriš z nekom. V Sloveniji je veliko organizacij, ki ti lahko pomagajo, prav tako pa ti bo pomagal tvoj zakoniti zastopnik.	Napotitev.

¹⁴⁸ Primere vprašanj je pripravil UNHCR.

(predaj relevantne brošure NVO)	
Si moral_a od kar si zapustil ____ (ime države) delati? Kje pa si delal_a? Si prejel_a plačilo za svoje delo?	Preverjamo vpetost v prisilno delo.
Če da (prejšnje vprašanje): Če se želiš o tem pogovoriti, potem se obrni na Društvo Ključ (predaj kartico z informacijami)?	Napotitev.
Veliko si že dal_a skozi.	Prepoznavanje odpornosti, poguma otroka.
Pogumen_a si.	
Sedaj si na varnem.	Poudarek na zaupnosti, varnosti.
Si tukaj s prijatelji?	Preverjanje trenutnih stikov in njihove narave.
Kako je ime tvojim prijateljem?	
So tvoji starši živi?	Preverjanje situacije glede družine ter morebitnih stikov z družino.
Kje živijo tvoji starši?	
Je tvoja družina na varnem? / So starši na varnem?	
Se je kaj takšnega zgodilo v _____ (ime kraja od koder otrok prihaja)? Bi želel_a o tem govoriti?	Preverjanje morebitnega dogodka, ki je vplival na odločitev o begu.
Tvoji starši vedo kje si?	Preverjanje stika s starši, sorojenci in pridobivanje kontaktov. Vzpostavimo kontakt z družinskimi člani, da preverimo ali so zares svojci (od otroka skušajmo pridobiti podatek, s katerim preverimo ali gre res za starše, npr. vprašamo ime bratranca, če je kdo v družini gibalno oviran in ime te osebe, ipd.). Pri starših preverimo, če vedo kje se otrok nahaja in če so v rednem stiku z otrokom. Preverimo kam otrok gre, h komu in zakaj. Kakšni so načrti otroka. Pojasnimo, kam bo otrok nameščen. Starše informiramo, da bo stik z njimi vzpostavil zakoniti zastopnik_ca ali zaposleni_a UOIM.
Kdaj si nazadnje govoril_a s svojim očetom / mamo?	
Imaš kaj bratov in sester? Kje živijo?	
Imaš mogoče pri sebi telefonsko številko in fotografijo tvojih staršev/brata/sestre/sorodnika?	
Namere	
Kam želiš iti? V katero državo? Veš ime mesta kamor greš?	Preverjanje namer otroka in stikov v ciljni državi.
Imaš koga v _____ (država, kraj kamor gre)?	

Imaš kontakt te osebe? Telefonsko številko, FB kontakt? Ga lahko deliš z mano?	Preverimo kam otrok gre. Vzpostavimo stik z osebo, ki jo navede in podobno kot pri starših preverimo kam otrok gre, kaj bo tam počel, kako potuje, ipd. Stik shranimo in ga posredujemo zakonitemu zastopniku_ici, UOIM.
Kaj bo prva stvar, ki jo boš naredil_a, ko prideš v _____ (ime kraja, države)?	Umirjanje otroka, preusmerjanje na sedanost in prihodnost.
Kaj si želiš, potem ko se spočiješ in umiriš?	Preusmerjanje otroka v premislek o prihodnosti.
Želim ti veliko sreče.	Zaključevanje pogovora.
Nasvidenje!	
Dostop do informacij	
Če potrebuješ pomoč lahko pokličeš na ...	Napotovanje
Na tej spletni strani najdeš informacije o azilu v Sloveniji.	
Tukaj je letak z informacijami o: - Pomoči, ki je na voljo osebam, ki so žrtve trgovanja z ljudmi. - Pomoči, ki je na voljo osebam, ki so žrtve nasilja. - Pomoči, ki je na voljo osebam, ki so izgubile stik s svojimi družinskimi člani. - Humanitarni pomoči, ki ti je na voljo.	

6.4. Kartica počutja: otroci¹⁴⁹

Bolno

Utrujeno

Zaskrbljeno

Veselo

Žalostno

Jezno

¹⁴⁹ Kartico počutja je pripravil UNHCR.

6.5. Kartica počutja: najstniki¹⁵⁰

Bolno

Utrujeno

Zaskrbljeno

Veselo

Žalostno

Jezno

¹⁵⁰ Kartico počutja je pripravil UNHCR.

6.6. Prepoznavanje in prednostno razvrščanje ogroženih otrok v okviru postopkov na meji¹⁵¹

Prvi stik z otrokom in strokovnimi delavkami_cí centrov za socialno delo (CSD) se najpogosteje zgodi v okviru postopkov na notranji ali zunanji (letališče, pristanišče) Schengenski meji. Policija namreč skladno z obstoječim sporazumom med policijo in CSD, obvesti krajevno pristojni CSD o tem, da se na njihovi policijski postaji nahaja otrok, ki potuje brez spremstva odraslih, je bil na poti ločen od staršev ali običajnih skrbnikov ali je izjemno ranljiv. Ob prihodu na policijsko postajo je potrebno izvesti oceno ogroženosti, ki je podlaga za nadaljnje ukrepe.

V nadaljevanju so na levi strani tabele opisane situacije, ki vam lahko pomagajo presoditi stopnjo ogroženosti otroka. S pomočjo barvne lestvice ogroženosti otroka (nujno ukrepanje, visoka, srednja in nizka prioriteta, ni zaznane ogroženosti), ocenite stopnjo ogroženosti ter morebitne ukrepe, ki so nakazani v barvni lestvici pod situacijskimi opisi.

Na podlagi ocene ogroženosti lahko učinkoviteje načrtujete nadaljnje ukrepe. Pri oceni ogroženosti je pomembno, da skušate pridobiti čim več verodostojnih informacij neposredno od otroka, policije, oseb s katerimi otrok potuje ali drugih oseb in/ali organizacij. Pri tem upoštevajte osebne okoliščine otroka, starost in zrelost otroka, morebitne omejitve in ovire, ki lahko vplivajo na presojo, poskrbite pa tudi za prisotnost prevajalca_ke oz. kulturne_ga mediatorja_ke.

Situacija	S pomočjo barvne lestvice označite stopnjo nujnosti odziva
Otrok je v neposredni nevarnosti nastanka fizične ali psihične škode.	
Otroku grozi neposredna nevarnost ugrabitve.	
Otroku grozi neposredna nevarnost tveganja za trgovanje z ljudmi.	
Otrok je resno poškodovan, obolel ali potrebuje nujno medicinsko pomoč.	
Otrok je preživel spolno nasilje.	
Otrok brez spremstva ali ločen otrok pod 5 let starosti (ki potuje sam ali v spremstvu odrasle osebe).	
Otrok brez spremstva mlajši od 13 let (brez skrbnika).	
Deklica brez spremstva z otrokom ali noseča deklica (z ali brez skrbnika).	
Otrok pod 13 let z izjemno ranljivim skrbnikom_co (gibalna ali druga oviranost, bolezen, ipd.).	
Za otroka je bila podana zaveza, da se bo poročil_a.	
Spolna aktivnost med otrokom in odraslim.	

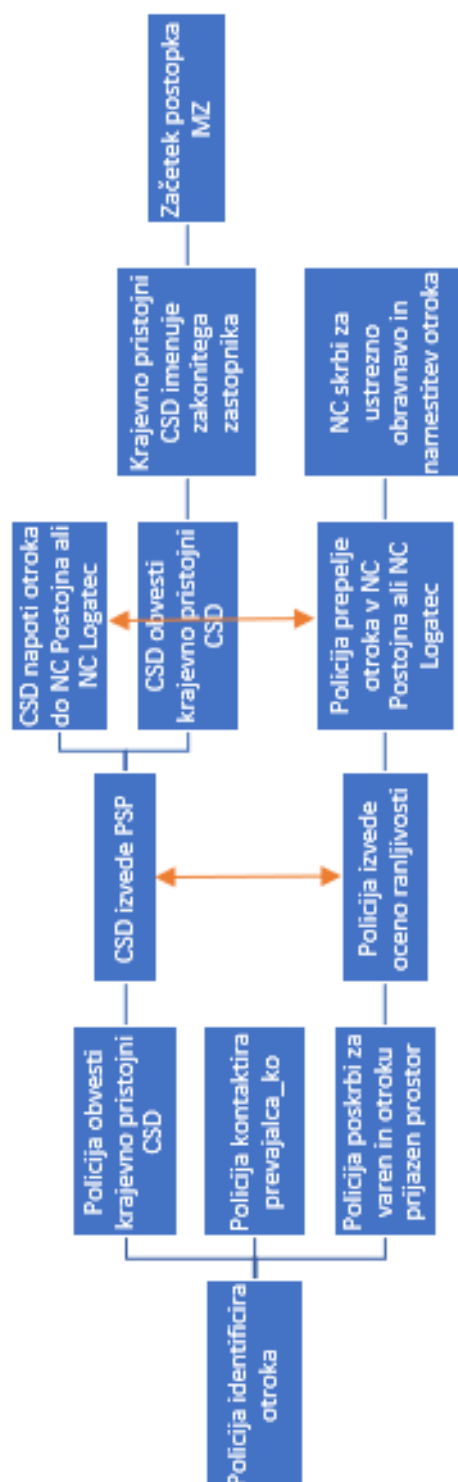
¹⁵¹ Gradivo je del [Zbirke orodij BIP](#), ki so nastale v okviru [Smernic UNHCR o postopku določanja največje otrokove koristi 2021: Ugotavljanje in določanje največje otrokove koristi](#).

Otrok je žrtev najhujših oblik prisilnega dela ali izkoriščanja, vključno s spolnimi zlorabami.	
Otrok je poskusil storiti samomor; otrok je prenehal komunicirati/se pogovarjati.	
Otrok ima poškodbe, ki so posledica nesreče ali bolezni zaradi zanemarjanja (npr. podhranjenost otroka mlajšega od 5 let).	
Malček ali mlajši otrok, ki je utrpel poškodbo zaradi nasilja v družini.	
Otrok, ki je v navzkrižju z zakonom (aretiran, pridržan).	
Otrok z novo/nedavno oviranostjo (invalidnostjo).	
Otrok kaže znake stiske (npr. močenje postelje, jokanje, žalost, agresivno vedenje, itd.).	
Otrok je žrtev hujšega telesnega kaznovanja ali se samopoškoduje.	
Otroci v tveganjih / izkoriščevalskih oblikah dela.	
Otroci, ki so v preteklosti preživeli nasilje, zlorabe, zanemarjanje.	
Ločeni otroci ali otroci brez spremstva v ranljivih skrbstvenih situacijah (skrbnik je ranljiv, ima veliko majhnih otrok, pojavljajo se tveganja povezana s spolom ali etnično pripadnostjo).	
Prisotno je telesno kaznovanje otroka.	
Nezadostna osnovna oskrba otroka (prehrana, oblačila, obutev, higiena).	
Otrok, ki je vključen v pridobitno delo in ima manj kot 16 let.	
Mladolletna nosečnica.	
Otrok, ki trpi zaradi kronične oviranosti/invalidnosti ali bolezni.	
Otrok doživlja ali je priča nasilju v družini.	
Otrok uživa alkohol ali nedovoljene droge.	
Otrok brez spremstva, ki ima skrbnika in ki nima dodatnih potreb po zaščiti.	
Ločeni otroci brez dodatnih potreb po zaščiti.	
Otroci, ki so vključeni v otroško delo.	
Otroci, kjer obstaja tveganje, da ne bodo vključeni v izobraževanje.	
Otrok, ki ima posebne potrebe glede izobraževanja.	
Dekle z otrokom, ki ima skrbnika_co.	
Otrok, ki doživlja občasno telesno kaznovanje.	
Otrok, ki je v družini/gospodinjstvu, kjer je obravnavan drugače od drugih otrok (zanemarjanje).	
Otroci s hendikepom (zmerne in hujše oblike oviranosti).	
Otrokove osnovne potrebe so zadovoljene, za otroka skrbi starš ali skrbnik.	
Otrok in njegova družina so prejeli ustrezno pomoč, ni zaznanih tveganj povezanih s spolnim nasiljem ali nasiljem po spolu.	
Ni zaznanega nasilja. Dejavniki tveganja ali storjene škode so bili naslovljeni in odpravljeni.	
Oseba, ki škoduje otroku ni več v stiku z otrokom.	

Stopnje nujnosti odziva

Nujno ukrepanje	Takojšnja odstranitev otroka. Takojšnja mobilizacija sistemov varstva in zaščite otroka. Varna nastanitev, tajna nastanitev (v primeru neposrednega tveganja TzL). Zagotovitev strokovne podpore otroku, nastanitev v primerni instituciji/organizaciji. Zagotovitev neposredne zaščite in varovanja otroka. Dnevno spremljanje otroka.
Visoka prioriteta	Takojšnje ukrepanje in, če je to potrebno, napotitev na ustrezne specializirane programe v roku 24 – 48 ur. Spremljanje primera na 14 dni. (Mogoče je potrebno takojšnje ukrepanje, preden odidemo od otroka – takoj poročamo nadrejenemu.) Začasna oskrba v instituciji ali ustreznem programu, če je to potrebno. Ocena in načrtovanje v roku enega tedna.
Srednja prioriteta	Priporočilo glede ukrepanja v roku 1 tedna ter tedensko spremljanje primera. Namestitev v začasno oskrbo, če je to primerno. Če je potrebno, če gre za začasno namestitev. Ocena v okviru 2 tednov. Načrtovanje v okviru enega meseca.
Nizka prioriteta	Potrebno je spremljanje z namenom zagotavljanja varnosti in dobrega počutja otroka. Ocena in načrtovanje podpore v roku 1 meseca.
Ni tveganja	Brez nadaljnjega spremljanja Zaključevanje primera

6.7. Shema postopka z otrokom brez spremstva¹⁵²

¹⁵² Prevoz otrok iz Policijske postaje za izravnalne ukrepe oz. policijske postaje do nastanitvenega centra ni stvar zakonske materije. Obstoječi neformalni dogovor med deležniki je, da za prevoze trenutno skrbi policija.

6.8. Napotitveni obrazec¹⁵³

Na podlagi ocene ogroženosti otroka (priloga 6.6.) izpolnite napotitveni obrazec, ki lahko vam in drugim pristojnim institucijam služi kot pripomoček za napotovanje in spremljanje otroka. Obrazec je uporaben tudi za napotovanje oseb, ki se srečujejo z različnimi ranljivostmi.

V prvem delu obrazca označite stopnjo nujnosti (prednostna naloga) ter vnesite vaše podatke (posredoval). Označite tudi ali ste osebo napotili tudi na druge institucije (dodatne napotitve) ter kdaj (datum napotitve).

Vnesite podatke o uporabniku_ci (oz. stranki) ter označite kakšnim tveganjem je izpostavljena oseba (osebe s povečanim tveganjem). Gre za vašo oceno na podlagi pogovora z osebo, družinskimi člani ali drugimi relevantnimi institucijami. Informacija o tem ali gre za posameznika_co, ki je bila izpostavljena določenim tveganjem, bo pripomogla k zagotavljanju kakovostnejših storitev, občutljivih na okoliščine osebe ter sprejemanju na dokazih utemeljenih strokovnih odločitvah.

V nadaljevanju obrazca kratko opišite razlog za napotitev ter povzemite storitve, ki jih je bila oseba že deležna.

V procesu zagotavljanja pomoči po potrebi sodelujte z organizacijami in institucijami kamor je bila oseba napotena. Sodelovanje lahko poteka v obliki sklicevanja strokovnih timov ali sodelovanja v njih, prav tako pa lahko ohranjate neposredni stik z osebo ali izvajalci pomoči.

Napotitveni obrazec

Prednostna naloga: Ali gre za nujen primer? ☐ DA ☐ NE	Posredoval_a: Ime: Vloga / funkcija: Telefon: Naslov:
---	--

Dodatne napotitve: ☐ Policija / ☐ Zdravstveni dom / ☐ Center za socialno delo	Datum napotitve:
--	-------------------------

Podatki o uporabniku_ci	
Ime: Naslov kjer je oseba nastanjena: Telefon: Ime lastnika telefona:	Starost: Spol: ☐ Ž / ☐ M / ☐ drugo

OSEBE S POVEČANIM TVEGANJEM
☐ Ugrabitev/izginotje ☐ Prisilne/težke oblike izkoriščevalskega dela (podobno suženjstvu) ☐ Trgovanje z ljudmi ☐ Mučenje, nečloveško ali ponižujoče ravnanje

¹⁵³ Gradivo je prilagojeno iz [Zbirke orodij BIP](#), ki so nastale v okviru [Smernic UNHCR o postopku določanja največje otrokove koristi 2021: Ugotavljanje in določanje največje otrokove koristi](#).

☐ Diskriminacija in viktimizacija v skupnosti (če so marginalizirani, zanemarjeni ali obstaja verjetnost izpostavljenosti).

☐ Ogrožena ženska z več potrebami o zaščiti/oskrbi

☐ Samska ženska v nevarnosti z več potrebami po zaščiti/oskrbi

☐ Starejša oseba, ki ne more skrbeti zase (potrebuje skrbnika) ali jo skrbnik_ca zanemarja

☐ Starejša oseba z več potrebami po zaščiti/oskrbi

☐ Telesna oviranost – hujša oblika, oseba nima zagotovljene podpore skrbnika_ce

☐ Oseba s posebnimi potrebami- hujša oblika, oseba nima zagotovljene podpore skrbnika_ce

☐ Oviranost, ki je bila pridobljena pred kratkim (npr. zaradi poškodb ali nasilja na poti)

☐ Huda akutna podhranjenost

☐ Rizična nosečnost

☐ Kronična bolezen, oseba ne jemlje zdravil

☐ Kritično zdravstveno stanje

☐ Zasvojenost

☐ Izključenost/nedostop do več osnovnih storitev (hrana, voda, streha nad glavo in druge osnovne potrebe).

☐ Tveganje prisilnega vračanja

☐ Nevarnosti odstranitve

☐ Aretiran_a/pridrzan_a/zadržan_a v državi azila

☐ Oseba je preživela fizično in/ali psihično nasilje, zlorabo ali hudo zanemarjanje

☐ Tveganje zaradi osebnih okoliščin

Otrok v nevarnosti:

☐ Otrok starš

☐ Otrok, ki je v zakonski zvezi

☐ Otrok, ki je skrbnik drugim otrokom

☐ Deklica, ki je mati ali je noseča

☐ Otrok, vključen v najhujše oblike otroškega dela

☐ Otroška/zgodnja poroka

☐ Otrok, ki je preživel izkoriščanje, zlorabo in/ali zanemarjanje

☐ Otroci v navzkrižju z zakonom

☐ Psihična stiska

Otrok brez spremstva ali otrok, ločen od staršev ali skrbnikov:

☐ Otrok, ki je ločen od staršev ali skrbnikov

☐ Otrok brez spremstva

☐ Gospodinjstvo, ki ga vodi otrok

☐ Otrok v institucionalnem varstvu

☐ Otrok v rejništvu

Osnovne informacije/razlog za napotitev: (kratek opis težave, trajanje, pogostost itd.)

Že opravljene storitve: (vključite vse druge napotitve)		
Organizacija	Podpora	Datum

Kopija napotitelja (na katerega se napotuje)
Ime: Naslov: Organizacija: Datum napotitve: Čas napotitve:

6.9.

Kontaktni podatki izvajalcev storitev¹⁵⁴

KONTAKTNI PODATKI IZVAJALCEV STORITEV

[illegible]

¹⁵⁴ V vašem lokalnem okolju so prisotne različne institucije in organizacije, ki izvajajo storitve. Popišite organizacije s katerimi že sodelujete ali bi lahko sodelovali. S popisom organizacij in kontaktov boste izboljšali sodelovanje in učinkovitost. Pri popisu upoštevajte ranljivosti s katerimi se srečujejo osebe na poti, begunci in migranti. Na seznam vpišite ime organizacije, področje delovanja, geografsko območje, ki ga pokriva ter kontaktne podatke. Razmišljajte čim bolj široko, saj se lahko zgodi, da boste potrebovali stik z lokalnim domom za stare, versko skupnostjo na vašem območju ali mladinsko organizacijo.

6.10. Seznam ključnih organizacij v Sloveniji s kontaktnimi podatki

Center za socialno delo Primorsko-Notranjska, Enota Postojna Novi trg 6, 6230 Postojna	05 700 12 00	gpcsd.posto@gov.si
Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, Direktorat za družino Štukljeva cesta 44, 1000 Ljubljana	01 369 75 00	gp.mddsz@gov.si
Ministrstvo za notranje zadeve, Direktorat za migracije, Sektor za postopke mednarodne zaščite Litostrojska cesta 54, 1501 Ljubljana	01 428 46 80	gp.mnz@gov.si
Urad Vlade Republike Slovenije za oskrbo in integracijo migrantov, Sektor za sprejem in oskrbo Cesta v Gorice 15, 1000 Ljubljana	01 200 84 01	gp.uoim@gov.si
Urad Vlade Republike Slovenije za oskrbo in integracijo migrantov, Sektor za sprejem in oskrbo Informacije o pomoči osebam iz Ukrajine	01 200 84 45	info.ukrajina@gov.si
Urad Vlade Republike Slovenije za oskrbo in integracijo migrantov, Azilni dom, izpostava Vič Cesta v Gorice 15, 1000 Ljubljana	01 200 84 00	
Urad Vlade Republike Slovenije za oskrbo in integracijo migrantov, Azilni dom, izpostava v Logatcu Blekova vas 60, 1370 Logatec	070 131 524 (socialna služba)	

Urad Vlade Republike Slovenije za oskrbo in integracijo migrantov, Nastanitveni center za otroke brez spremstva v Postojni Volaričeva 5, 6230 Postojna		
Center za tujce Veliki Otok 44 Z, 6230 Postojna	05 701 34 40	ct.uup@policija.si
UNHCR, predstavništvo za Srednjo Evropo Felvinci út 271022, Budapest, Hungary		hunbu@unhcr.org
IOM Slovenija Dunajska c. 5, 1000 Ljubljana	01 434 73 51	aaalica@iom.int
Slovenska filantropija Cesta Dolomitskega odreda 11, 1000 Ljubljana	01 430 12 88	info@filantropija.org
Društvo Ključ – center za boj proti trgovanju z ljudmi p.p. 2722 – 1110 Ljubljana	080 17 22	info@drustvo-kljuc.si
PIC – Pravni center za varstvo človekovih pravic in okolja Metelkova 6, 1000 Ljubljana	01 521 18 88 051 681 181	pic@pic.si
Društvo za nenasilno komunikacijo Vojkova cesta 1, Ljubljana / Vojkovo nabrežje 10, Koper	01 44 48 22 / 05 6393 170 031 770 120 / 031 546 098	info@drustvo-dnk.si / dnk.koper@siol.net
Zavod Emma – Center za pomoč žrtvam nasilja Ljubljana / Krško	01 425 47 32 / 07 490 65 10 080 21 33 / 069 625 710	zavod.emma@siol.net / zavodemma.krsko@gmail.com

6.11. Dejavniki največje otrokove koristi: kontrolni seznam

Vsi dejavniki, ki so navedeni v spodnjem seznamu so pomembni, ko sprejemamo odločitev o tem, katera od možnih rešitev je v najboljšo korist otroka, vključno z identifikacijo in spremljanjem potrebnih ukrepov.

Teža vsakega od navedenih dejavnikov je odvisna od individualnega primera. Nasveti o tem, kako uravnotežiti zahtevno nalogo usklajevanja teh dejavnikov, so navedeni v poglavju 1.¹⁵⁵

POGLEDI OTROKA

- Otrokove želje in občutja in ali so bili ti pridobljeni neposredno od otroka
- Teža, ki jo lahko pripišemo izraženim željam in občutkom glede na otrokovo starost in zrelost
- Otrokova zmožnost, da razume in oceni posledice različnih možnosti

VARNO OKOLJE

- Zagotavljanje varnosti je običajno prioriteta. Izpostavljenost ali verjetna izpostavljenost škodi običajno pretehta druge dejavnike
- Upoštevajte:
 - varnost na obravnavani geografski lokaciji / v gospodinjstvu
 - razpoložljivost življenjsko pomembnega zdravljenja za bolne otroke
 - preteklo škodo (pogostost, vzorci, trendi)
 - zmožnost spremljanja
 - ali so temeljni vzroki za škodo, ki je nastala v preteklosti, še vedno prisotni

DRUŽINA IN BLIŽNJI ODNOSI

a) Splošni dejavniki:

- Kakovost in trajanje odnosa ter stopnja navezanosti otroka na sorojence, druge družinske člane, druge odrasle ali otroke v kulturni skupnosti in vse morebitne skrbnike
- Sposobnost sedanjih in morebitnih prihodnjih skrbnikov, da skrbijo za otroka
- Mnenja oseb, ki so otroku blizu, če je to ustrezno

b) Dejavniki, ki so posebej pomembni za trajne rešitve za otroke brez spremstva in ločene otroke:

- Možnost združevanja z družino (običajno je to v najboljšo korist otroka). Upoštevajte, ali:
 - je bilo izvedeno sledenje in identificirani družinski člani;
 - prizadevanja, da se vzpostavi neposreden stik s starši/družinskimi člani so bila izvedena;
 - otrok in družinski član si želijo združitve in če tega ne želijo, kaj so razlogi za zadržke.

¹⁵⁵ Več na: [Refworld | 2021 UNHCR Best Interests Procedure Guidelines: Assessing and Determining the Best Interests of the Child.](#)

c) Dejavniki, ki so posebej relevantni za začasne oblike namestitve: Ohranjanje stika z družino in sorojenci

- Možnosti namestitve in oskrbe v družinskem okolju
- Možnosti, da se otroka namesti znotraj skupnosti (če je mogoče zagotoviti varnost in učinkovitost)

d) Dejavniki, ki so posebej relevantni za otroke, ki so ločeni od staršev proti svoji volji (običajno se ta rešitev ne spodbuja)

- Pogledi obeh ter pripisana teža teh pogledov
- Kvaliteta odnosov med otrokom in starši ter verjeten učinek ločenosti
- Zmožnost staršev, da poskrbijo za otroka
- Zmožnost širše družine, da skrbijo za otroka
- Vidiki sorazmernosti v primerih odvzema otroka iz družine. Upoštevajte:
 - Možnosti naslavljanja težav na manj vsiljiv način
 - Ohranjanje minimalne kontinuiranosti kontakta (npr. stiki pod nadzorom)
 - Ločenost od družine mora biti izjemno kratkotrajna, potrebno je postavljati kratke roke za spremljanje primera
- Pravica do stika

RAZVOJNE IN IDENTITETNE POTREBE

- Otrokova kulturna in skupnostna mreža
- Kontinuiranost otrokovega etničnega, verskega, kulturnega in jezikovnega ozadja
- Posebna pozornost do dejavnikov starosti, spola, zmožnost ter drugih osebnostnih lastnosti otroka
- Posebne fizične in čustvene potrebe otroka
- Potencialni negativni vpliv na fizično in duševno zdravje
- Potrebe po vključenosti v izobraževanje
- Obeti za uspešen prehod v odraslost (zaposlovanje, intimnopartnerski odnos, ustvarjanje lastne družine)

6.12. Obrazec za izdelavo ocene največje otrokove koristi

Oblikovanje ocene največje otrokove koristi je izziv s katerimi se pri svojem strokovnem delu pogosto srečujemo, saj je pri oceni potrebno upoštevati vrsto kompleksnih dejavnikov. V prilogi se nahaja pripomoček za oblikovanje ocene največje otrokove koristi, ki ga lahko uporabite pri vašem delu in služi kot osnova za individualno obravnavo in vodenje primerov.

Obrazec¹⁵⁶ obsega ključne korake vodenja primerov za zagotavljanje zaščite in opredeljevanje največje otrokove koristi. Obrazec je pripomoček namenjen individualni obravnavi otrok, ki so ogroženi in potrebujejo ciljno usmerjeno, strukturirano, sistematično, trajno in usklajeno podporo. Obrazec spodbuja sprejemanje odločitev in ukrepov, ki so v največjo korist posameznega otroka. V obrazec vnesemo osnovne podatke o otroku, otrokovih starših ali skrbnikih ter izdelamo oceno največje otrokove koristi, kjer upoštevamo morebitno ogroženost otroka, posebne potrebe ali okoliščine otroka, mnenje glede ustreznosti nastanitve (npr. ali je po našem mnenju nastanitev otroka s posebnimi potrebami v center za otroke brez spremstva v Postojni v otrokovo največjo korist), se opredelimo glede potencialnih rešitev nastanitve in oskrbe otroka, ki bo bolj dosledno zasledovala največjo otrokovo korist. Ocenimo tudi ali je potrebno sprožiti postopek sledenja družinskim članom ali postopek združevanja z družino. V tem primeru poiščemo pravno pomoč in se povežemo s pristojnimi institucijami ali organi. V kolikor gre za otroka, ki je bil na poti ločen od staršev nemudoma vzpostavimo stik s Službo za poizvedovanje pri Rdečem križu Slovenije).

Na podlagi pogovorov z otrokom opredelimo otrokove potrebe po zaščiti in varnosti, vključno s potrebo po mednarodni zaščiti, posebnih varovalnih ukrepih, ko gre za ogroženega otroka, ocenimo psihološke in razvojne potrebe otroka, zdravstvene potrebe, itd.

V kolikor smo otroka obiskali v nastanitvenem centru, kriznem centru, stanovanjski skupini, rejniški družini ali drugje, potem to ustrezno zabeležimo in podrobneje opredelimo kakšna nastanitev in oskrba sta zagotovljeni otroku.

Na podlagi ugotovitev pripravimo mnenje in priporočila, ki jih pregleda in odobri nam nadrejena oseba. Preden oceno delimo pristojnim institucijam uredimo ustrezna soglasja.

Ocena največje otrokove koristi

Ime, priimek strokovne delavke, strokovnega delavca:		PREDNOSTNA OBRAVNAVA ZADEVE	☐ Nujna		
Ime organizacije:			☐ Visoka		
			☐ Srednja		
			☐ Nizka		
OSNOVNI PODATKI					
1. Ime		2. Srednje ime		3. Priimek	
4. Datum rojstva		5. Starost (ko je bil primer odprt)		6. Trenutna starost	
Ali je starost ocenjena?	☐ DA ☐ NE				

¹⁵⁶ Obrazec je pripravljen na podlagi [Zbirke orodij BIP](#), ki so nastale v okviru [Smernic UNHCR o postopku določanja največje otrokove koristi 2021: Ugotavljanje in določanje največje otrokove koristi](#).

7. Spol	☐ Ženski ☐ Moški ☐ Drugo	8. Kraj rojstva		9. Država rojstva	
10. Etnična pripadnost		11. Religija			
12. Ime kontaktne osebe		13. Razmerje do kontaktne osebe			
14. Stopnja izobrazbe		15. Jeziki, ki jih govori otrok			
16. Kontaktni podatki					
17. Trenutni naslov					

PODATKI O STARŠIH/ SKRBNIKU_CI

Mati	Oče	Skrbnik_ca
Ime, priimek	Ime, priimek	Ime, priimek
DATUM ROJSTVA	DATUM ROJSTVA	DATUM ROJSTVA
Umrli? ☐ DA ☐ NE	Umrli? ☐ DA ☐ NE	Umrli? ☐ DA ☐ NE
Ste trenutno v stiku? ☐ DA ☐ NE	Ste trenutno v stiku? ☐ DA ☐ NE	Ste trenutno v stiku? ☐ DA ☐ NE
Telefonska številka:	Telefonska številka:	Telefonska številka:
Trenutna lokacija - Država:	Trenutna lokacija - Država:	Trenutna lokacija - Država:
Trenutna lokacija - Naslov:	Trenutna lokacija - Naslov:	Trenutna lokacija - Naslov:
		Razmerje do otroka:

OCENA

Posebne potrebe

☐ Ogroženi otrok	☐ Otrok brez spremstva ali ločen	☐ Pravne in fizične	☐ Spolno nasilje
☐ Otrok starš ☐ Otrok v zakonski skupnosti ☐ Otrok, ki skrbi za drugega otroka_e ☐ Najstniška nosečnost ☐ Najhujše oblike otroškega dela otrok ☐ Otrok povezan z oboroženimi silami ali oboroženimi skupinami ☐ Otrok v v konfliktu z zakonomo	☐ Otrok, ločen od staršev/skrbnikov ☐ Otrok brez spremstva ☐ Gospodinjstvo, ki ga vodi otrok ☐ Enotnost družine ☐ Zahtevano sledenje družinskim članom ☐ Zahteva se združitev z družinskimi člani	☐ Brez dokumentov ☐ Nezaдовoljene osnovne potrebe ☐ Nasilje, zloraba ali zanemarjanje ☐ Marginalizirani ☐ Oviranost ☐ Gibalna oviranost ☐ Motnje vida ☐ Okvara sluha ☐ Duševna/intelektualna oviranost	☐ Preživel v državi izvora ☐ Preživeli v državi azila ☐ Pohabljanje ženskih spolnih organov ☐ Škodljive tradicionalne prakse ☐ Otroške poroke (prisilne/zgodnje) ☐ Otroci prisiljeni v transakcijsko spolnost ☐ Resno zdravstveno stanje ☐ Kronična bolezen ☐ Kritično zdravstveno stanje ☐ Drugo stanje

Mnenje glede ustrezne nastanitve in oskrbe (MBS in otroci, ločeni od staršev ali skrbnikov)

Polno ime trenutnega skrbnika_ce:		Prosilec: _ka za mednarodno zaščito	
Razmerje do otroka:	Spol: ☐ Moški ☐ Ženska		
Datum rojstva skrbnika_ce: DD/MM/LLLL		Starost	Kontaktne podatke skrbnika_ce:
Število otrok v gospodinjstvu:			
Ali je dogovor o oskrbi formaliziran? ☐ DA ☐ NE		Vrsta ureditve oskrbe:	
Opis ureditve oskrbe:		☐ rejništvo	
		☐ oskrba v okviru sorodstva	
		☐ oskrba v okviru institucionalnega varstva	
		☐ samostojno bivanje s podporo	
		☐ gospodinjstvo, ki ga vodi otrok	
		☐ običajni skrbnik	
		☐ drugo	
Ocena ureditve oskrbe (vključite pozitivne lastnosti, pomisleke, tveganja)			
Ali otrok potrebuje pomoč pri iskanju družine in ponovni združitvi: ☐ DA ☐ NE Podatki o osebi, ki jo je treba izslediti:			
Potrebe po zaščiti in varnosti			
Psihološke potrebe			
Potrebe po izobraževanju			

Potrebe po pravni pomoči, svetovanje in urejanju dokumentacije			
Zdravstvene in prehranske potrebe			
Osnovne potrebe (hrana, zavetje, oblačila in obutev, higienski pripomočki)			
Druge potrebe			
PODROBNOSTI O RAZGOVORU			
Osebe, s katerimi so bili opravljeni razgovori v okviru izdelave ocene največje koristi otroka			
Intervju je opravi_a		Datum zaključka razgovora	DD/MM/LLLL
Organizacija, ki je opravila intervju		Jezik razgovora	
Dodatne informacije:			
OBISK DOMA			
Opravljen obisk na domu: ☐ DA ☐ NE		Datum obiska na domu	DD/MM/LLLL
Otrok je bil prisoten med obiskom na domu: ☐ DA ☐ NE			
Pripombe ob obisku na domu:			

POVZETEK IN PRIPOROČILA			
Pogledi otroka			
Mnenja skrbnika			
Ali je bila za otroka predhodno opravljena ocena največje koristi? ☐ DA ☐ NE Predhodni datum ocene največje koristi: DD/MM/LLLL			
Povzetek ocene			
Potrebna je napotitev ☐ DA ☐ NE			
Priporočila			
PREGLED			
Opombe k pregledu			
Pregled je opravil_a		Datum pregleda	DD/MM/LLLL
SOGLASJE			
Ali je otrok (ali skrbnik, če je to primerno) podal informirano soglasje ali privolitev za razgovor? ☐ DA ☐ NE Ali je otrok (ali skrbnik, če je to primerno) podal informirano soglasje ali privolitev za prejemanje storitev vodenja primera? ☐ DA ☐ NE Ali je otrok (ali skrbnik, če je to primerno) podal informirano soglasje ali privolitev za izmenjavo informacij z drugimi organizacijami za zagotavljanje storitev? ☐ DA ☐ NE Ali je otrok (ali skrbnik, če je to primerno) podal informirano soglasje ali privolitev za izmenjavo podatkov, ki jih ni mogoče identificirati, v statistične namene? ☐ DA ☐ NE			
Ime osebe, ki daje soglasje:		Razmerje z otrokom (če ni skrbnika, izberite "Otrok"):	

Omejitve pri izmenjavi informacij:

6.14. Sistem namestitev po podani nameri za mednarodno zaščito

Kam se nastanijo osebe, ki podajo namero za mednarodno zaščito?

Odrasli moški, ki potujejo sami

Družine z otroci

Ženske, ki potujejo same

Osebe z ranljivostmi

Otroci brez spremstva

6.15. Temeljne informacije za otroka o Sprejemnem in nastanitvenem centru za otroke brez spremstva v Postojni

Ker si otrok/mladoletnik_ca brez spremstva, boš nameščen v centru za otroke brez spremstva v Postojni, ki ga vodi Urad RS za oskrbo in integracijo migrantov (UOIM).

Ta center je varna lokacija. Če kdo pritiska nate, da nadaljuješ pot, a sam nisi prepričan_a, ali je to najboljše zate, se obrni na svojega zakonitega zastopnika_co, strokovnega delavca_ko, nevladno organizacijo. Tam so, da te zaščitijo in ti pomagajo.

V centru bo postopek naslednji:

1. Ob prihodu te bo pregledal varnostnik_ca, nato ti bo strokovni delavec_ko izročil namestitveni paket z oblačili, pripomočki za osebno higieno in posteljnino ter te pospremil do sobe.
2. V dneh po nastanitvi v sprejemni del nastanitve za otroke brez spremstva te bo pregledal zdravnik_ca. Zupaš mu_ji lahko vse morebitne težave z zdravjem in o zdravilih, ki jih moraš jemati.
3. Prejel_a boš kopijo registracijskega lista, ki jo moraš imeti ves čas pri sebi.
3. Ker v tem centru stanuje več otrok in mladostnikov, ti bo strokovni delavec_ko razložil_a pravila bivanja. Pomembno je, da jih upoštevaš, saj bo samo tako sobivanje z drugimi prijetno. Ves čas bivanja skrbi za svoje stvari. Telefon, polnilec in druge dragocenosti imej ves čas pri sebi ali jih prinesi v pisarno strokovnih delavcev_k.
4. Strokovni delavec_ko te bo seznanil z urnikom: ob kateri uri so obroki, kdaj potekajo delavnice.
5. V najkrajšem možnem času ti bo dodeljen zakoniti zastopnik_ca, ki te bo spremljal ves čas postopka in te zastopal_a na različnih področjih.
6. Ministrstvo za notranje zadeve te bo povabilo na podajo prošnje za mednarodno zaščito. Tja in nazaj te bo peljal strokovni delavec_a. Po podaji prošnje boš prejel_a rumeno identifikacijsko kartico, ki služi kot osebni dokument na ozemlju Republike Slovenije. Z njo ne moreš potovati v druge države EU.
7. V času bivanja v centru se boš vključil_a v šolo oziroma opismenjevanje. Gre za šolo, ki je posebej prilagojena mladim kot si ti. Pomembno je, da šolo obiskuješ in sodeluješ pri pouku. Če imaš težave z učenjem ali ne boš razumel_a učne snovi, se pogovori s svojim zakonitim zastopnikom_co, strokovnim delavcem_ko ali drugo odraslo osebo, ki ji zupaš. Skupaj s tabo bodo poiskali rešitev. Pri učenju ti bodo pomagale tudi sodelavci_ke Slovenske filantropije.
8. Če si jezen_a, vznemirjen_a, žalosten_a, se ne počutiš dobro ali bi želel_a s kom deliti kakšno dobro novico, se lahko vedno obrneš na strokovnega delavca_ko.
9. Če se slabo počutiš, misliš da si zbolel_a ali imaš kakšno poškodbo, se obrni na strokovnega delavca_ko. O težavah bo obvestil zakonitega zastopnika_co, ki bo uredil_a obisk zdravnika_ce. Sicer pa je zdravnik_ca v centru prisoten skoraj vsak dan.

10. V centru je prisotna nevladna organizacija:

- **Slovenska Filantropija** je tu od ponedeljka do petka med 10. in 18. uro, izvaja različne prostočasne aktivnosti in učno pomoč.
- **Društvo Ključ** je tu vsak torek in četrtek/petek med 9. in 14. uro in pokriva področje preprečevanja trgovine z ljudmi.
- **PIC**, je tu vsak petek med 12. in 14. uro in zagotavlja pravno pomoč in svetovanje.

6.16. Poročilo o prvi socialni pomoči¹⁵⁷

CENTER ZA SOCIALNO DELO

Naslov

T:

F:

E:

Številka:

Datum:

POROČILO O PSP

Datum in ura prejema obvestila:		Obvestila nas je	
		Policist/ka:	
		Prevajalec:	
NALOGA:			
☐ Nasilje v družini (vse razen ukrepa prepovedi približevanja).			
☐ Zaščita otrok in mladoletnikov/mladoletnic. ☒ Ukrep nujnega odvzema otroka. ☒ Drugo (navedi):			
☐ Naloge v povezavi z mladoletnimi tujci brez spremstva. ☒ Naloge na podlagi Zakona o tujcih. ☒ Obvestilo o obravnavi mladoletnega tujca/mladoletne tujke brez spremstva, ki je zaprosil za mednarodno zaščito/azil (Zakon o Mednarodni zaščiti). ☒ Drugo (navedi):			
☐ Oseba pod skrbništvom, ki ostane brez varstva in oskrbe.			
☐ Starostnik/ca, ki je brez svojcev in se zaradi starostnih sprememb znajde v hudi stiski ali izgubi.			
☐ Drugo (navedi):			
Ime uporabnika/ce:			
Priimek uporabnika/ce:			
Naslov:			
Datum rojstva:		Telefon:	
Drugi družinski člani oz. pomembne osebe			
Opravljen nalog (obkroži ali navedi)		• socialno varstvena storitev prva socialna pomoč (PSP) • krizna namestitve • ukrep nujnega odvzema otroka (po DZ) • prenos informacij • drugo:	

¹⁵⁷ Osnutek poročila je pripravila Barbara Marin iz CSD Posavje.

Vrsta:	na terenu (pogovor opravljen na)
Zapis o okoliščinah (zapiši):	
Obveščeni (navedi):	
Datum in ura (ko je bilo poročilo posredovano v knjiženje glavni pisarni CSD krajevno pristojnemu CSD/enoti)	Strokovni/a delavec/ka (ime in priimek):

Pripravil/-a:

6.17. PRAVICE RAZSELJENIH OSEB IZ UKRAJINE Z ZAČASNO ZAŠČITO V SLOVENIJI¹⁵⁸

V mesecu februarju 2024 smo zabeležili drugo leto od ruskega vdora v Ukrajino, ki je sprožil največjo in najhitreje rastočo begunsko krizo v Evropi po drugi svetovni vojni. Podatki UNHCR kažejo, da je bilo v mesecu juniju 2024 v svetu zabeleženih 6,5 milijonov begunk in beguncev iz Ukrajine, od tega se jih je skoraj 6 milijonov nahajalo v Evropi.¹⁵⁹ Ob koncu leta 2023 je po ocenah šestina ukrajinskega predvojnega prebivalstva pobegnila v tujino.¹⁶⁰

Slovenija je v mesecu juniju 2024 gostila skoraj 10.000 oseb z začasno zaščito, med njimi kar 48% žensk in 30% otrok.

Zgodovinsko hitra aktivacija *Direktive Sveta 2001/55/ES z dne 20. julija 2001 o najnižjih standardih za dodelitev začasne zaščite v primeru množičnega prihoda razseljenih oseb in o ukrepih za uravnoteženje prizadevanj in posledic za države članice pri sprejemanju takšnih oseb*¹⁶¹ (Direktiva 2001/55), potrjena v obliki Izvedbenega sklepa Sveta (EU) 2022/382 z dne 4. 3. 2022 o ugotovitvi obstoja množičnega prihoda razseljenih oseb iz Ukrajine v smislu 5. člena Direktive 2001/55/ES in z učinkom uvedbe začasne zaščite,¹⁶² je dokazala, da lahko EU učinkovito sprejme in vključi begunce. Izvedbeni sklep Sveta EU 2022/382 je ob potrditvi veljal za obdobje enega leta in bil nato samodejno podaljšan do 4. marca 2024. Dodatno enoletno podaljšanje do 4. marca 2025 je bilo oktobra 2023 potrjeno z Izvedbenim sklepom Sveta (EU) 2023/2409.¹⁶³

Vlada Republike Slovenije se je kot ena prvih držav EU odzvala na aktivacijo Direktive 2001/55 ter sprejela sklep o uvedbi začasne zaščite za razseljene osebe iz Ukrajine v Republiki Sloveniji, ki je začel veljati 10. marca 2022.¹⁶⁴ Z uveljavitvijo sklepa se je začel uporabljati Zakon o začasni zaščiti razseljenih oseb (ZZZRO)¹⁶⁵, ki ureja uvedbo, trajanje in prenehanje začasne zaščite razseljenih oseb, pogoje in postopke za pridobitev in prenehanje začasne zaščite ter pravice in obveznosti oseb z začasno zaščito v Republiki Sloveniji.

Pravice oseb z začasno zaščito

Glede na določila Izvedbenega sklepa Sveta (EU) 2022/382 ter določila ZZZRO so do začasne zaščite **upravičene** naslednje kategorije oseb, ki so prebivale v Ukrajini pred 24. februarjem 2022:

- Državljan_i_ke Ukrajine,

¹⁵⁸ Poglavje je pripravil UNHCR na podlagi Zakona o začasni zaščiti razseljenih oseb (Ur.l. RS, št. 16/17 – UPB) in spletne strani [Pomoč Slovenije državljanom Ukrajine | GOV.SI](#).

¹⁵⁹ Redno posodobljeni podatki dostopni na: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>.

¹⁶⁰ UNHCR Global Trends report 2023. Dostopno na: [Global Trends report 2023 | UNHCR](#).

¹⁶¹ [Direktiva - 2001/55 - EN - EUR-Lex \(europa.eu\)](#)

¹⁶² [Izvedbeni sklep - 2022/382 - EN - EUR-Lex \(europa.eu\)](#)

¹⁶³ Izvedbeni sklep Sveta (EU) 2023/2409 z dne 19. oktobra 2023 o podaljšanju začasne zaščite, kot je bila uvedena z Izvedbenim sklepom (EU) 2022/382. Dostopno na: [Izvedbeni sklep - EU - 2023/2409 - EN - EUR-Lex \(europa.eu\)](#)

¹⁶⁴ [Vsebina Uradnega lista | Uradni list \(uradni-list.si\)](#)

¹⁶⁵ Zakon o začasni zaščiti razseljenih oseb (ZZZRO), dostopen na: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO4176>

- osebe brez državljanstva in državljani tretjih držav, ki niso državljani_ke Ukrajine in so bili v Ukrajini upravičeni do mednarodne zaščite ali druge enakovredne nacionalne zaščite,
- družinski člani prej navedenih oseb,
- osebe brez državljanstva in državljani_ke tretjih držav, ki niso državljani Ukrajine in so v Ukrajini prebivali na podlagi veljavnega dovoljenja za stalno prebivanje ter se ne morejo vrniti v svojo državo ali regijo izvora na varen in trajen način.

Postopek uveljavljanja začasne zaščite se sproži, ko oseba ob prihodu v Slovenijo pri policiji izjavi, da namerava zaprositi za začasno zaščito¹⁶⁶, izpolni vlogo za začasno zaščito in predloži vsa dokazila, ki jih ima na razpolago in so pomembna za odločanje o priznanju začasne zaščite.

¹⁶⁷ Policija vlogo in morebitna dokazila posreduje upravni enoti, na območju katere bo prosilec_ka za začasno zaščito nastanjen.¹⁶⁸

Oseba, ki v času trajanja začasne zaščite iregularno vstopi v Republiko Slovenijo, brez odlašanja, najkasneje pa v treh dneh po vstopu v Republiko Slovenijo pri policiji, na območju katere je nastanjena, ali pri upravni enoti, na območju katere je nastanjena, izpolni vlogo za začasno zaščito in predloži vsa dokazila, ki jih ima na razpolago in so pomembna za odločanje o priznanju začasne zaščite. Enako velja za osebo, ki se že nahaja v Republiki Sloveniji, le da vlogo vloži v času zakonitega bivanja.¹⁶⁹

Upravna enota v skrajšanem ugotovitvenem postopku ugotavlja, ali prosilec_ka izpolnjuje pogoje za pridobitev začasne zaščite.¹⁷⁰ Upravna enota izda prosilcu_ki, ki mu je priznana začasna zaščita, izkaznico, ki velja tudi kot dovoljenje za začasno prebivanje v Republiki Sloveniji.¹⁷¹ Izkaznica osebe z začasno zaščito velja, dokler traja začasna zaščita.

Oseba, ki ji je priznana začasna zaščita, ima **poleg pravice do začasnega prebivanja v Republiki Sloveniji tudi pravico do:**¹⁷²

- **nastanitve in prehrane** v nastanitvenih centrih ali denarne pomoči za zasebno nastanitev,
- **zdravstvenega varstva,**
- **dela,**
- **izobraževanja,**
- **denarne pomoči ali žepnine,**
- **združevanja družine,**
- **brezplačne pravne pomoči,**
- **obveščenosti** o pravicah in dolžnostih ter do pomoči pri uveljavljanju pravic iz ZZZRO.

¹⁶⁶ 1. odstavek 16. člena ZZZRO.

¹⁶⁷ 3. odstavek 16. člena ZZZRO.

¹⁶⁸ 4. odstavek 16. člena ZZZRO.

¹⁶⁹ 5. odstavek 16. člena ZZZRO.

¹⁷⁰ 2. odstavek 19. člena ZZZRO.

¹⁷¹ 3. odstavek 19. člena ZZZRO.

¹⁷² 23. člen ZZZRO.

Pravica do nastanitve ali do denarne pomoči za zasebno nastanitev

UOIM je zadolžen za primerno namestitev oseb z začasno zaščito. Kapacitete, v katere jih namešča, povečuje v skladu s številom prihodov prebežnikov_ice iz Ukrajine. Sprejem oseb izvaja v nastanitvenem centru v Logatcu, od tam pa jih nastanjuje v trenutno proste kapacitete nastanitvenih centrov. Po polni zasedenosti teh kapacitet se načrtuje sklepanje dogovorov za nezasedena stanovanja stanovanjskih skladov, z dijaškimi in študentskimi domovi, centri šolskih in obšolskih dejavnosti ter drugimi primernimi objekti v državni lasti.¹⁷³

Ob koncu leta 2023 je 467 oseb z začasno zaščito prebivalo v nastanitvenih kapacitetah UOIM oz. drugih objektih ter stanovanjih v lasti države, občin ali pri zasebnikih s katerimi ima UOIM sklenjeno neposredno pogodbo.¹⁷⁴ Glede na število oseb z začasno zaščito to pomeni, da okrog 95% ljudi živi v zasebnih oblikah namestitve.¹⁷⁵

V tem primeru postopek za pridobitev začasne zaščite in prijavo prebivališča opravijo na najbližji policijski postaji ali upravni enoti. Osebe z začasno zaščito, ki bivajo na **zasebnih naslovih**, so upravičene tudi do **denarne pomoči za zasebno nastanitev**, če so **brez lastnih sredstev za preživljanje** oziroma **v Sloveniji nimajo zavezancev, ki so jih dolžni preživljati**.¹⁷⁶

Zahtevek za dodelitev denarne pomoči za zasebno nastanitev **vložijo po pošti ali osebno** v času uradnih ur na UOIM na predpisanemu obrazcu, ki mora biti izpolnjen v latinici. K zahtevku **priložijo**¹⁷⁷:

- **izpis prilivov** na transakcijskih računih **vlagatelja_ice** oziroma njegovih družinskih članov_ice **za zadnje tri mesece** pred mesecem vložitve vloge;
- **izpis prilivov** na transakcijskih računih **zavezanca**, ki je vlagatelja v skladu s predpisi Republike Slovenije dolžan in zmožen preživljati, za zadnje tri mesece pred mesecem vložitve vloge;
- **kopijo najemne pogodbe** ali kopijo dogovora o uporabi nepremičnine;
- **soglasje** o nakazilu denarne pomoči za zasebno nastanitev na račun najemodajalca;
- ob podaji prvega zahtevka tudi **dokazilo o pridobitvi začasne zaščite** (kopija odločbe o statusu začasne zaščite ali kopija izkaznice osebe s priznano začasno zaščito).

Oseba, ki ne more predložiti izpisov prilivov na bančnih računih v tujini, o tem poda izjavo. Če oseba z začasno zaščito ne more odpreti transakcijskega računa, se denarno nadomestilo lahko izplača v gotovini v prostorih, ki jih določi UOIM.¹⁷⁸

Za **družinske člane_ice**, ki **zaradi izobraževanja ne bodo več bivale skupaj z zavezanci_kami** (preselitev v dijaški dom, študentski dom, zasebna nastanitev v kraju študija), je potrebno vložiti **nov zahtevek za denarno pomoč** za zasebno nastanitev skupaj z zgoraj navedenimi dokazili.¹⁷⁹ Hkrati je potrebno na predpisanem obrazcu sporočiti tudi spremembo

¹⁷³ [Pomoč Slovenije državljanom Ukrajine | GOV.SI](#)

¹⁷⁴ Podatki pridobljeni s strani UOIM za dan 31. december 2023.

¹⁷⁵ Delež smo izračunali na podlagi podatkov o številu oseb z začasno zaščito v RS na dan 31. december 2023.

¹⁷⁶ 26. člen ZZZRO.

¹⁷⁷ 2. odstavek 5. člena Uredbe o načinu zagotavljanja pravic osebam z začasno zaščito.

¹⁷⁸ 3. odstavek 9. člena Uredbe o načinu zagotavljanja pravic osebam z začasno zaščito.

¹⁷⁹ 7. odstavek 5. člena Uredbe o načinu zagotavljanja pravic osebam z začasno zaščito.

števila družinskih članov, ki so upravičeni do denarne pomoči za zasebno nastanitev po veljavni odločbi.

Višina denarne pomoči se **določi glede na število družinskih članov_ic** osebe z začasno zaščito. **Določi se v odstotku od osnovnega zneska minimalnega dohodka**, določenega s predpisi o socialno varstvenih prejemkih.¹⁸⁰

Od septembra 2024 dalje se višina denarne pomoči za zasebno nastanitev **po dveh letih od priznanja statusa** osebe z začasno zaščito dodeli v **višini 85% stroškov nastanitve** (najemnina in stroški, ki nastanejo v povezavi z uporabo nepremičnine) oz. v določenih odstotkih osnovnega zneska minimalnega dohodka, ki so izračunani glede na število družinskih članov gospodinjstva in so v primerjavi z ureditvijo, ki je veljala pred omenjeno spremembo, znižani za 15%.¹⁸¹

V primeru izpolnjenih pogojev UOIM izda **odločbo**, s katero se denarna pomoč za zasebno nastanitev dodeli z dnem vložitve zahtevka **za obdobje do šestih mesecev** oziroma za čas trajanja najemne pogodbe oziroma dogovora o uporabi nepremičnine, če je ta krajši od šestih mesecev. V kolikor oseba zahtevka za denarno pomoč za zasebno nastanitev vlaga prvič, se denarna pomoč za zasebno nastanitev dodeli od dne vložitve zahtevka do vključno zadnjega dne šestega meseca, ki sledi mesecu vložitve zahtevka.

Vse okoliščine oziroma **spremembe**, ki vplivajo na dodelitev in izplačilo denarne pomoči za zasebno nastanitev, morajo upravičenci na predpisanemu obrazcu **sporočiti v osmih dneh** od dneva, ko so nastale oziroma so zanje izvedeli.¹⁸²

Denarno pomoč za zasebno nastanitev izplačuje urad mesečno.¹⁸³

Pravica do zdravstvenega varstva

Osebe z začasno zaščito imajo pravico do naslednjega obsega storitev zdravstvenega varstva:¹⁸⁴

- **nujne medicinske pomoči** in nujnega reševalnega prevoza ter pravico do nujne zobozdravstvene pomoči;
- **nujnega zdravljenja** po odločitvi lečečega zdravnika, ki obsega: ohranitev življenjsko pomembnih funkcij, zaustavljanje večjih krvavitev oziroma preprečitev izkrvavitve; preprečitev nenadnega poslabšanja zdravstvenega stanja, ki bi lahko povzročilo trajne okvare posameznih organov ali življenjskih funkcij; zdravljenje šoka; storitve pri kroničnih boleznih in stanjih, katerih opustitev bi neposredno in v krajšem času povzročila invalidnost, druge trajne okvare zdravja in smrt; zdravljenje vročinskih stanj in preprečevanje širjenja infekcije, ki bi utegnila voditi do septičnega stanja; zdravljenje oziroma preprečevanje zastrupitev; zdravljenje zlomov kosti oziroma zvinov ter drugih poškodb, pri katerih je nujno posredovanje zdravnika; zdravila s pozitivne liste, ki so

¹⁸⁰ 1. odstavek 9. člena Uredbe o načinu zagotavljanja pravic osebam z začasno zaščito.

¹⁸¹ Uredbo o spremembah in dopolnitvah Uredbe o načinu zagotavljanja pravic osebam z začasno zaščito (Uradni list RS, št. 74/24).

¹⁸² 8. odstavek 5. člena Uredbe o načinu zagotavljanja pravic osebam z začasno zaščito

¹⁸³ [Pomoč Slovenije državljanom Ukrajine | GOV.SI](#)

¹⁸⁴ 27. člen ZZZRO.

predpisana na recept za zdravljenje navedenih stanj; nujni prevozi z reševalnimi in drugimi vozili v naštetih primerih;

- **neodložljivih storitev specialistično** ambulantnih in bolnišničnih dejavnosti;
- **zdravstvenega varstva žensk**, ki obsega: kontracepcijska sredstva; prekinitev nosečnosti; zdravstveno oskrbo v nosečnosti in ob porodu;
- **obveznih zdravstvenih pregledov** pred vključitvijo v izobraževanje in v času izobraževanja v osnovni oziroma srednji šoli, enako kot to velja za državljane_ke Republike Slovenije.

Poleg navedenega pa lahko zdravstvena **komisija, ki jo imenuje UOIM, v utemeljenih primerih odobri večji obseg zdravstvenega varstva**. V tem primeru mora upravičenec_ka pri UOIM **vložiti zahtevek** za odobritev večjega obsega zdravstvenega varstva in priložiti potrebna dokazila.¹⁸⁵ V kolikor je osebi odobren večji obseg zdravstvenega varstva, potrdilo predloži bodisi pri obisku zdravnika_ce, v lekarni ali na drugem ustreznem mestu.

Stroške zdravstvenih storitev krije UOIM.¹⁸⁶

Pravica do dela

Osebe z začasno zaščito, imajo **prost dostop do trga dela**. To pomeni, da se v Sloveniji lahko zaposlujejo **pod enakimi pogoji kot slovenski državljani**, delodajalcem pa ob njihovi zaposlitvi ni potrebno pridobiti delovnega dovoljenja.

Državljeni Ukrajine imajo ob vstopu na trg dela vse pravice in obveznosti, kot jih imajo ostali aktivni iskalci zaposlitve.

Za tujce **Zavod RS za zaposlovanje** izvaja **prilagojeno karierno svetovanje** in programe, ki jim omogočajo hitrejšo integracijo na slovenski trg dela.

Po prijavi na Zavodu RS za zaposlovanje vsaka brezposelna oseba dobi svojega **kariernega svetovalca_ko**, s katerim pripravita zaposlitveni načrt ter načrtujeta nadaljnje korake za hitrejšo vključitev na trg dela.

Brezposelnim lahko zavod za zaposlovanje pomaga do zaposlitve tudi s predhodnimi vključitvami v programe aktivne politike zaposlovanja, s pomočjo katerih pridobijo potrebna znanja in kompetence, ki izboljšujejo zaposlitvene možnosti.

Za ciljno skupino tujcev_k, ki ne govorijo slovenskega jezika in nimajo izkušenj s trgom dela v Sloveniji, ima zavod posebej prilagojene programe. Poleg učenja slovenskega jezika so to še:

- **usposabljanje na delovnem mestu** za osebe z mednarodno zaščito in tujce,
- delavnici "**Integracija na trg dela**" in "**Podpora ranljivim skupinam na trgu dela**".

Pri izvedbi obeh delavnic je omogočeno sodelovanje kulturnega mediatorja_ke, vsebina pa se s pomočjo tolmača podaja v jeziku, ki ga osebe razumejo, saj v času vključitve praviloma še niso sposobne slediti zahtevnejšim vsebinam v slovenskem jeziku.¹⁸⁷

¹⁸⁵ 13. člen Uredbe o načinu zagotavljanja pravic osebam z začasno zaščito.

¹⁸⁶ [Zdravstveno varstvo za državljane Ukrajine | GOV.SI](#)

¹⁸⁷ [Zaposlovanje ukrajinskih državljanov v Sloveniji | GOV.SI](#)

Pravica do izobraževanja

Otroci z začasno zaščito imajo pravico do predšolskega, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja.¹⁸⁸

Starši s statusom začasne zaščite, katerih otroci so vključeni v **programe za predšolske otroke**, uveljavljajo **pravico do znižanega plačila vrtca pod pogoji, ki veljajo za tujce** in v skladu z zakonom, ki ureja uveljavljanje pravic iz javnih sredstev.¹⁸⁹

Otroci vključeni v **osnovnošolsko in srednješolsko izobraževanje** dostopajo do izobraževalnih programov **pod enakimi pogoji kot državljani Slovenije**.

Vključevanje oseb z začasno zaščito v izobraževanje zagotovi UOIM v sodelovanju z ministrstvom, pristojnim za šolstvo in šolami.

Pravica do denarne pomoči ali žepnine¹⁹⁰

Osebe s statusom začasne zaščite so na podlagi zakona o Zakona o začasni zaščiti razseljenih oseb upravičene tudi do **denarne pomoči**¹⁹¹ ali **žepnine**.¹⁹²

Denarna pomoč

Denarno pomoč lahko prejmejo osebe, ki niso nastanjene v nastanitvenem centru in so **brez lastnih sredstev za preživljanje** oziroma v Republiki Sloveniji nimajo zavezancev, ki so jih dolžni preživljati. Zahtevek za dodelitev denarne pomoči, izpolnjen v latinici, oddajo na UOIM v času uradnih ur ali pa po pošti.¹⁹³ K zahtevku morajo priložiti:¹⁹⁴

- **izpise prilivov** na transakcijskih računih vlagatelja oziroma njegovih družinskih članov **za pretekli mesec** pred mesecem vložitve vloge;
- izpise prilivov na transakcijskih računih zavezanca, ki je vlagatelja v skladu s predpisi Republike Slovenije dolžan in zmožen preživljati, za pretekli mesec pred mesecem vložitve vloge;
- **dokazila o pridobitvi začasne zaščite** (kopija odločbe o statusu začasne zaščite ali kopija izkaznice osebe s priznano začasno zaščito).

Višina denarne pomoči se **določi v razmerju do osnovnega zneska minimalnega dohodka**.¹⁹⁵

Vse okoliščine oziroma **spremembe**, ki vplivajo na dodelitev in izplačilo denarne pomoči, morajo upravičenci na predpisanemu obrazcu **sporočiti v osmih dneh** od dneva, ko so nastale oziroma so zanje izvedeli.¹⁹⁶

Oseba, ki **ne more predložiti izpisov prilivov** na bančnih računih, o tem poda izjavo.¹⁹⁷

¹⁸⁸ 29. člen ZZZRO.

¹⁸⁹ 16. člen Uredbe o načinu zagotavljanja pravic osebam z začasno zaščito.

¹⁹⁰ Povzeto po [Pomoč Slovenije državljanom Ukrajine | GOV.SI](#).

¹⁹¹ 30. člen ZZZRO.

¹⁹² 35. člen ZZZRO.

¹⁹³ 1. odstavek 14. člena Uredbe o načinu zagotavljanja pravic osebam z začasno zaščito.

¹⁹⁴ 2. odstavek 14. člena Uredbe o načinu zagotavljanja pravic osebam z začasno zaščito.

¹⁹⁵ 31. člen ZZZRO.

¹⁹⁶ 4. odstavek 14. člena Uredbe o načinu zagotavljanja pravic osebam z začasno zaščito.

¹⁹⁷ 2. odstavek 14. člena Uredbe o načinu zagotavljanja pravic osebam z začasno zaščito.

Žepnina

Do žepnine so upravičene osebe z začasno zaščito, ki so **nastanjene v nastanitvenem centru** in so brez dohodkov in drugih prejemkov ter zavezancev, ki so jih v skladu s predpisi Republike Slovenije dolžni in zmožni preživljati.¹⁹⁸ UOIM dodeli žepnino osebam z začasno zaščito na podlagi podpisane izjave.

Pravico do žepnine pridobijo s prvim dnevom naslednjega meseca po tem, ko so bili nastanjeni v nastanitvenem centru. Žepnino UOIM izplačuje mesečno za tekoči mesec, **znaša pa 30 odstotkov osnovnega zneska minimalnega dohodka**.¹⁹⁹

Viri:

- [Zakon o začasni zaščiti razseljenih oseb \(ZZZRO\)](#), Uradni list RS, št. 16/17 – uradno prečiščeno besedilo
- [Sklep o spremembi Sklepa o uvedbi začasne zaščite za razseljene osebe iz Ukrajine](#), Uradni list RS, št. 4/24.
- [Uredba o spremembah in dopolnitvah Uredbe o načinu zagotavljanja pravic osebam z začasno zaščito](#), Uradni list RS, št. 151/22.
- [Navodilo o spremembah Navodila o postopku in načinu ravnanja z osebami, ki v času trajanja začasne zaščite nezakonito vstopijo v Republiko Slovenijo](#), Uradni list RS, št. 58/22
- [Pravilnik o vlogi za začasno zaščito in izkaznici osebe z začasno zaščito](#), Uradni list RS, št. 43/22
- [Uredba o načinu zagotavljanja pravic osebam z začasno zaščito](#), Uradni list RS, št. 42/22, 151/22 in 109/23
- [Sklep o uvedbi začasne zaščite za razseljene osebe iz Ukrajine](#), Uradni list RS, št. 32/22 in 4/24
- [Sklep o določitvi denarnega nadomestila za zasebno nastanitev](#), Uradni list RS, št. 41/14
- [Navodilo o postopku in načinu ravnanja z osebami, ki v času trajanja začasne zaščite nezakonito vstopijo v Republiko Slovenijo](#), Uradni list RS, št. 34/06 in 58/22
- [Pravilnik o postopku premestitve oseb z začasno zaščito](#), Uradni list RS, št. 110/05

¹⁹⁸ 1. odstavek 35. člena ZZZRO.

¹⁹⁹ 2. odstavek 35. člena ZZZRO.